

TIJDSCHRIFT VOOR GENEALOGIE EN HISTORIE „WESTERWOLDE”

Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en
Historie

Westerwolde

4de jaargang No 1.

September 1983.

Redactie:

J.Drok, Schotlandlaan 6,
Stadskanaal, tel. 05990 - 13487
J.W.Hiskes, Hardenbergstr. 3,
Wildervank tel. 05987 - 13095.

Alle correspondentie betr,
het lidmaatschap van de vereni-
ging g abonnement op het tijd-
schrift, enz. te richten to :
Mevr. G.P.I.Hiskes-Knigge,
Hardenbergstr. 3, Wildervank,
tel. 05987 - 13095.

LIDMAATSCHAP : Entree (éénmalig) f.10.-, contributie f.25,- per
jaar plus f,7,50 per jaar voor het tijdschrift. Het tijdschrift
wordt op de driemaandelijke bijeenkomsten uitgereikt, bij ver-
zending per post worden portokosten in rekening gebracht.

BANKREKENING :, Bondsspaarbank Veendam, no. 95 . 72 . 73 . 622 ,
ten name van : Gen, en Hist, Ver, Westerwolde. Het postgironummer
van de bank is : 80 23 95.

Penningmeester is: de heer D.Scheper, Groningenlaan 58, Veendam;
zijn telefoonnummer: 05987 - 1 95 88. Postgirorekening: 4222401,
t.n.v.: Penningmeester Verov. Genealogie en Historie Vestorwolde,

N.B. Niets uit dit tijdschrift mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotografie, microfilm of
op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de redactie.

BOERDERIJBOUW IN

door

WESTERWOLDE

Om te overleven hebben mens en dier zich de eeuwen door moeten beschutten tegen weersinvloeden en beschermen tegen vijanden.

In de nestbouw van vogels en andere dieren zullen in de loop der tijden niet veel veranderingen zijn opgetreden; maar de mens evolueerde zijn onderkomen van een hol in de grond tot de bungalows en flatwoningen van nu.

Menige boer in Westerwolde heeft zijn gezinsonderkomen geheel vrijstaand van het bedrijfsgedeelte van zijn boerderij laten optrekken. In vroeger eeuwen echter woonden het boerengezin, de inwonende knechten en meiden en het vee niet alleen "onder ain dak", maar leefden ze zelfs in één grote ruimte samen. Het wonen onder één dak is gebleven, maar de gemeenschappelijke mens-vee-woning, - het los hoes geheten -, is verdwenen. Ook het streek-eigene bij de bouw van boerderijen in 'Westerwolde is jammer genoeg grotendeels verloren gegaan. De mooiste plekken in het landschap zijn nog altijd die, waar oude boerderijen onder het groen van forse eikebomen schuilgaan, zoals in de oude es-gehuchten Smeerling, Ter Borg en het kloostererf te Ter Apel.

De moderne bedrijfsvoering en de ontwikkeling van de techniek, ook op agrarisch gebied, stellen andere eisen aan de bouw en inrichting van de boerderij van nu. De eigentijdse hulpmiddelen bij de bouw van boerderijen, zoals bouwkransen, bouwliften en mortelmolens hebben de bouw vergemakkelijkt en versneld, Maar de vroegere saamhorigheid en het gezamenlijk beleven van het bouwgebeuren zijn mede daardoor verdwenen.

Het bouwen van boerenbehuizingen, in het bijzonder het oprichten en stellen van de gebinten en het plaatsen van de dakspanten is de eeuwen door een zwaar en zelfs gevaarvol karwei geweest, :

De gebinten werden ter plaatse op de begane grond vervaardigd. De timmerlieden gingen de zware eikestammen met behulp van dissels ruwweg kantrechten tot redelijk vierkante zuilen of balken en met behulp van trekzagen - die door twee man gehanteerd werden - op lengte brengen. In later tijden werd het benodigde hout, gezaagd en wel, uit de "holtstekken" (houtloodsen) van houthandelaren betrokken.

Met de handboor, klophamer en kapbeitels werden de gaten voor het doorlaten van de verbindingspennen aangebracht. Dat was allemaal moeizaam handwerk, dat toch met vrij grote nauwkeurigheid verricht moest worden.

Als het gebintwerk gereed was werd er volk opgetrommeld om met man en macht de gebinten op te richten en op de stiepen te plaatsen, Aanvankelijk dienden daarvoor grote veldkeien, die ter plaatse ingegraven werden; later bediende men zich van uit veldbakstenen opgetrokken stiepen, Zodra de gebinten overeind stonden, werden over de koppen daarvan gebintplaten aangebracht, waardoor in samenhang met de reeds tussen de "zuilen" geplaatste ankerbalken een stevig en stormvast geheel verkregen werd.

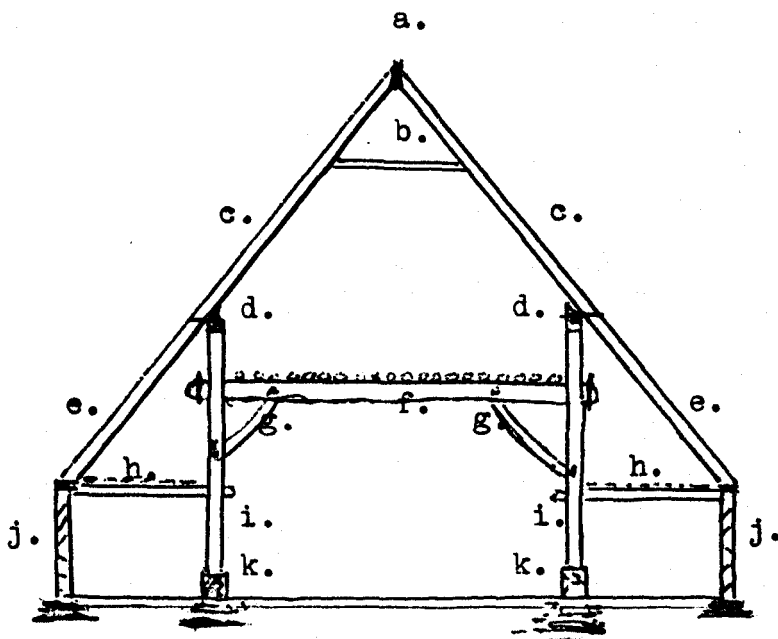
Was dit karwei zonder ongelukken geklaard en stonden de zuilen netjes in het gelid op de stempels van de stiepen of op de veldkeien, dan werd er feest gevierd, het "richtfeest". Hoe het in vroeger tijden op zo'n richtfeest toeging, beschreef de Onstwedder schoolmeester in 1827, (De heer B.Wilzing te Wessinghuizen is nog in het bezit van een lang gedicht, dat gemaakt werd ter gelegenheid van het richtfeest van de boerderij van luiken Roelfs Bruggers en Jantien Harms Strating te Sellingen, op 5 juni 1825. Vermoedelijk werden soortgelijke dichtwerken eertijds nogal eens vervaardigd door de plaatselijke schoolmeesters. Redactie),

De eigenerfde boerenbehuizing.

De eerste vaste bewoners van Westerwolde woonden in onderkomens, die zij oprichtten van hout, leem en stro. Uit deze nederige onderkomens ontwikkelde zich het los hoes. Zwaar gebintwerk van eikenhout schraagde het hoge, met stro gedekte dak dat tot op de lage zijwanden afliep. De gebintstijlen, staande op stiepen van veldkeien, waren door tussen de stijlen geplaatste ankerbalken met elkaar verbonden. Over de koppen van de stijlen lagen de gebintplaten en om het geheel onwrikbaar te doen zijn, werden er tussen de stijlen, de ankerbalken en de gebintplaten schoren,- korbelen genoemd- aangebracht, De balkverbindingen kwamen tot stand door een pen aan de ene balk op te sluiten in het gat van een andere balk en vast te zetten met daar dwars doorheen aangebrachte wiggen en toogpennen. Het geheel werd op deze wijze stevig verankerd.

Het zadeldak, - een constructie van spanten, oplangen. en daklatten -, werd voor en schier afgesloten door een tuitgevel. De wanden en de ondergevels waren in vakwerk van ongeverfd eikenhout opgetrokken, In het liggenx hout waren in geboorde gaten stevige spijlen aangebracht, zodat een soort van verticaal traliewerk ontstond, Hierin werd weer horizontaal rijshout gevlochten en dit vlechtwerk werd weer dik bekleed met een mengsel van leem en koemest. Het bovendeele van de tuitgevels bestond uit verticaal aangebrachte planken, Deze houten betimmering stak iéts over de lemen ondermuren heen.

In het woongedeelte van het los hoes was voorin, maar niet tegen de voorgevel aan, onder een grote schouw een haardstede aangelegd. In het schuurgedeelte stonden de koeien in potstallen, met de koppen naar de lange middendeel gekeerd. De middendeel werd door een zoldering van slieten, dunne boomstammetjes, rustende op de ankerbalken, overdekt. Hierop werden hooi en stro opgetast.

- a- nok van het dak
- b- hanebalk ter schooring van de spantbenen,
- c- spantbenen,
- d. Gebintplaten ter ondersteuning van de spantbenen en de oplangen.
- e-Oplangen, waarop de daklatten werden aangebracht,
- f- ankerbalk,
- g- korbelen.
- h- muurankerbalken,
- i- gebintstijlen,
- j- zijwanden.

Het gebintwerk in een los ho

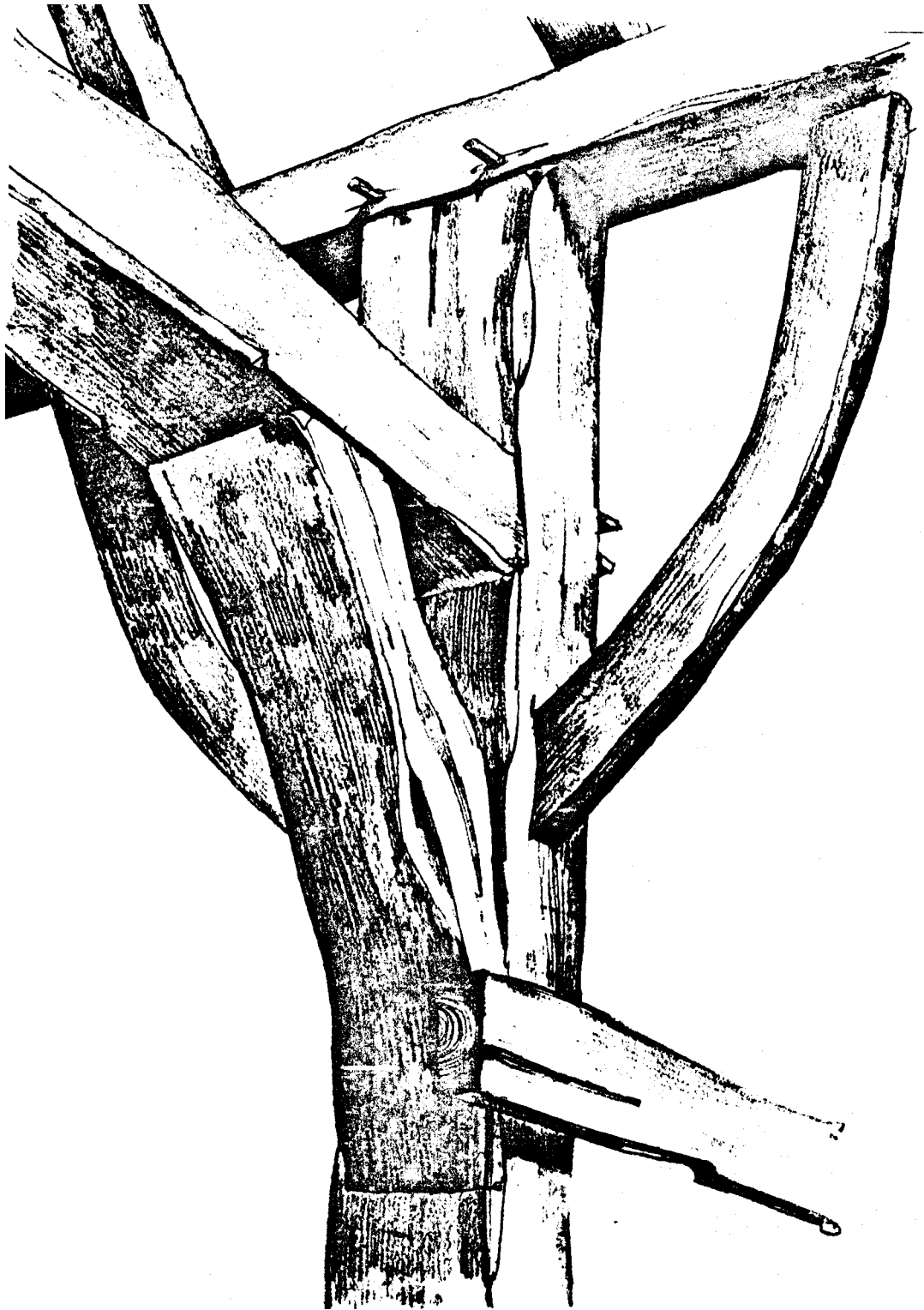
De ankerbalk tussen de stijlen werd op doorrijdhoogte, - ca. 3 meter- aangebracht. De oplangen rustten beneden op de over de zijwanden aangebrachte muurplaten. De dunnere en lager liggende balken die de muurplaten met de gebintstijlen verbonden, werden eveneens ankerbalken genoemd. Zij vingden de zijwaartse druk, die het dak op de zijwanden uitoefende, op. Voor de balken en in het bijzonder voor de stijlen, wendde de timmerman zo recht mogelijke boomstammen aan, maar de schuin aangebrachte korbelen mochten wel een krom verloop hebben,

+++++

In een later stadium bracht men tussen het woon- en het bedrijfs- gedeelte van het los hoes een lemen afscheidingswand aan, maar het geheel bleef één gebouw.

Het uiterlijk en het grondplan van het Hallehuis, - de naam, die aan het gewijzigde los hoes gegeven werd -, bleven gelijk aan die van het los hoes, Het hallehuis was een rechthoekige boerderij met lage zijwanden, topgevels van hout, een hoog opgaand dak en een brede baanderdeur in de achtergevel. Beter is het te spreken van een baander; baanderdeur is een stapelvorm, want der is een afvlakking van deur, de baander is de deur naar de baan, naar de deel,

Tot in de 19de eeuw kwamen er in Westerwolde nog los-hoezen voor, maar ook moderniseerden vele eigen-erfde boeren hun hallehuizen door dwarsdelen en zijbaanders aan te brengen. Hooi en stro behoefde dan niet meer op de slieten te worden gebracht, maar kon op de begane grond worden opgetast. (Opmerking van de redactie: Hier hebben zich tweeërlei invloeden doen gelden, namelijk: a, de groeiende graan-opbrengsten, die meerdere "bergruimte" noodzakelijk maakte en b, de invloed van de jongere veenkolonien met hun geheel "nieuwe" boerderijbouw).

Op bijgaande tekening, overgenomen uit het boek: "Landelijke bouwkunst in Oost-Nederland, door Jan Jans is de ankerbalkconstructie, een wezenskenmerk van het los en hallenhuis, uitermate duidelijk weergegeven. Dakplaat en ankerbalk worden door de kromme korbelen, steunende in de stijl (zuil) geschraagd. Bij latere gebintconstructies werden de zuilverbindingsbalken op de koppen van de stijlen gehecht.

in de loop van de tweede helft van de 19de eeuw, toen de landbouw een tijd van voorspoed tegemoet was gegaan, wijzigden sommige Westerwoldse eigenerfden hun boerderijen grondig. Ze sloopten het bedrijfsgedeelte van hun hallehuizen en plaatsten achter het gehandhaafde woongedeelte een zogeheten Friese schuur. Een voorbeeld daarvan treffen we aan in Smeerling. Het voorhuis dateert uit 1472, maar de Friese schuur werd gebouwd in 1867. Deze brede Friese schuur heeft golven, waarin het hooi en stro tussen de gebinten wordt opgeslagen. In het golfvak tegen de achtermuur werd de paardestal aangebracht. Nog tot in de 20ste eeuw sliep de boerenknecht in sommige boerderijen in de "snikke" op de deel. Langs de ene zijwand van de schuur kwamen de koeien te staan; vooreerst nog in potstallen, maar later, toen de kunstmest in ruime mate aangewend werd en potstalmest dus geen strikte noodzaak meer was, kwam er achterlangs het vee een grup. De koeien stonden nu dus met de koppen naar de muur, langs de andere zijmuur knorden de varkens in hun hokken en tegen het woongedeelte werd het karnhuis ingericht. Graan en hooi kon door de deel deur naar binnen gereden worden en de deel via de tegenover - vaak in de zijmuur gelegen aangebrachte deur weer verlaten, Het strodak verdween, holle pannen, waarvan de nokken achter over de oplangen gespijkerde panlaten haakten, dekten het dak, Onder deze pannen kwamen "strodokken", die uitwaseming toelieten, wat "isoleerden" en doorlaten van stuifsnieuw tegengingen.

Anders dan bij het vroegere hallehuis heeft de Friese schuur aan de achterkant een schilddak, maar aan de voorkant, waar de schuur tegen het woongedeelte van het voormalige hallehuis is aangebouwd, moest de tuitgevel noodzakelijkerwijs worden gehandhaafd.

De tijd stond niet stil en na 1870 kwamen er in Westerwolde ook boerderijen van het Oldambtster en het Veenkoloniale type. Ook hier is het woonhuis onder één doorlopende nok. - als bij het hallehuis - met de schuur verbonden, maar de zijmuren verspringen herhaalde malen. De voor-zijmuren zijn daardoor hoog, maar langs het schuurgedeelte zijn ze laag en vlakt het brede schuurdak als gespreide vleugels over de golfvruimten.

Na de algehele ontsluiting van Westerwolde verschenen er naast de al-oude gebouwen bouwsels van allerlei soort. De bedrijfsgebouwen werden en worden functioneel gebouwd, maar architectonisch zijn ze niet altijd even fraai....

Literatuur : Dr.ir. J.E.Muntinga: "Het landschap Westerwolde",
A.P.Smaal: "Kijken naar Monumenten in Nederland", S.J. van
der Molen: "Boerderijen van het Noordererf".

RICHTFEEST door KT.Vrieze.

De schoolmeester van Onstwedde heeft over dit onderwerp in 1827
D het volgende bericht

"Als bij de bouw van een nieuw huis daar de timmerlieden het hout (= het gebintwerk) in orde hebben, zodat men tot het oprigten kan overgaan, worden door den eigenaar van het huis één of meer boden uitgezonden, om de vrienden en goede bekenden te noodigen op het zoogenaamde rigtbier, hebbende eenen stok met een kwast of lint daaraan hangende, in de hand. De boodschap wordt door de boden in rijm of gedicht aan de gasten bekend gemaakt. Zoodra de boden in het huis komen, waar zij moeten noodigen, vragen zij eene tafel en wel met de woorden

"Zet mij eene tafel ter hand,
Of ik sla de schöttels van de wand",

Als nu de tafel gereed staat, begint de man zijn boodschap te doen en geeft op het einde van iederen regel van zijn rijm of gedicht een goeden slag met zijn stok op de tafel.

Als de dag gekomen is om het hout op te rigten, verschijnt het genoodigde gezelschap, man, vrouw, kinderen, knechten en maagden, het geheele huisgezin,

Elk gezinshoofd brengt een ham of schinke en eenige stukken boter ten geschenke mee,

Is alles gereed, zoodat men tot het oprigten kan overgaan, dan verschijnt de predikant en doet, midden tusschen het hout staande, een gebed tot afwending van alle ongelukken en waarin een zegen over de bewoners van het aanstaande huis wordt afgesmeekt; en eindelijk de werkzaamheden gedaan zijnde, doet men eenen maaltijd van grauwe erwten, brij en spek en brengt den geheelen nacht al dansende en zingende door." (G.V.A. 1928).

Het richtfeest is tot op heden, zij het in "afgeslankte vorm" in gebruik gebleven, Bij het bereiken van het hoogste punt van het bouwwerk wordt nog vaak een sparreboompje of simpelweg een groene tak in de top van het spant aangebracht en een houten "schinke" en een aantal lege flessen aan een dwarslat in het boompje opgehangen, Op de begane grond drinken de timmerlieden en hun helpers dan een biertje of een borrel en een fijne sigaar verhoogt de feestvreugde op dit hoogtepunt van de bouw,

Mevr, T.Wijnholds-Mein, wier boek: "Aan de waal'n van 't Ol Daip" (de Ruiten Aa), 'n stok dat''t Westerwoldse leevnt in het laatste kwart van de vorige eeuw" beschrijft, brengt daarin ook het richten ter sprake. In haar verhaal gaat de "maiboom" in de top en wordt de flessche er af geschoten, maar de schinke is ook hier van "holt". Als de timmerlui "bezopen" zijn, gaat er een korf vol met gesmeerde stoetjes (mit schinke der tussen) rond om dei luu te ontnuchteren .Ja, soms werd er in vroeger jaren wel eens al te vlot met de fles rondgegaan....

E.G.-SCHRAGE

WESTERWOLDSE KWART/EREN II

(Sluit aan op "Westerwoldse kwartieren:" in het nummer van december 1982)

Reacties werden ontvangen van de heren Braaksma te Assen en De Groot te Hoogezand, Hun correcties en aanvullingen, waarvoor onze dank, zijn in het volgende opgenomen, Verder is nog gebruik gemaakt van: "Groninger Gedenkwaardigheden" door A.Pathuis (GDW),

GENERATIE VI

- 51 - Anna Jans, gedoopt te Blijham, 11-07-1756.
- 60 - Nikolaas Alberts Vrind, gedoopt te Oude-Pekela, 6-01-1754,

GENERATIE VIT

- 100 - Geerd Abels, gedoopt te Blijham 25-03-1712, Gehuwd te Blijham, 19-08-1740 (he. RA VI A,2) :
- 101 - Talle Hindriks.
- 102 - Jan Kaspers,, gehuwd te Blijham 19-11-1747.
- 103 - Engel Altiers. De verklaring d.d. 26-11-1822 in de huwelijksbijlagen van no, 25: Engeltje Abels noemt als haar grootmoeder: Engeltje Willems. Hier is zeer waarschijnlijk een fout ingeslopen in deze verklaring,
- 107 - Grietje Willems is vermoedelijk in Vriescheloo gedoopt 25-03-1736 als dochter van Willem Christiaans en Grietje Elsens en aldaar overleden 30-12-1810,
- 118 - Wybe Eyles Brouwer overleed te Vlagtwedde, 17-11-1818, 80 jaren oud. Hij zal dus omstreeks 1738 geboren zijn. In zijn overlijdensakte wordt als beroep vermeld: brouwer.
- 119 - Berendina Derks overleed te Vlagtwedde 9-09-1811 71 jaren oud, Zij zal dus omstreeks 1740 geboren zijn.
- 120 - Albert Nikolaas Vrind huwde te Oude-Pekela, 4-03-1753:
- 121 - Teubke Jans Koop,
In de huwelijksinschrijving staat hij vermeld als afkomstig "van Munden".Mogelijk is dit: Winden in Hannover, Desgevraagd berichtte de "Gesellschaft ftr Familienkunde in Kurhessen und Waldeck", dat aldaar een Nicolaus Freund tussen 1720 en 1728 vier kinderen liet dopen, maar daaronder was geen Albert.

GENERATIE VIII

- 192 - Niet Hindrik, maar waarschijnlijker zijn oudere broer Jan Vriesen. Uit een akte in Schultengerecht 72 , (R.A, Assen) d.d. 14-12-1706 is gebleken, dat
- 193 - Wendel Haasken op die datum ongehuwd was,Haar eerste echtgenoot, Jan Vriesen, zal toen reeds overleden geweest zijnen ze zal pas na 1706 hertrouwd zijn met Hindrik, Dit leidt tot de gevolgtrekking, dat no, 96 een zoon was uit haar huwelijk met Jan Vriesen, die op 20-06-1699 aanwezig was als getuige van bruidszijde bij het huwelijkscontract tussen Berent Liefstinck en Grietien Haescken, (RA VI, z,1), Grietien was een zuster van Wendel.
- 198 - Tamme Tiaarts, geb. datum onbekend, ovl. voor 21-03-1710, (RA VI, zz,1) Gehuwd te Bellingwolde 22-07-1694.

- 199 - Grietie Engels/Engelkes, van Vriescheloo, geb, omstreeks
1661, overl. Bellingwolde 27-05-1746 (GDW 934),
- 200 - Abel Engels, gehuwd te Blijham 10-05-1709 (RA VI A,2):
- 201 - Harmke Geerts, RA VI, e,1, 21-11-1710: Feye Engels X
Harmke Berents, Blijham, verkopen aan broer Abel Engels X
Harmke Geerts een huis, enz. en 1/5 part in Engel Abels-
Heerdt in het Westeinde te Blijham.
- 202 - Hindrik Harms. Het vraagteken vervalt.
- 203 - Syb(r)en Jacobs,
- 208/209 - Hindrik Reints Coets en Gepcke Frericks Harding sloten
29-03-1702 hun huwelijkscontract (RA VI ij) Ze be-
trokken de erve 't Coets in Terwupping "soo hij met zijn
vader en moeder possideert en gebruikt".
- 210 - Geert Harms Witkop.
- 211 - Martien Wessels.
- 214 - Willem Christiaans
- 215 - Grietje Elsens
- 226/227 - Frerick Frericks Harding en Antie Jans ten Velthuis
sloten hun huwelijkscontract op 17-02-1709, (RA VI ij)
209 en 226 zijn broer en zuster. Op 2-12-1723 (RA VI gg)
is Frerick Harding voormond over de kinderen van Reint
Frericks Harding en Aeltjen Harms Bruininghs,
- 228 - Claes Reutchen, is vermoedelijk geb, in 1690 en overleden
na 17-03-17440
- 229 - Henderikkien Rosinge, overl0 voor 27-11-1736.

GENERATIE IX.

- 386 - Jan Haasken is op 1-05-1691 in Schultengerecht 72 (RA
Assen) vermeld als echtgenoot van :
- 387 - Jantien Wilms (verm.: Engbers).
- 388/389 - Jan Jans Abels X Charske Jans Hemkes,
RA VI,e,1, 30-01-1708: scheiding en deling van nalatenschap.
Genoemd worden: Abel Jans (194), Jan Abels en Eitje Jans
gebroederen te Blijham, Vader: wijlen Jan Abels; moeder:
Gerske Jans; oom: Hilwert Jans.
- 396 - Tiaart.
- 398 - Harmen Engelkes,
- 399 - Geertruit Hindriks
- 400 - Engel Abels, gehuwd 23-05-1664 te Blijham (hc. RA VI, A,2)
- 401 - Aysse hupkens0
- 402 - Geert Echtbers, geb, omstr. 1643.
- 403 - Fenne Geerts, geb, omstr0 1647. RA V l A, 2-05-1715: hun
testament, waarin hun leeftijden vermeld zijn,
- 416/417 - Reint Hindriks Coets en Jantien Hiskes ten Velthuis
leven nog 29-03-1702 ten tijde van het sluiten van het
hc. van Hindrik Coets (208) en Gebke Frericks Harding,
(RA VI ij).

- 418 - Frerick Harding wordt 8-4-1709 nog genoemd als ouderling te Onstwedde. RA VI ij, 18-04-1704: Naenes plaatse van Frerick Harding en echtgenote, wordt meijerwijze gebruikt door Claas Jans en diens vader.
- 420 - Harm Witkop
- 456 - Jan Roetgen, vermeld in Register Haardstedengeld(RA Assen) 1691 - 1695: volle boer in Dalen (Drenthe).
- 458 - Willem Rosinge
- 459 - Roeloffien
- 460 - Folckert Engberts overleed 21-06-1721 (GDW 4020)
- 461 - Magdalena Haselhoff overleed 21-09-1729 (GDW 4022).
- 466 - Heero Geerts gedoopt Blijham 27-02-1659. Eerste huwelijk Winschoten 19-09-1684.
- 467 - Harmtien Claesen van Bourtange.
In "Gruoninga", sept. 1956 verscheen: "Gedeeltelijke geslachtslijst Heeres/Heres", door P.J.Heres.
- 470 - Jan Geerts Keuper, van Ter Haar, Gehuwd kort na 1700.
- 471 - Wubke Berends Aysingh, weduwe van Ernestus Claes Boelken, van Roswinkel. De naam "Keupers", resp, "Keepers" en "Kopers" komt te Roswinkel voor. Zie RA VI z,1: hc. 'd.d. 16-05-1665 tussen Hilwert Koylers en Geesje Buntkes: - de bruid ontvangt van haar ouders als bruidschat: " 't Koepers Arve op Roosewinekel".

GENERATIE X.

- 774 - Willem Engbers, te Roswinkel
- 775 - Grietien
- 778 - lees: Hemke Elties
- 802 - Lupke Feyes
- 803 - Tiaecke Eenjes
- 835 - Alcke ten Velthuis was eerder gehuwd met Jan ten Velthuis, Zie RA VI z,1, 11-12-1655.
- 900 - Albert Halmingh was eerst gehuwd met Engelke Pollingh, met wie hij op 17-06-1658 (RA VI w,1) koopt: "seecker Hofflandt, de noge Hoff genaempt, tot Smeerling, voor Halmingh's huis", van Olert Edink c.s. Albert wordt in RA VI w,2 overigens genoemd in akten van 3-01-1668, 19-01-1669, 9-12-1670 en 8-12-1674. Zijn tweede huwelijk met :
- 901 - Geertien Bruininck moet geplaatst worden voor 6-03-1667 (RA VI z,1) en dus na 16-06-1658.
- 902 - WillemEngbers is vermeld 1-05-1691 (Schultengerecht 72) als "coornoot" te Roswinkel.
- 908/909 - Het is niet Lammert Hiskes, maar Lammert Jans ten Velthuis ("Lammert, oudste soone van saelige Jan ende A. ten Velthuis, ehelieden"). Lammert was dus een halfbroer van Jantjen Hiskes ten Velthuis, no. 417. Zie RA VI z,1) 11-12-1655.
- 911 - Naentke Coylers was 10-08-1679 reeds overleden: zie RAVIw,2.

- 912 - Claes Roetings, vermeld in Reg. Haardstedengeld, Dalen
(Dr.) 1672 als "vol buir".
- 928/929 - Eng(el)bert Folckerts X Jans Olinge kopen 7-02-1670
(RA VI w,2) huis en land te Hoorn, Carspel Wedde, waarvan
kopers reeds zwette ten zuiden waren. Ze zijn dus voor die
datum gehuwd.
- 930/931 - Lucas Haselhoff X Ettien Elses. RA VI e,1, 24-11-1707:
afhandeling van de erfenis van wijlen Ettien Elses.
Folckert Engberts (no. 464) zal genieten 't Jolinek-
Arve, met nog een huis en land te Hoorn.
- 932 - Geerdt Alefs.
933 - Deuwer Haickes.
- 936/937 - Jan Klaassens X Frieske Hommes, zijn gehuwd voor
9-09-1675, beiden overleden voor 6-06-1692.
Op 9-09-1675 (RA VI w,2) vond een "afhandeling en afboen"
plaats tussen: Jan Jans Smidt, voormond; Frerick Ottés,
sibbevoogd; de voogt Jacob Sickés als vreemde voogd over
de kinderen van wijlen Claes Jans, geassisteerd door
Wubbo Heyes, der pupillen stiefvader, gehuwd met Griete.
Strodinck, der pupillen moeder, ter ene zijde; en Jan
Claessen X Frieske Homines ter andere zijde.
Jan Klaassens zal dus geboren zijn voor 1650. Zij kopen
13-01-1679 land te Blijham (RA. VI, w,,2).
- 938/939 - Menne Liefstinck en Geertien Bontkes, zijn getrouwd
voor 1-02-1675. Op die datum doen ze namelijk afstand van
Bontkes-arve tegen ontvangst van 1400 Car.gd. (RA VI
w,2) . Op 4-05-1675 wordt de Liefstinck-arve aan hen
overgedragen, waarbij zij zich verbinden moeder Dedde
Mennes te onderhouden in kost en kleding
GDW 3900: "Anno 1692, den 5 November is eerbaer Menne
Liftinck, soone van de eerbaer Berent Kelbergi, erfgeseten
tot Weende, kerckvooght tot Vlaghtwedde kristelijck in
den Heere ontslapen (in het) 49e jaar sijns ouderdoms".
Hij was dus omstr. 1644 geboren.
Geertien Bontkes overleed na 19-06-1693 (RA VI w,3).
- 940 - Geert Reupers.
942 - Berent Aissinck.
943 - Swaenke Hubbeling (Stroeding). Zie "Westerwolde", 1ste
jaargang no. 4; blz. 67.

GENERATIE XI.

- 1604 - Feye Aeldrix, overl. na 16570 Geho ca. 1618.
1605 - Troutet, overl. 1657 (GDW 977). v. Blijham,
1606 - Eenje
- 1674 - Johan Naningh, vermeld in het Breuckenboek 1609/1638°
- 1800/1801 - Elso Haminck op 't Hiddinck en Gebke Hiddinck,
echtelingen, kopen 24-02-1658 (RA VI w,1) twee deymatten
mede(land) te Vriescheloo, waar ze reeds twee deymatten
bezaten, die met de twee nu aangekochte "ommegaan".
- 1804 = 774 = Willem Engebers.
1805 = 775 = Grietien.....

- 1810 = 1674 = Johan Naningh.
- 1816 - Johan Alberts op 't Velthuis, overl. voor 11-12-1655.
Gehuwd voor 1633 :
- 1817 - Alcke Lammerts ten Velthuis (no. 835).
- 1818 - Harmen Boelmanst vermeld in het Breuckenboek 1636-1648
Gehuwd omstr. 1625:
- 1819 - Lamme Liefstingh.
- 1822 - Harmen Coylers, geb. omstr. 1600, overl. september 1641.
Vermeld in het Breuckenboek 1635, Gehuwd omstr. 1625:
1823 - Albertien, geb. omstr. 1600, overl. mei 1653.
- 1856 - Folckert Engelberts, vermeld in Breuckenboek 21-06-1622 -
15-06-1648. Woonde te Wedde (RA V I o,1)
- 1858 - Jan Olinge
- 1860 - Derck Haselhoff, chirurgyn-sergeant te Nieuwe Schans,
veldscheerder te Oude Schans. Voor 1638 wonende te
Nieuwe Schans "in de Heerestrade" (zie J.J.Smedes,
"De Nieuwe- of Langeakkerschans", blz. 51).
Van 1637 - 1648 vermeld als "borchgrave ofte huisknecht"
te Wedde. Zie Breukenboek, uitgaven 1621: " die d'
misdadigers apprehendeerten andere heerendiensten doet"
Overl. te Wedde 10-12-1650, grafsteen op het kerkhof aldaar,
(GDW 4013). Hertrouwd Magdalena Saxenhausen, overl. te
Wedde, 27-10-1679, mede aldaar begraven.(GDW 4014).
Eerste huwelijk te Oude Schans , 24-02-1628 :
- 1861 - Geertruit Lucas.
Op 15-04-1657 (RA VI w,1) blijken de voegt Roelf
Bregenbeek, Wiltet Renwering en Johan Hayes voormund
en voogden te ijn over de minderjarige kinderen van
wijlen Derck Haselhoff, Borchgrave.
Op 10-06-1676 (zelfde bron) is er sprake van een schuld-
brief ad 100 slechte daalder á 30 stuivers ten gunste
van wijlen Albert Tiddes, echtgenoot van Magdalena
Saxenhausen, gepasseerd op 9-05-1660, welke obligatie
door Magdalena was "overgelanght" aan haar dochter
Geertruit Haselhoff. Was Magdalena hertrouwd met Albert
Tiddes? Hij is in RA V l o, 2,7,3, 1658 vermeld als
"borchgrave".
- 1862 - Elso Hemkes, overl. voor 25-02-1661. Gehuwd te Blijham
8-04-1630 (hc. RA VI, A.1) met:
- 1863 - Trijntje Heres.
Zij hertrouwt te Blijham 25-02-1661 met Roelf
Bregenbeek, vermeld in het Breukenboek 24-11-1637,
te Vriescheloo, idem 10-10-1649, zie verder de aan-
tekening bij 1860-1861.
- 1864 - Alef.
- 1866 - Haicke,
- 1872 - Claes Jans, overl. voor 9-09-1675.
- 1873 - Griete Strodinck. Zij hertrouwd Wubbo Heyes (RA VI,
w,2) 9-09-1675
- 1874 - Homme

- 1876 - Berent (Bernard) Kelbergen, overl. voor 4-05-1675,
gehuwd voor 15-05-1656 met:
1877 - Dedde Mennes, die op 30-11-1680 nog in leven was.
RA VI, w, 1, 15-05-1656 : Roelf Simons te Vlagtwedde
is 100 rijksdaalder schuldig aan Bernard Kelbergen
op 't Liefstinck X Dedde Mennes.
Idem, 4-05-1675: Dedde Mennes, wed. van wijland Berent
Liefstinck Kilbergius draagt 't Liefstinck over aan zoon
Menno Liefstinck X Geertien Bontkes, Broer Geert Liefstinck
wordt afgeboedeld.
- 1878 - Albert Bontkes, vermeld in RA VI w,2, 1-02-1675.
1879 - Geertjen,
1884 - Detmar Coylers-Aising, geb. omstr. 1587, in 1628
op 't Aising. 10-10-1654, RA VI w,1 vermeld als getuige.
1885 - Wupke Aising, van Ellersinghuizen.

GENERATIE XII.

- 3208 - Aeldrick Lupkens,
3209 - ? ? Hemke0
3344 - Frerick Karskens Hardingh.
3345 - Lupke Johans Schutten, overl. voor 27-05-1633,
(Breukenboek),
3346 - Engelcke Halmingh, vermeld in Hoedergeldreg, 1589/920
3347 - Rixte Hayes, overl. omstr. 1635 vlg. Breukenboek.
3374 = 3344.
3375 = 33450
3600 = 33460
3601 = 3347.
3604 - Wubbe Bruiningh, vermeld in Hoendergeldreg, 1591
te Weende, idem in Breukenboek 1609.
3605 - N.N. overl, omstr. 1-08-1640 vlg,, Breukenboek,
3606 - Geert Stroedingh, vermeld in Hoendergeldreg. 1589/92
te Ellersinghuizen, idem Breukenboek 1610/30, en
RA VI, o,1,9,6, 1630.
3618 = 3346
3619 = 3347
3632 - Albert ten Velthuis
3634 - Lammert ten Velthuis, overl. voor 25-03-1633 vlg.
Breukenboek.
3635 - Willemke Eelsingh,
3636 - Geert Boelmans, vermeld in Breukenboek, 1626 en 1627.
3638 - Aicke Liefstingh. Samen vermeld RA VI o, 1,2,4, 16280
3639 - Jacobje)
3644 - Ede Koylers, geb. voor 1587* overl. juni 1656 te
Wollinghuizen,
3645 - Naencke Eelsingh, geb, voor 1590.
3724 - Hemko Engels,,te Blijham
3726 - Hero
3727 - Beelke Hiddes, te Blijham.
3752 - Johannes Nicolai Kallenbergius/Kelbergens, predikant te

Vlagtwedde Vermeld in het Breukenboek tussen 31-05-1627 en 1641. Kwam hij van Kellerberg, ten oosten van Haren a.d. Ems? Hij overleed voor 6-3-1658 (RA VI o, 2)

3754 - Menne Liefstingh,

-o-o-o-o-o-

TER AANVULLING

470/471. De familienaam kan ons op een dwaalspoor brengen, In Drenthe was namelijk vroeger een "keuper" of "koeper" niet een kuiper, (maker van houten vaatwerk, enz.) maar een koperslager. Er zijn in Westerwolde enkele voorbeelden van boeren, die in de wintermaanden als "nevenbetrekking" een handwerk uitoefenden, b.v. dat van kuiper, bezembinder, enz, Zonder dat daarvoor directe bewijzen aan te voeren zijn, is het mogelijk, dat de familienaam Keuper(s) of Koeper(s) in Roswinkel afgeleid is van het koperbewerken.

902. Willem Engbers was "coornoot" te Roswinkel. Het woord "coornoot" herkennen we, als we even denken aan ons huidige: "kornuit"t dat echter een andere betekenis heeft gekregen. In het middelnederlands was een "cornoot" een boer, ook wel een "genoot" of makker. Eigenlijk moeten we "cornoot" lezen als "ceurnoot" of "keurgenoot". In Drenthe was het een van de boeren, die de boerwillekeuren mee vaststelden; hetzelfde dus als in Westerwolde een eigenerfde boer, of "volle buir".

J.W.H.

Boek uit Ter Apel

Jn een vorig nummer hebben we het gehad over het enig overgebleven boek uit de eens omvangrijke boekerij van het voormalig klooster in Ter Apelo

Drs. H.M.Braaksma te Assen was zo attent ons hierover het volgende te schrijven.

De legenda Aurea, vermeld op blz 24 van "Westerwolde", derde jaargang nummer 4 is geschreven door Jacobus de Voragine omstreeks 1255 na Chr; hij leefde van 1228 tot 1298 en was sedert 1288 aartsbisschop van Genua.

Het boek bevat een beschrijving van het leven der heiligen van de Roomskatholieke kerk. Vele bibliotheken in de hele wereld bevatten er handschriften van. Tussen 1470 en 1500 verschenen er ± 70 gedrukte Latijnse uitgaven van en 30 vertalingen, o.a. in het Nederlands te Delft in 1472 en te Gouda in 1478.

Ik heb een Franse vertaling gemaakt in 1911 naar een in 1517 te Lyon gedrukte uitgaaf. Of er een 19de of 20ste eeuwse Nederlandse vertaling van bestaat, weet ik niet, maar dat zal wel staan in een Nederlandse encyclopedie, b.v. van Winkler Prins of Oosthoek, maar ik heb er geen. De Universiteitsbibliotheek van Amsterdam heeft een handschrift van de LegendaAurea van 1438, een latijnse druk van 1490 en een Nederlandse vertaling van 1489. In 1941 heeft dr. J.J.A. Zuidweg er een dissertatie over geschreven".

J.DROK

FOLKLORE

In het "Folkloristisch Woordenboek van Nederland en Vlaams België" van K. ter Laan komen enkele dingen voor, die betrekking hebben op Westerwolde. De heer Drok heeft die er even uitgelicht en daarbij rijst de vraag: Wie weet hier nog iets van? Wie heeft wel eens dergelijke oer-oude gebruiken of sporen daarvan waargenomen?

Eerst over het "zingen met de ster", in Vlaanderen, Brabant en Limburg nog bekend op Driekoningenavond. De drie koningen, twee blanke en een zwarte, trekken daar op sommige plaatsen nog van deur tot deur en zingen het Driekoningenlied; een van de drie draagt de staf met de ster, Ook in het noorden van Nederland was dit gebruik bekend, In 't Maandblad Groningen, derde jaargang pag. 191 deelt J.H. Neuteboom mede, dat men in Westerwolde in het einde van de 19de eeuw nog met de ster liep. De drie koningen hadden lange, witte gewaden aan, een goudspapieren kroon op het hoofd en een staf in de hand, Voor hen uit werd de ster gedragen, dat was een lantaarn aan een lange stok. Ze zongen het lied van de geboorte van Jezus. De kinderen liepen er achteraan en overal waar ze bleven staan om te zingen kwam het volk uit de huizen. Als het lied uit was, kregen ze van de vrouw een stuk spek of een metworst.

In het zuiden werd het Maria Magdalenalied nog wel gehoord en dit lied is ook in Groningen bekend als het "Steernlaid". Het komt o.a. voor in 't Grunneger Zangboek van P.Groen en daaruit blijkt, dat dit - in oorsprong en wezen katholieke lied in 1915 nog gezongen werd in Harkstede, tijdens het aardappelrooien, In 1916 tekende de heer A.H.Smith nog een vrijwel overeenkomstige tekst en melodie op in Zuidbroek. Hoe zat dat in Westerwolde; wie herinnert zich nog iets?

Dan een overlevering over een waarzegster of duivelbezweerster, "Pool Hille" genaamd, Ze zou ook voortleven in volksverhalen in Westerwolde. Officiëel zou zij Hille Pool geheten hebben en zij zou wetenschap gehad hebben over allerlei verborgen zaken; maar (in 1769) zou de kerkeraad daartegen opgekomen zijn. Hille Pool woonde overigens in leer, maar haar faam schijnt zich te hebben uitgestrekt tot in Westerwolde.

Verder bericht Ter Laan, dat hem door de heer B.D.Kuipers te Sellingen medegedeeld was, dat aldaar nog de gewoonte bestond, een nieuwe knecht of meid bij de indiensttreding op een boerderij met water te gooien of te begieten. Eerst als ze onder de schoorsteenmantel hadden weten te komen, waren ze veilig.

Dit volksgebruik kont ook elders in ons land voor, of waarschijnlijk moeten we schrijven: kwam voor, De folklorist Van der Veen ziet er een herinnering aan het regenoffer in. Ooit van gehoord in Westerwolde?

Dan het volksgericht, dat gewoonlijk voltrokken werd door de mannelijke jeugd van zo'n 17 - 25 jaar. Het kwam nog niet zo lang geleden nog wel eens voor, o.a. in Staphorst en in Drenthe. Het volksgericht zette zich vooral in tegen leden van een dorpsgemeenschap, die zich naar de algemene en al-oude opvattingen niet gedroegen zoals de "adat" dat voorschreef. Bijvoorbeeld als iemand, die wel verplicht is te trouwen het meisje in de steek liet.

Onder het volksgericht vallen over het algemeen de vergrijpen, die door de justitie niet achterhaald of bestraft worden: slechte behandeling van vrouw en/of kinderen; van bejaarde ouders, schending van trouwbelofte en van huwelijkstrouw, burenruzies....

Deze vorm van volksgericht moet ook in Westerwolde voorgekomen zijn. Daar sprak men van: "iemand op de wagen nemen", soms werd ook het meisje op de wagen gezet en zegende daar iemand van de "jongens" het huwelijk in.... In Drenthe sprak men in zo'n geval van "de kolde wasschop",

De "kniezetting" sloot daarbij eigenlijk aan. Volgens het oud-Germaans recht erkende een man een pasgeboren kind, door het op zijn knie te nemen. In het volksgericht zijn daarvan kennelijk nog sporen overgebleven. Zo wilde in 1928 nog een volksoploop in Veenhuizen een man dwingen, een jonggeborene op zijn knie te nemen, daar men hem algemeen als de vader beschouwde. De man in kwestie weigerde halsstarrig en het draaide er op uit, dat de hoofddaders van dit volksgericht terechtstonden voor de Winschoter rechtbank. Te hunner ontlasting werd ter zitting een verklaring overgelegd, die o.a. getekend was door de Ned. Hervormde en de Gereformeerde predikant van Onstwedde....

-o-o-o-o-o-o-

WIE ?

De heer A.Eenjes, p.a, Klooster, Ter Apel, zou graag in het bezit komen van een exemplaar van de "Gids voor Vlagtwedde", uitgegeven 1925 - 1928 en geschreven door ene Engelkeso Misschien heeft iemand het nog op de zolder liggen...

FAMILIEBOEK SCHRAGE

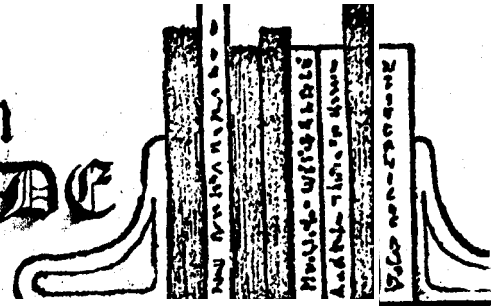
Vermoedelijk eind oktober zal het "Familieboek Schrage" verschijnen, dat geheel handelt over de Veenkoloniale familie van dien naam en dat samengesteld is door ons lid, de heer, E.G.Schrage, Ds. Van Petegemstraat 14 te Veendam. Voor onze lezers geen onbekende, hij schreef in het tweede nummer van de derde jaargang een gewaardeerde bijdrage: "Westerwoldse kwartieren", waarop men in dit nummer een aansluitende uitbreiding aantreft.

Het Familieboek Schrage vangt aan in Sappemeer in 1664, waar het huwelijk gesloten werd tussen de "Hollandgänger" Claes Jans, afkomstig uit het Duitse Ankum en Harmtjen Hindricks van Cleyne Meer,

De prijs van het boek zal f.75.- bedragen; belangstellenden kunnen zich wenden tot de heer Schrage, wiens adres hierboven

verder weten we, dat er hard gewerkt wordt aan een "Familieboek Sterenborg"; we hopen daar nog nader op terug te komen.

BIBLIOGRAFIE van WESTERWOLDE

in de drie eerste afleveringen van ons tijdschrift kwam een "Bibliografie" voor; een lijst van boeken en geschriften over Westerwolde en dat in de meest uitgebreide zin van het woord. In de zomer van 1981 echter heeft de samensteller van deze rubriek het bijltje er bij neergelegd en sindsdien verscheen er geen "Bibliografie" meer. Sindsdien is enige keren, aandrang op de redactie uitgeoefend om regelmatig deze rubriek voort te zetten.

Intussen is het ledental van de vereniging meer dan verdubbeld, meer dan de helft van onze leden zal niet beschikken over de eerste nummers van de eerste jaargang. Vandaar dit besluit: we zetten de hele Bibliografie weer opnieuw op, vanaf het begin dus. Voortaan zal men in elk nummer van het tijdschrift weer een boekenlijst kunnen aan treffen, maar we beginnen dus met herplaatsing van de reeds verschenen bibliografieën in de hoop, dat onze "leden van het eerste uur" dit zullen billijken.

Wat verder de genoemde boeken en artikelen betreft: in de geregelde boekhandel is weinig te krijgen. Men zal speurwerk moeten verrichten in openbare bibliotheken of men zal bepaalde begeerde boekwerken bij een openbare bibliotheek moeten aanvragen. Langs die weg valt er nog wel eens wat te versieren! We beginnen in dit nummer met: WESTERWOLDE ALGEMEEN. Bij de samenstelling van deze lijst werd een dankbaar gebruik gemaakt van een lijst, die ons verstrekt werd door drs. H.M.Braaksma in Assen.

1. Addens, N.G. "Het Tien Karspelen Zijlvest tot zijn
centraal bureau voor
de kennis van de provincie Groningen en
omgelegen streken, Groningen 1963.
- 2, Blaauw, B.W. Geschiedenis van Oost-Groningen, Win-
schoten 1969.
3. Bloemhoff, J.P. Westerwolds leven veur zo'n 60 joar,
(plm. 1865). Maandblad Groningen 1925,
jrg, 8 no. 7, blz. 137-138; no. 8,
blz. 146-147; no. 10, blz. 196-198.

4. Bosgra, W.H. Een wolvenjacht in Westerwolde (1772).
Maandblad Groningen 1925, jaarg. 8,
no. 3, blz. 41-42.
5. Daghgelden, dewelcke van de Heeren Hooftmannen aan
de ingesetenen van de Ommelanden en
ffesterwoldinghelandt worden toegeleght,
en van de Heeren Borgemeesteren en
Raadt aan die van de Oldambten en `t
Gorecht (pamflet 1719), Groningen,
Van der. Woude 1719, 12 blz.
6. Dik, J. Nog eens: Westerwolde generaliteitsland.
Tijdschrift voor Geschiedenis 1961,
jrg. 74, afl, 4, blz. 540-541
7. Engelsman, A, De intermediare plaatselijke besturen
in de provincie Groningen van 1798 tot
1808. Gron0Volksalman, 1928, blz0
73 - 1110
8. Feith, H.O. Willekeuren van Westerwolde. Groningen
1890, 59 blz.
9. Peith, Jok. Een wetenschappelijke oase in een
achterhoek. Nederl. Spectator 1888,
no. 30, blz, 2460
10. Feith, J.A. Ons gewest uit de tijd voor de invoering
van het christendom, (o.a. Westerwolde),
Gron0 Volksalman. 1911, blz, 1-300
11. Fockema Andreae, S.J. Studien over waterschapsgeschiedenis,
deel 6, Oost Groningen, Leiden, Erin.,
1950, 43 blz.
12. Formsma, W.J. e.a. Historie van Groningen, Stad en land.
Groningen. Tjeenk Willink/Bouma's
Boekhuis 1976, div. blz. (zie register),
- 13 Fruin, R. Overzicht der staatsgeschiedenis van
het landschap Westerwolde tot op zijne
vereeniging met de XVII Nederlanden,
Leiden, Brill, 1886, 180 blz.
- 14, Ganderheijden, A.A. Een brief van Rudolf de Mepsche. Gron,
Volksalman. 1915, blz, 108-112.
15. Geertsema, C.C. De zeeeringen, waterschappen en polders
in de provincie Groningen. Groningen, Van
der Kamp, 1910, 713 blz.
- 16, Geertsema, G.J. Landbouw in Westerwolde, honderd jaar
geleden, Driemaandelijkse Bladen 1956,
jaargo 18, nrs. 1,2 en 3, blz. 104--
110.
17. GIDS voor de provincie Groningen,
(waarin niet alleen het land, de natuur
en de wandelgebieden, maar ook de
dorpen met hun' historische achtergrond
en toekomstperspectieven worden ge-
tekid). 's Gravenhage, ANWB, 1966,
157 blz0
18. Groninger molens n.a.v. gegevens van
B, van der Veen Czn samengesteld door
de Groninger Molencommissie . Groningen,
Noordhoff, 1958.
19. Groningen en Ommelanden, hoofdstuk
III, Wedde en Westerwoldingerland, blz,
225-2690Aanwezig in Rijksarchief te
Groningen.

20. Heeres, J.E. De wijzigingen in den regeeringsvorm van Stad en lande in de jaren 1748 en 1749, een bijdrage tot de geschiedenis der provincie Groningen. Groningen, Huber. 1885, 192 blz. (Proefschrift R,U, Groningen).
21. Heeroma, K. e.a. Westerwolde, een verkenning, Groningen, Sasland 1966, 124 blz. (overdruk van Driemaandelijks Bladen 1966, 1, 2, 3).
22. Hekker, R.C. De Saksische hoeve in Westerwolde. Driemaandelijks Bladen 1951, jrg. 3, blz. 97 - 108; 1952, jrg. 4, blz. 5-90
23. Herwig, R.H. De oude heerlijkheid Westervolde. Buiten jrg 1909, jrg. 3 no 34, blz. 418 - 420.
24. Herwig, R.H. Westerwolde. Hon. T evue 1921, jaarg. 26, Suppl. Nederland in vogelvlucht, ingeb, na blz. 445:blz. 27-28.
25. Herwig, P.H. Westerwolde en de verkeerswegen in het oosten van Groningen. Vragen van de Dag 1907, jrg. 22, blz. 293-307.
26. Historisch album Groningen. Met prenten van stad en provincie uit het begin van deze eeuw.
27. Honderd jaar plattelandsleven in Groningen. Groninger Maatschappij van landbouw, 1952, 556 blz. met afb.
28. Huizinga-Onnekes, E.J. Westerwolde boerenleven. Maandblad Groningen 1931, jaarg. 14, no. 10, blz. 195-196.
29. idem Het menselijk leven in 't Groninger land. Assen, Van Gorcum en Comp. N.V., 1939
30. Joosting, J.G.C. De oude indeling der provincie Groningen. (Met 1 kaartje). Gron. Volksalmanak 1915, blz. 185 - 223.
31. Joosting, J.G.C. De bisdommen Munster en Osnabruck (in Groningen en Friesland) omstreeks 1550. B II. Het decenaat Westerwolde. Geschiedkundige atlas van Nederland, uitgegeven door de commissie voor den geschiedkundigen atlas van Nederland en getekend door A.A.Beekman. 's Gravenhage, Nijhoff, 1920, tekst bij kaart IK., blz. 67.
32. Joosting, J.G.C. De Groningsche marken (1ste Aflevering), De marken in Wedde en Westerwolde. Geschiedkundige atlas van Nederland, uitg, als boven, tekst bij kaart VI, blz. 103 - 142.
33. Keuring, H.J. "De Veenkolonien": punt b: In Westerwolde Handboek der geografie van Nederland onder redactie van G.J.A. Mulder, Zwolle, Tijl 1958. Deel 5, hoofdstuk III, blz. 147-148.

34. "Kijk op Groningen, Westerwolde;
"Kijk op Nederland" onder redactie
van Tom Bouws. Amsterdam, Elsevier
1977, deel 1, afb. 243-267.
35. Koning, A.H. "Zeden en gewoonten in oud-Westerwolde",
Gron.Volksalmanak 1903, jrg. 14,
blz. 70 - 106,
36. Kremer, H. Beknopte aardrijks- en geschiedkundige
beschrijving van de provincie Groningen
voor de jeugd; 2de stuk:Westerwolde.
Groningen, Oomkens 1819, blz. 116-
120.
37. Kremer, H. Beknopte aardrijks- en geschiedkundige
beschrijving van de provincie Gronin-
gen; Westerwolde. Groningen, Oomkens
1818, blz. 116-122.
- 380 Kunst, J. Van een oude heerlijkheid. Mooi
Groningen' 1916, jrg. 1 (herfstnummer),
blz0 38-53.
39. Kwakenburg, R.J. "Historie van stad en lande", Gronin-
en, Van der Kamp 1941, 160 blz.
Vijf afleveringen in een band, andere
afleveringen zijn niet verschenen).
40. Ter Laan, K. Geschiedenis van Groningen. De Noord-
Ooster, Wildervank, jaartal onbekend.
41. Landbouwwraagstukken in Westerwolde,
Rapport van de studiecommissie Wester-
wolde, ingesteld door de Stichting voor
de Landbouw te Groningen, Groningen,
Hoitsema 1952, 91 blz.
42. LANDTEECHT van Wedde en Westerwoldinge-
landt, met ampliatie nopende de breucken
straffen en delicten, etc. Groningen,
Barlinckhof, 1700, 64 blz.
43. LANDTRECHT van Wedde en Westerwoidinge-
landt, verklaard door A.Q. van Swinde-
ren, waarbij is gevoegd eene plaatselij-
ke beschrijving van Westerwoldinger-
land door J. de Rhoer, gevolgd door
het oude Landrecht van 1470.
Verhandeling ter nasporinge van de
wetten en gesteldheid onzes vader-
lands, waarbij gevoegd zijn eenige
Analecta tot dezelve betrekkelijk
door een genootschap te Groningen
"Pro excolendo iure patrio",Groningen,
Bolt, enz. 1809, deel IV, 2de stuk.
blz0 1-280 Analecta blz. 1-69.
44. Loosjes, A. Groningen in beeld, met 174 afb.
Amsterdam, Scheltema en Van Holkema.
45. Meijer, K e.a. Uneswido in Westerwalde. Herdenkings-
boek ter gelegenheid van het 1100 ja-
rig bestaan van Onstwedde, Stichting
Ocrea aldaar, 1977, blz. 5-98, 107-
129,

46. Modderman, H.R. Iets over de te dezer dagen door de stad Groningen opnieuw over het Oldambt, Westerwoldingerlandt, het Gorecht en Sappemeer gepraetendeerde superioriteit. Groningen, Oomkens, 1816, 75 blz, (pamflet).
47. MODEL voor een indeling in gewesten in de provincie Groningen. Groningen, Provinciaal Bestuur, 1972, 8 blz. met losse bijlage.
48. Muntinga, J.E. Het landschap Westerwolde, eene landbouwkundige studie. Groningen, Wolters 1945, 358 blz, met een aantal bijlagen. Proefschrift Wageningen.
49. NEDEPLAND in vroeger tijd. (Groningen serie). Heruitgave van: "Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden", Deel 20-21 door A.J. de Sitter en L. van. Bolhuis. Oorspronkelijk: Amsterdam, Isaac Tirion, 1793-1794.
- a. deel XX: Historisch overzicht van de provincie Groningen tot het jaar 1491.
- b. deel XXI: idem van het jaar 1491 tot 1536;
- c. deel XXII: idem van het jaar 1536 tot 1594.
- d. deel XXIV, Beschrijving van de regeringscolleges enz, van de Ommelanden, van de drie onderkwartieren in de Ommelanden Hunsingo, Fivelgo en 't Westerkwartier en van de heerlijkheid Westerwolde. Zaltbommel. Europese Bibliotheek, 1966.
50. Niemeijer, J.A. Groningen, stad en land. Haren Gr, Knoop en Niemeijerj 1971, Hoofdstuk 12, Westerwolde, blz. 118-123,
51. Ozinga, M.D. De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, deel 4, De provincie Groningen/Oost Groningen.
52. Pathuis, A. Groninger Gedenkwaardigheden, teksten, wapens en huismerken van 1298-1814, Assen/Amsterdam, Van Gorcum, 1977, 1060 blz.
53. Pathuis, A en Werkman, E.J. Beschrijving van de doop-, trouw- en begraafboeken enz, in de provincie Groningen en Drenthe, dagtekenendevan voor de invoering van de Burgerlijke Stand.'s Gravenhage, Ministerie van O., K. en W, 1953. ,125 blz.

(wordt voortgezet)

BOURTANGE,

Veel onzer leden zullen intussen in het bezit gekomen zijn van een nieuwe aanwinst voor, onze Westerwoldse bibliotheek: het boek "Bourtange" van de hand van mevr. Geeske S. Koeman-Poel en uitgegeven bij de Uitgeverij Stubeg te Hoogezand.

Het is een fraai uitgevoerd boekwerk geworden, waarin hoofdstuksgewijs een aantal facetten uit de geschiedenis van de "schans in het moeras" nader worden uitgediept. Een boek, dat des te welkomer is omdat er - afgezien van wat losse tijdschrift- en krantenartikelen - over Boertange eigenlijk geen lectuur te vinden was. Wij kenden eigenlijk alleen maar het rapport "De vesting Bourtange", dat in 1968 werd opgesteld door de werkgroep reconstructie vesting Bourtange.

Mevr. Koeman heeft met haar boek dus een leemte gevuld. Daarbij is blijkbaar ook een beetje rekening gehouden met de beoefenaars van de genealogie; het bevat namelijk ook een register op de persoonsnamen, die er in voorkomen. Het boek laat zich gemakkelijk lezen, het is opgezet in een simpele stijl met een beperkt woordgebruik en het is kennelijk de vrucht van langdurig en moeizaam bronnenonderzoek. Een lijst van die bronnen, (maar liefst 274 in totaal) ontbreekt niet. Voor dat veelomvattend werk en het resultaat daarvan dus alle waardering.

Die waardering geldt soms in mindere mate voor sommige details en dan wel op de eerste plaats voor details van strikt historische aard. Verder vallen hier en daar foutjes op, die een gevolg kunnen zijn òf van het niet voldoende kunnen ontcijferen van oude handschriften, of van een tekortschietende correctie, dan wel van een onjuiste interpretatie van de feiten.

Dat de paginaverwijzing in het register op de persoonsnamen op verscheiden plaatsen niet klopt, zullen we maar ont de kleine slordigheden rangschikken, die in veel meer uitgaven voorkomen. Maar het blijft vervelend, als men b.v. Willem Maartens op pagina 93 zoekt, zoals is aangegeven en hem uiteindelijk vindt op pagina 92. Dat is maar één voorbeeld, hier komen meer fouten voor. Tot de correctiefouten zullen we waarschijnlijk ook moeten rekenen, dat b.v. Lodewijk Muntinghe ergens anders ineens "Mantinghe" heet.

Verder wordt Friedrich Auhagen, eens met zijn echtgenote Henriëtte Wolken bewoner van een huisje op De Stobben, consequent "Anhagen" genoemd. Onbekendheid met oude handschriften is hier duidelijk de oorzaak, want wat is er aan de hand? In veel oude handschriften worden de letters n en u met eenzelfde teken aangeduid. Als er een u bedoeld werd, werd boven het letterteken een kort horizontaal streepje geplaatst de zogenaamde "U-strich". Onbekendheid daarmee heeft er wellicht toe geleid, dat Auhagen in dit boek tot Anhagen werd,

Namen hebben de schrijfster blijkbaar vaker parten gespeeld, zo noemt zij een telg uit het geslacht Bontkes, dat geruime tijd op de Stakenborch gewoond heeft: Jake. In oude stukken komt deze naah echter voor als: Jarke en zo zal het ook moeten zijn.

Och, het zijn maar kleinigheden, die aan de waarde van het boek weinig afdoen. Ze bewijzen alleen maar, dat men verschrikkelijk veel tijd en moeite aan een boek kan besteden en dan nog dergelijke schoonheidsfoutjes niet voorkomen.

Een beetje anders ligt het met strikt historische bijzonderheden,

T en aanzien van strikt historisch feitenmateriaal zou het dus goed kunnen zijn, bij het raadplegen van dit boek de nodige behoedzaamheid te betrachten en de verkregen gegevens te verifiëren.

Een sterk voorbeeld is deze zin op pagina 165: "Dit hoendergeld van 1316 was eigenlijk een vrijwillige bijdrage; de Westerswolders hadden in 1252 bescherming gevraagd en gekregen bij de bisschop van Munster, tegen het schrikbewind van de Addinga's, een Reiderlands geslacht".

Als je zoiets leest, zit je even met de ogen te knippen. Hier worden duidelijk enige feiten door elkaar gehaald en, wat erger is, er wordt tussen deze feiten een onjuist verband gelegd. Wat was er precies gebeurd?

Westerwolde was vóór 1252 een - onbelangrijk- deel van het bezit van de Duitse graven Von Ravensberg. In 1252 nu verkocht de weduwe Sophia von Ravensberg, samen met haar dochter Jutta en haar schoonzoon-Wallram von Monzoye hun allodiale en leengoederen in het Emsland en in Friesland voor de somma van 40 000 mark aan het stift Munster. De Westerswolders zullen daarvan heus weinig gemerkt hebben. Maar toen zij omstreeks 1316 heul en steun zochten in verband met groeiende "ongeregeldheden" kwamen ze automatisch terecht bij de bisschop van Munster. Deze eiste het hoendergeld bij wijze van contraprestatie.

Maar van de familie Addinga was toen nog geen sprake! De eerste uit dit geslacht komt als Egge Addinga pas voor in een akte van 21 juni 1391, waarvan we een afschrift bezitten. Deze akte behelst overigens een nadere regeling van grenzen en waterhuishouding tussen Het Oldambt en Reiderland.

De hierboven geciteerde zin is dus wel wat ongelukkig.

Ook de oude boerderij Stakenborch heeft de schrijfster parten gespeeld. Op blz. 66 wordt beweerd, dat de Stakenborch ooit gebouwd zou zijn door de Vrieschelooster koster Willem Maartens en wel als "beloning" voor zijn dapper gedrag tijdens de eerste Munsterse inval. De schrijfster verwijst daarbij in haar bronnenlijst naar het boekje "Westerwolde in woord en beeld", dat in 1897 uitgegeven werd door Lubberts en Tiemersma. Daarin komt een artikel voor over Westerwolde van de hand van mr. A.H.Koning, eertijds notaris op het slot in Wedde. Maar... daarin staat (blz. 50): "Koster Willem, wiens eigenlijke naam Willem Maartens zou zijn geweest, zou later tot beloning zijner diensten de oude Stobben bij Bourtange, toen de Laatste Stuiver genaamd, ten geschenke hebben bekomen van de Staten". Maar de Stobben is niet de Stakenborch, beide liggen op enige afstand van elkaar. De Stobben, vermoedelijk zo genoemd omdat er eens veel kienhout, resten van een oerbos in de grond voorkwamen, was een gehucht, waar vroeger enige woningen stonden. In al die bouwsels werd wel een borreltje geschonken... er woonde eertijds o.a, een "osseheer", ook de al genoemde Friedrich Auhagen behoorde tot de bewoners, maar het bekendst zal de herberg "De laatste stuiver" geweest zijn. Met die herberg nu werd Willem Maartens begiftigd, niet met de Stakenborch. Wat de Stakenborch betreft, het is onduidelijk wanneer en door wie deze boerderij gebouwd werd. Vast staat, dat er enige geslachten Bontkes gewoond hebben.

Wat "De laatste stuiver" op de Stobben betreft, deze herberg schijnt vrij lang te hebben bestaan, We geven hieronder de aanhef van een akte uit 1711, toen er al weer een zoon van Willem Maartens woonde die hier de gewoonte getrouwd dus Meerten Willems heet. Wat deze akte betreft: Meerten Willems lag toen overhoop met de boeren rondom, die hem zijn weiden rechten betwistten, maar Meerten Willems kreeg wél gelijk!

Meerten Willems woonde
in de laatste Stuijver op de
Stobbe voor de Boertang,
Leeft bij Recht aan, Haar Ed.
Mo: De Heeren Raden van.

Recht van Meerten Wil-
lems,

liet belangrijkste: er staat duidelijk, dat Meerten Willems "in de laatste Stuiver op de Stobbe voor de Boertang" woonde° Maar het vermeldde op pag, 91: Op een kaart van 1717 staat de Staakenborch aangegeven als Herberg "De Laatste Stuijver" duidt dus ook alweer op een vergissing. Trouwens op deze bladzijde wordt telkens weer hardnekkig "De laatste stuiver" ver-eenzelvigd met de Stakenborch

Nog een kleine opmerking. In hoofdstuk 20, "De Boerschap in Bourtange" wordt gewag gemaakt van een oud stuk, waarin de eigenerfden van Wollinghuizen en de inwoners van Bourtange het landgebruik regelden. Een afschrift van bedoeld stuk is in ons bezit. In feite dateert het uit 1781, maar wordt er in de aanhef verwezen naar "een desweege opgerigt contract, gepasseert in de Boertange den 20 Februarij 1653", In wezen gaat het om een markescheiding. Maar wat we wilden zeggen: helaas komen er geen namen van Boertangers in voor, De Boertengers lieten zich blijkbaar vertegenwoordigen door de "volmagten" Paulus Eckringa en Johannes Westerhof. Het stuk is dan ook slechts ondertekend door de eigenerfden van Wollinghuizen in 1653: Albert Bunkens (later Bontkes), Edde Koeijlers (later Coilers), Aijcke. Warmerijnck (Warmering), die toen op 't Suimeringh woonde (deze familienaam was toen blijkbaar al verdwenen); Foeleff Janssen en Hamen Jans, twee broers die 't Hardinck bewoonden, Yasper Wijhti jnck (later Wiltinck) en Albert Teijnck.

Overigens wat dit boek betreft: we bevelen het aan. Met de boven al vastgelegde restrictie: wie twijfelt aan de juistheid van een historisch gegeven: men trck.ke het zo mogelijk even na! We moeten daarbij ook nog bedenken, dat vroegere geschiedschrijvers, als b.v. Gajus van Jeltinga er wel eens een beetje met de pet naar gegooid hebben, zoals dan achteraf kwam vast te staan. Het pad van een geschiedschrijver(schrijfster) gaat bepaald niet altijd over rozen....

TIJDSCHRIFT VOOR GENEALOGIE EN HISTORIE „WESTERWOLDE”

**Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en
Historie**

Westerwolde

4de jaargang No 2.

December 1983

Redactie:

J.Drok, Schotlandlaan 6,
Stadskanaal, tel. 05990 - 13487

J.W.Hiskes, Hardenbergstr. 3,
Wildervank, tel. 05987 - 13095.

Alle correspondentie betr.
het lidmaatschap van de vereni-
ging, abonnement op het tijd-
schrift, enz. te richten tot :
Mevr. G.P.I.Hiskes-Knigge,
Hardenbergstr. 3, Wildervank.
tel. 05987 - 13095.

LIDMAATSCHAP : Entree (éénmalig) f.10.-, contributie f.25.- per
jaar plus f.7,50 per jaar voor het tijdschrift. Het tijdschrift
wordt op de driemaandelijke bijeenkomsten uitgereikt, bij ver-
zending per post worden portokosten in rekening gebracht.

BANKREKENING : Bondsspaarbank Veendam, no. 95 . 72 . 73 . 622 ,
ten name van : Gen. en Hist, Ver. Westerwolde. Het postgironummer
van de bank is : 80 23 95.

Penningmeester is: de heer D.Scheper, Groningenlaan 58, Veendam;
zijn telefoonnummer: 05987 - 1 95 88. Postgirorekening: 4222401,
t.n.v.: Penningmeester Ver.v. Genealogie en Historie Westerwolde.

N.B. Niets uit dit tijdschrift mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotografie, microfilm of
op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de redactie.

O n z e redacteur, De heer J.W.Hiskes, eindredacteur van ons tijdschrift, is de vorige maand accuut opgenomen in het Rafaja-ziekenhuis

dhr J.W. Hiskes te Stadskanaal. Hij is erg ziek. We wenen hem van harte beterschap en hopen, dat hij spoedig weer in zijn gezin mag terugkeren.

in't Ziekenhuis ! Hoewel hij het voorbereidende werk wel heeft gedaan, is hij nu niet in staat nummer 2 van de 4e jaargang samen te stellen. We missen zijn deskundigheid node.

Het redactielid, de heer Joop Drok, heeft deze taak op zich genomen.

In verband hiermede verzoeken wij onze leden en donateurs mee te werken aan de samenstelling van het tijdschrift. Genealogieën en kwartierstaten, of gedeelten er van, en artikelen betreffende de historie van Westerwolde of wetenswaardigheden, die met beide onderwerpen te maken hebben, ziet de heer Drok gaarne tegemoet. Bij twijfel of Uw bijdrage wel geschikt is, gewoon even bellen met de redactie. G.Wubs

Voorzitter.

koerierdienst heeft de overbrenging van artikelen e.d., bestemd voor ons tijdschrift voor opeenhoping bij de PTT behoed. Niet-temin valt er wel iets tussen wal en schip, o.a. een bijdrage uit Emmen, dat wel ergens bij de PTT zal logeren.

ruilen Dhr H.Nijboer, Lichtboei 92 Groningen, zoekt het boek van J.E.Muntinga "Het Landschap Westerwolde". Hij heeft voor gegadigden het boekje "Het Slot te Wedde". Reaktie rechtstreeks of via onze secr. mevr. Hiskes.

..

Wat Zyn Naar aanleiding van de gestelde vraag op de laatste Ledenvergadering (door mevr. **sultevoeten** Maarsingh) schrijft de heer H. van der Mark te Hoogezand:

Op bladz. 106 van de Grainger Volksalmanak 1843, 7e jaargang meldt de schrijver: "Van 't geene dagelijks in het Borgerweeshuis wort gespijst" Woensdages Middages hutspot met Buiskool of sultevoeten met roeven. enz. enz.

K. ter Laan geeft op blz. 1245 van het Nieuw Groninger Woordenboek: Zulpoot, zultvoet, zulthak n. t vlees van de poten

(en de kop) van rund of varken, gekookt en bewaard in wei of dunne karnemelk of in azijn met water; en werd genuttigd met zuurstip.

"Boalies vol mit zultvoet en mit hies" (hies = bovenstuk poot)

= o =

(Dank voor de moeite, hr Van der Mark. Bovenstaande stond bij mij in een aanvulling in het Gr.Wbk, en ik zag het over het hoofd. Elders in dit nummer staat de lezing op te maken uit het Middelnederlandsch woordenboek. Tengevolge van ziekte van onze JWH, werd dit niet gecombineerd geplaatst. Red.)

HALMINGH te Smeerling

door
E.G.Schrage

ENIGE NOTITIES BETREFFENDE DE OUDERE GENERATIES

Als bronnen voor deze aantekeningen is gebruik gemaakt van aet "Register van Hoenderbelasting" (RHB) ,het register "Ontfanck van Breucken"(ROB) en de Rechterlijke Archieven : R.A. VI o en R.A. VI w.

De notities reiken tot in het begin van de 18e eeuw als het geslacht uitsterft in de mannelijke lijn.

Ie GENERATIE De vroegste, mij nu bekende gegevens aangaande Halmingh dateren uit de 16e eeuw en wel uit het RHB.

Deze brom vermeldt van 1568 t.e.m. 1574 :

Else H a l m i n g h, te Smerlicke.

IIe GENERATIE Daarna komt in de genoemde bron voor van 1589 t.e.m. 1592: Engelcke H a l m i n c k, eveneens te Smeerlicke. Zowel Else als Engelcke worden telkens genoemd tussen Horlings, Hoysinck en Lottringh, alle te Smeerling. Het ligt voor de hand dat het gaat om dezelfde erve, waar Engelcke zijn vader Else zal zijn opgevolgd tussen 1574 en 1589. In het ROB komt in de periode 1567-1592 geen Halmingh voor. Als kinderen van Engelcke komen in aanmerking:

- Else - volgt III-a,
- Swaneke - " III-b,
- Geertien - " III-c.

IIIe GENERATIE IIIa: Else Halminck wordt in 1624 genoemd in het ROB. Dat hij een zoon was van II Engelcke blijkt uit R.A.VI o,1: op 18.02.1629 eist Herman Goringe van Else Halminge" liberatie ende restitutie van bescheiden van soodane borgtocht als hij ende wijlen Rolof Hilwers hebben aengenomen voor wijlen Geert Tidderinghe aen der gedaegden vader wijlen Engelcke Halminghe voor de restitutie van Alke Halminghe aengebrachte bodel in Tidderinghe huis te Onstwedde". De plaats van deze Alke Halminghe in de familie is nog niet duidelijk, misschien was ze een zuster van Else ? Ze was blijkbaar gehuwd geweest met een Tidderinghe.

Op 23-1-1628(R.A.VI o,1) was Else Halmingh "impetrant"(eiser) tegen de voormunden van de kinderen van wijlen Herman ten Hofte. Uit deze acte valt iets op te maken over zijn afkomst: hij eist betaling van 550 Emders gulden met "een volle kist naer gebrueck ende recht deses landes ter oorsaecken van sijns grootte moeders beloofde bodel uit Luiringe huis ende erve volgens des Frerick Luiringhe eigene confessie gedaen in sijn testament van 21 april 1614".

Een der beide grootmoeders van Else moet dus een Luiringh geweest zijn.

Op 5.11.1635 staat in het ROB vermeld "Elso Halminck sijn salige moeder Rixte Haves", die dus de echtgenote van II Engelcke geweest zal zijn.

In dezelfde brom is op 24.11.1644 sprake van Wubbo Horlinges, die "op die begreffenisse van sijn salige broeder Elso Halminck am die naburen in't vergaderen beer geschonken heeft".

Duidelijk is dat Else kort voor 24.11.1644 overleden is, maar zijn relatie met Wubbo Horlings ontgaat ons nog. Overigens: wijst het patronimycum Hays van Rixte Hays misschien naar de familie Horlings ?

Als kinderen van Else Halmimgh zijn te beschouwen:

- Engelcke - volgt IV-a,
- Albert - " IV-b,
- Jacob - " IV-c,
- Else - " IV-d,
- Alcke - " IV-e.

Omdat geen geboorte-, noch doopdatums bekend zijn, valt omtrent de volgorde dezer kinderen niets te zeggen.

III-b: SWANEKE HALMINGH.

5.09.1660 verklaart de deugtsame Swamecke Halmingh, huisvrouw van Frerick Hardinck, dat haar man is "gans swack van lichaam en verstand en constitueert en bemachtigt Luicken Lamberts als zaakwaarnemer".

III-c: GEERTIEN ENGELCKES VAN't HALMINGH.

Op 11.05-1653 verkopen Edo Hannes, erfgeseten tot Onsde en Geertien Engelckes van't Halmingh, ehelieden, aan Johan Hiskes op't Jacobs te Veenhuizen twee stukken meedland. (Zie : "Westerwolde", 2/1, blz. 4)

Edo Hannes is in het ROB tussen 18.05.1629 en 23-10-1661 vele malen vermeld, b.v. op 5.07.1645 als "Buurmester". Op 27.04.1670 (R.A.VI o,3) treedt hij nog op als eiser tegen Albert Halmingh wegens injuriën (belediging).

IVe generatie

IV-a: ENGELCKE HALMINGH is, genoemd zijnde naar grootvader vaderszijde, waarschijnlijk de oudste zoon van III-a: Else Halmingh. Hij was gehuwd met Geertcken Tedinck, hetgeen blijkt uit R.A. VI, w,1: op 22.07.1657 kopen zij als echtelieden een huisplaats met moestuin te Onstwedde. Op 10.11.1657 kopen zij "een akker bouwland, 3 mollen breed, strekkende van de bovenste wech tot op Tryne Buts waeren Harmen Spycckmans ten zuiden en het Besselingh ten noorden".

Waarschijnlijk woonden ze dus in Onstwedde en niet in Smeerling op 't Halmingh. Van hun zijn geen kinderen bekend. Volgens R.A. VI o,3 is Engelke vóór 30.09.1669 overleden. In dezelfde bron wordt op 12.11.1670 Albert Halminge genoemd als erfgenaam van Engelke.

IV-b: ALBERT HALMINGH, wiens vroegste vermelding in het ROB op 2.06.1650. Hij, trouwde tweemaal:

a. met Engelcke Pollingh.

Samen met haar koopt hij op 17.06.1658 (R.A. VI w,1) "seecker Hofflandt, de hoge Hoff genaempt, tot Smeerling, voor Halminge huis".

b. vóór 6.03.1667 zal hij hertrouwd zijn met Geertien Bruininck, dochter van Harm Bruininck en Ycke Stroedingh.

Op genoemde datum n.l. (R.A.VI w,1) wordt het huwelijkscontract gesloten tussen Geert Bruininck en Swanke Luickens. Geert wordt dan afgeboedeld "exemt (behalve) wat hem aansterven kan volgens de Hilcke brieft tusschen Albert Halmingh ende sijn suster", d.i. Geertien Bruininck. Er was dus ook tussen Albert en Geertien een huwelijkscontract, maar dit is niet gevonden.

Albert zal voor 2.11.1678 overleden zijn: op die datum blijken als voogden over zijn kinderen te zijn gesteld:

Elso Folkers, als principale voormond,
Geert Bruining, als sibbevoogd.

Deze voogdijregeling verliep niet zonder moeilijkheden:

Geert Bruininck stelt dat zijn broer Wubbo ouder is, en Elso Folkers heeft nog enige kwesties lopen, o.a. wegens het nalatenschap van wijlen Jacob H a l m i n g.

Toch worden ze aangesteld, zij het met de bepaling dat Elso Folkers zo nodig bij zich voerdoende kwesties "gesurrogeert" zal worden. (R.A. VI o,3, resp. op 2 en 5.11.1678).

Wie was die Elso Folkers? Hij moet van vaderszijde verwant zijn, omdat hij geroepen wordt tot principale voormond. R.A. VI w,2 zegt op 10.01.1680 dat B.D. ten Veenhuis voormond is over de onmondige kinderen van wijlen Albert Halminge. Iets nader hierover vernemen we op 12.05.1682 (R.A. VI w,3).

De advocaat Bernhardt D. ten Veenhuis, voormond over salige Albert Halmings kinderen leent dan 100 rijksdaalders uit, "heercomende van de boedelpenningen soo Wilt Pollingh uit Albert Halminge huis ende goedt was competernde".

Vermoedelijk was dus Ten Veenhuis voormond over kinderen van. Engelcke Pollingh en Albert. Er zullen in zijn beide huwelijken kinderen geweest zijn: op 26.05.1685 (R.A. VI w,3) worden genoemd als voogden:

Wubbo Bruininck, als principale voogd,
Carstien Huitzingh, als sibbevoogd,
Reint Coetes, als vreemde voogd.

De laatste is als zodanig nog eens vermeld op 21.05.1787.

Op 13.06.1689 procedeert Wubbo Bruininck tegen Carstien

Huitsing. Zijn eis is dan dat Huitsing zal aanzweren als principale voormond over de kinderen van wijlen Albert Halmingh. Blijkbaar wenste Wubbo zich in die functie te laten vervangen. Jammer genoeg zijn in de genoemde stukken geen namen van de pupillen genoemd. Vermoedelijk echter is 44n van hen: - Else - volgt V

Bij het overlijden van Albert was nog geen der kinderen oud genoeg om de boerderij voort te zetten. Bovengenoemde voogden "versetten voor 6 jaren" op 26.05.1685 aan Geert Jansen en diens echtgenote Geeske Hindriks de behuizing, schuur, benevens weide-, meed- en bouwland, ook hofgrond en tuin zoals Engelke Eedinge meyerwijze heeft gebruikt. Verder nog een debat hooiland te Vriescheloo, een stuk meedland bij Lotteringesloot, en nog een stuk, de "Bruggemeede", alsmede de "derde Eikel" op 't Halminghe holdt.

Op 16.12.1687 volgt nog de verpachting aan Harmen Hensums Ivan een aantal stukken land en een huis, staande en gelegen te Onstweddeb I dit verband zij er nog op gewezen dat ook reeds op 10.2.1672 sprake is van de meyer op Halmingh. Vermelding verdient nog dat Albert Halming in R.A. w,2 op 8.12.1674 genoemd is als sibbevoogd over de kinderen van wijlen Nanno Altink en Hinderkien Hindricx.

IV-c: JACOB HALMINGH, wiens vroegste vermelding is op 2.04.1628 in R.A. VI o.1. terwijl het ROB hem noemt in 1643 en 1650. Volgens R.A. VI w,1 d,d. 24.10.1659 was hij te Smeerling woonachtig.

Volgens dezelfde bron koopt hij op 20.04.1660 "Backinghoff" van het echtpaar Olert Edinck en Wubbe, aan welke hof Albert Halmingh zwette ten noorden en ten zuiden was. Op 19.10.1661 heeft hij kwestie met Wubbe Horlings over "zwijnedrift op B'allinghoff".

Jacob was gehuwd met Aycke Horlings, zoals blijkt op 7.1.1660 in R.A. WI o,2, en overleed op 21.02.1672.

Omtrent kinderen werden een gegevens aangetroffen.

Op 16.06.1692 (R.A. VI o,4) voert de weduwe Engelke Eding als legitima tutrix harer kinderen een proces tegen Elso Halming (IV-d) in qualité met consorten, waarbij het gaat over "vaders goederen van wijlen Jacob Halming".

De erfgenamen van wijlen Jacob Halming zijn nog op 9.01.1693 (zelfde bron) gewikkeld in een proces tegen Harmen Symens over een opzegging van geleende penningen.

IV-d : ELSE HALMINCK

was gehuwd met Gebke Hiddinck en woonde op 't Hiddinck. Dit blijkt uit R.A.VI w,1: op 24.02.1658 kopen zij van haar (ook: Johan) Hannes op Ueckenborg te Vriescheloo en diens echtgenote Eltie Jansen twee deymatten mede(land) te Vriescheloo, gelegen in "Rennerings Borst", alwaar kopers reeds twee deymatten bezaten" die met de opgemelte vercoffte twee deymatten mede sijn omme gaande".

Van Else en Gebke zijn geen kinderen gevonden. Indien er waren zullen ze wel de naam Hiddinck gedragen hebben.

IV-e: ALCKE HALMINCK

was gehuwd met Berendt Stroedinck, die overleed vóórr 10.03.1669(R.A.VI o.3). Alsdan nl. eisen de erfgenamen van Berendt van Albert Halmingh "overgave van pertinente staat en inventaris van alle goederen die wijlen Berendt Stroedinek en Alcke, gewesen ehelieden, hebben nagelaten".

Ze waren vóór 24.04.1657 getrouwd: op die datum (R.A.VI w,1) hebben Olerdt Eedinck, zijn vrouw Wubbe en zoon Frerick Edinck "ter antichresis ingedaan ende versettet aen Berent Stroedinck en Alcke Halminck, ehelieden, haar klene huis tot Smeerlingh, met oick de tuine bij Edinghe gluipe".

Op 14.04.1686 (R.A.VI 0.3) stelt Engelke (Jans) Ellersingh als impetrant tegen Wubbo Bruiningh dat Alcke in 1666 overleden was. De zaak is dan dat Engelke Ellersingh in qualité eist van Wubbe Bruiningh, eveneens in qualité, "betaling van 't plichtge wegens impetrant in qualité uit wijlen Alke Halminge gewesen weduwe van wijlen Berent Stroeding nalatenschap is competerende".

Wie allemaal erfgenamen waren van Berendt Stroedingh weten

we uit een stuk van 26.02.1670 (R.A.VI 0.3). Het waren:

Berent Ayssingh	x Swaantien Stroedingh)
Harmen Bruiningh	x Ycke Stroedingh)
Wubbo Heyes	x Griete Stroedingh)
Frerick Ottes	x Aike Stroedingh)
Jan Jansen 8widt	x Woltje Stroedingh)
Albert Halmingh	x Geertien Bruiningh, dochter van Harm Bruiningh x Ycke Stroedingh)

ELSE HALMINGH,

vermeld in R.A.VI 0.4 op 15.06.1692. de weduwe Engelke Beding procedeeert als wettelijke voogdes harer kinderen tegen Else in qualité met consorten inzake "vaders goederen van wijlen Jacob Halming". Else treedt hier vermoedelijk op namens de erven Jacob Halming. Op 26.01.1693 is in deze procedure Else vergezeld van Carstien Huitsing en Boele Tholess.

Op 9.07.1692 (zelfde bron) vinden we als eiser tegen Else, weer in qualité met consorten, Engelke H a l m i n g. Wie deze Engelke Halming was ontgaat ons momenteel nog, wat eveneens het geval is met Roeleff Halmingh die op 16.03.1693 voormond blijkt te zijn over het nagelaten kind van Hindrik Clasen.

Else Halming was gehuwd met Jantien Wilms.

Als op 23.06.1710 (R.A.VI z,2) Jacob Tammes en Griete Enbers trouwen treedt als getuige aan bruidszijde op Else Halmingh, als "swaeger". Hij ondertekent: Else Halmyngh.

-De bruid-

De bruid, die weduwe was van Engel Vriesen (Roswinkeler familie) tekent : Grietyen Willems Enbers.

Uit deze feiten mogen we wel afleiden dat Jantien Wilms en Grietyen Willems Enberts zusters waren, en dat dus de vrouw van Else Halming voluit heette: Jantien Willems Engbers, en stamde uit de Roswinkeler familie van die naam.

In 1711 vinden we Else vermeld als kerkvoogd te Onstwedde.

Merkwaardig is dat in het boekwerk "Meeden", van S.A.Achterop c.s. is vermeld:

" 1714 - aan Else Halminck voor kloekspise 80 gld. 6 st."

Zou onze Else de leverancier geweest zijn ? Het is nauwelijks aan te nemen.

Er waren twee dochters:

- Geertien - volgt VI,
- Gyssel doopdatum onbekend, zij trouwde met Karsken Huitzing. Haar naam doet vermoeden dat de schoonouders van Else waren:

Willem Engbers en Gyssel.

VI: GEERTIEN HALMINGH,

doopdatum onbekend, overleden 30.06.1721.

Zij trouwde met Boele Aikes Nannings, die na zijn huwelijk de naam Halmingh voert, waaruit blijkt dat hij op Halmingherve te Smeerling introuwde. Hij overleed 27.04.1733.

In "Het Landschap Westerwolde" door dr.ir. J.E.Muntinga, staan een aantal aantekeningen, ontleend aan familiepapieren die door Muntinga nog ingezien konden worden. Hieruit blijkt b.v. dat reeds in 1713 sprake is van Boele HALM. Zijn huwelijk met Geertien zal dus voor 1713 voltrokken zijn.

In 1725 verhuurt Boele Aikes Nannings (sic) een arve Landts, gelegen onder de klokslag van Vriescheloo, voor 6 jaren. Was dit het land dat reeds in het bezit was van IV-d, Else Halmingh ? Was het door vererving in het bezit van Boele Aikes gekomen ?

- o -

Zoals boven is gebleken leveren de R.A. vele gegevens, maar laten toch ook nog vele vragen onbeantwoord.

Mochten uit andere bronnen verdere bijzonderheden kunnen worden geput dan houdt opsteller dezes zich gaarne aanbevelen voor mededeling daarvan.-

inhaltsregister

Een Lid onzer Vereniging, die ongenoemd wil blijven, vervaardigt in concept een inhoudsopgave op elk der afgelopen jaargangen afzonderlijk.

Met het oog hierop worden de pagina's weer per jaargang doorlopend genummerd.- Red.

+

Joop Drok

ALLERHANDE

sultevoeten

Mevr.M.Maarsingh vroeg op de laatste ledenvergadering naar de betekenis van het een menu/gerecht. woord "Sultevoeten", als onderdeel van

Het zijn uit het zout/gedroogde varkenspootjes. Sulte = zulte en sult; hetgeen staat voor de één of ander gepekeld vleesspijs. Voet = swinevoet of varkenspoot. Sultevoeten zijn dus ongetwijfeld swi(e)nepootjes gezouten en gedroogd.

recht

Rechts(in-)bedeling en jurisdictie grenzen (ingesteld 1623; opgeheven 1803)

Blijkens de notulen van de vóórlaatste ledenvergadering vond er kennelijk een "slip of the tongue" plaats, omtrent de indeling van Oude- en Nieuwe Pekela met betrekking tot het rechtsgebied Oldambt en Westerwolde. Voor het eventueel raadplegen van rechtspraak-stukken wordt ,de gehele indeling hier weergegeven.

Blijkens het Historisch Atlas van Groningen werden in 1623 een drost of ambtsman aangesteld door de Stad Groningen, (Sinds 1749-te benoemen door de Stadhouder) één voor het Klei-Oldambt en één voor het Wold-Oldambt. Het omvatte:

KLEI-OLDAMBT: de kerspelen Borgweer, Termunten, Woldendorp, Wagenborgen en gedeelte van Nieuw Wolda.

WOLT-OLDAMBT: Noordbroek-Zuidbroek, Muntendam, Veendam, Wildervank, Meeden, Eeata, Scheemda, Nieuwe Schans, Midwolda, ged.Nieuw-Wolda, Oostwold, Finsterwolde, Beerta, Nieuw Beerta, Heiligerlee, Winschoten en Oude- en Nieuwe Pekela, voorzover gelegen ten westen van de Pekel-A.

WESTERWOLDE. Oorspronkelijk twee heerlijkheden: Westerwolde en Bellingwolde/Blijham. Elke heerlijkheid kreeg een aparte rechtstoel; tesamen stonden de beide heerlijkheden onder één drost. De beide rechters te Vlagtwedde en Bellingwolde, werden door de Stad benoemd.

Bellingwolde-Blijham. De rechtstoel omvat de kerspelen Bellingwolde; Oude-Schans, Nieuwe Schans, Blijham en Oude Pekela (voorzover ten, oosten van de Pekel-A.)

Westerwolde. Nieuwe Pekela (voorzover gelegen ten oosten van de Pekel-Aa, Onstwedde, Wedde, Vriescheloo, Vlagtwedde, Boertange, Sellingen en Klooster Ter Apel.

bedstee deurtje

Hoe noemde men een speciaal bedstee achterdeurtje ??

In Westerwolde kwamen bedsteden voor, met aan het voetenend een klein deurtje ten behoeve van de baker/vroedvrouw. Hoe werd dit deurtje genoemd? Een posterne was een achterdeurtje, geheimdeurtje of poortje. Zo zal bovenbedoeld "kraamdeurtje" ook wel een naam gehad hebben.

Wie kan ons er iets over vertellen ???

fam naam(ter)Arke

In Westerwolde komt de familienaam (ter) Arkel voor. Volgens het Etymologisch woordenboek van dr.J.de Vries, is het een aardrijkskundige naam. Ark = dam; in het hoogduits is arck; eveneens: dam, terwijl voordat er in de bijbel sprake was van de Ark (is kist of vaartuig) in de romeinse tijd het woord ark of area = kist of kast, reeds werd gebruikt.

In de oudste vorm betekent het = Arkloa, dus lo(=bos) bij een dam gelegen. Het woord "ter" = uit; b.v. ter plaatse.

Men moet wel tot de alleroudste inwoners van ons oude Landschap behoren, als men nog persoonlijke herinneringen weet op te halen uit het dorpsleven van vóór de tijd, dat Westerwolde door verharde wegen, kanalen en tramlijnen werd opgenomen in het "wereld" verkeer.

Dat dorpsleven van toen, waarbij de mensen op elkaar waren aangewezen, waar hulp en bijstand werd geboden in alle gevallen waarin het vermogen van de enkeling tekort schoot. Dat gold voor het bedrijfs- en zakenleven, doch ook - en vooral voor het gezinsleven.

Bij ziekte en bij sterfgevallen in de buurtschap wist iedereen wat de "Naoberdainten" als regels voorschreven. Regels, die men als vrijwillig op zich genomen, als "NaoberPLICHTEN" had aanvaard. Men wist, dat bij een zieke, indien nodig gewaakt moest worden; dat bij een sterfgeval, deze op het Gemeentehuis moest worden gemeld; dat het in de buurtschap en aan veraf wonende familie en kennissen, moest worden aangezegd; dat het henekleed (doodskleed) moest worden genaaid, en dat het lijk moest worden gekist. Verder moest het graf worden gegraven en de overledene door de naaste buurman, die paarden bezat, op een boerenwagen naar het kerkhof worden gereden. Daarnaast werd in het sterfhuis alle hulp geboden welke nodig was.

Waarschijnlijk zullen deze regels eeuwenlang als ONGESCHREVEN wetten van ouderen op jon eren zijn doorgegeven.

gilden

Rond 1808 echter werden ze op schrift gesteld, waarschijnlijk werd dit toen van "hogerhand" verordonneerd. De dorpen en buurtschappen werden in "GILDEN" ingedeeld, ieder met een eigen reglement en een eigen bestuur; bestaande uit 2 mannen:

de O U D E R M A N en de J O N G E R M A N .

Hun taak bestond er in ervoor te zorgen, dat de reglementen, welke in het "GILDEBOEK" waren te lezen, stipt werden nageleefd.

Enkele van deze gildeboeken, waarin ook de aantekeningen van de Ouderman zijn te vinden, betreffende in een jaar plaats gehad hebbende sterfgevallen en begrafenissen, met opgave van alle opgelegde boetes voor geconstateerde verzuimen, alsmede een kort verslag van de vergaderingen, zijn bewaard gebleven.

Het dorp VLAGTWEDDE, was verdeeld in 3 gilden t.w. het (1791) "N o o r d e r g i l d e " ; het "O o s t e r g i l d e " en het "M i d d e n g i l d e ". Van deze laatste bevindt zich het gildeboek in het Rijksarchief te Groningen. Hier is ook te vinden een foto-kopie van het gildeboek van VEELE. (Het origineel bevindt zich in particulier bezit).

Weende en Ellersinghuizen, vormden samen één gilde, evenals Wollinghuizen en Jipsinghuizen. Van dit laatste gildeboek is een afschrift bewaard gebleven.

Verder is bekend, dat er gilden bestonden in Boertange en in Sellingen.

In het Rijksarchief bevindt zich verder een register waarin de reglementen zijn vermeld van alle genoemde gilden.

De teksten zijn opgesteld door de "Gildebroeders" en daarna ter goedkeuring ondertekend door het Gemeentebestuur, dat destijds zetelde in Boertange. Het reglement van Sellingen vormt hierop een uitzondering, deze werd door het Gemeentebestuur opgesteld; ook de Ouderman en Jongerman werden in Sellingen door het Gemeentebestuur benoemd en moesten aan hen verantwoording afleggen.

Daar het Gildereglement van Sellingen, opgesteld door het Gemeentebestuur, wat officiëler klinkt, zal deze volledig worden opgenomen bij dit artikel.

Tot slot volgen hier nog enkele aantekeningen, gemaakt door de Oudermannen.

voor WOLLINGHUIZEN en

in het Gildeboek J I P S I N G H U I Z E N lezen we oa:

- in't jaar 1809 in't laatst van September is verstorven Alke Jans, vrouw van Eede Teiën en hiervoor aan de Gilde voldaan 1 gl 10 st
- in't jaar 1810 in't begin van februarij of Sprokkelmaand is Beerend Jan Miggels een kind afgestorven en hijr voor an de gilde betaald 15 st
- in't jaar 1810 den 21 februarij of Sprokkelmaand is de Vader van Heije Oolkes verstorven hijrvoor an de gilde Betaalt 1 gl 10 st
- 1816, den 8sten Augustus is de Huisvrouw van Geert Harms Meijers overleden namelijk Geertien Geerts Boelems en daarvoor betaalt de som 1 gl 10 st
- Harm Jacobs Timmer niet geweest doe Geertien Boelems ter aarde is besteed doe die Breuk betaald, die som 6 st
- Hindrik Bonkes doe ook gelijk 6 st
- . 1818. Den 2 maart Hebben wij Gilde Broederen te samen geweest en doe is tot Ouderman verkozen Jan Harms Zwaans in plaatse van Roelf Egberts Bruining: en tot Jongeman bij pervisi Bruine R. Brans Deze personen moeten zich na dit gilde Boek gedragen: en Stiptelijk deze order opvolgen en alles is tot hunne verantwoording.

UIT HET BOEK VAN HET MIDDENGILDE TE VLAGTWEDDE :

- . 1834. 1 maart overleden Jacob Tams. zoon van J. Tams W. Rotgers Olderman
- 1835. is W. H. Lich Olderman geweest. Niemand overleden
- 1837. den 25 julij is de burgemeester Jan B. Hommes overleden en den 26e ter aarde besteed
- . 1841. is Jakob Harkes Mulder niet bij het ontkleden geweest van Wed. Jan Vloo-Janna Harms Twiest. boete 30 st

Rond de eeuwwisseling lezen we niet meer over het invorderen van breuken, of wisselingen van Ouder- en Jongemannen. De naoberdinsten bleven echter nog bestaan tot in de twintiger jaren, toen eerst de lijkwagen, bespannen met paarden, de oude boerenwagens, bespannen met paarden, verving bij de begrafenissen.

Geleidelijk maakten daarna ook alle verdere burendiensten plaats voor het werk van, daartoe aangestelde, betaalde krachten.

Ook hierin ging de bevolking van Westerwolde mee, met dát, wat de nieuwe tijd bood-, en ook eiste.

Zou het vandaag echter ook als "achterlijk" worden beschouwd als men, bij alle comfort van deze tijd, soms toch kan verlangen naar dat iets wat onze voorouders samenbond in vreugde en leed en wat nu vaak zo ver weg schijnt.

Of zouden we ons hierin toch vergissen ? ?

Gilde te Sellingen

Alsvolgt

Het Gemeente bestuur van de Bourtange overwogen hebbende niet alleen, het groote nut en Nootzaakelijkheid, der Gilden voor de ingezeeten, maar ook het voordeelige voor de armeu der gemeente. Heeft hetzelfde goed gevonden de Gemeenten in Gilden te verdeelen. En in werkinge te brengen, TenEinde de nabuuren Elkander onderling bij voorvallende geleegenheden op Eene geregelde manier zouden kunnen en moeten van dienst te Zijn. Tot bereiking van dit heilzaam oogmerk is het volgende bepaald en vastgesteldt.

art 1

Dat de Gemeente van Sellingerr zal Bestaan uit twee Gilden, Waaronder begreepen Zijn Alle die Huisgezinnen welke tot die gemeente van Sellingen behoort. Tot de eerste onder den Naam SELLINGER GILDE zullen behooren het dorp Sellingen het Molenaars Huis En het Huis van Willem Luppert-

art 2

En zal ter instandhouding van Eene goede Orde, in Jeder Gilde door het Gemeente Bestuur, Twee perzoonen benoemt En ingesteld worden waarvan een onder den naam van Ouderman enden anderen onder den naam van Jongerman Zullen eeren. Zullende de gemelde perzonen behoorlik kunnen leezen en schrijven, Enten minsten den ouderdom van vijftwintig Jaren bereikt hebben.

art 3

Die oudermannen zullen Twee Jaren in hunnen post En Functien moeten Continueeren. Wie voor de Eerste maal tot ouderman verkoren wordt, zal op den laatsten vriedag inde Maand Janr 1811 moetehaftreedden, En dan zal dien Fungeerenden Jongeman verjaligt,?)dien aftreedende ouderman in Zijnen post te vervangen En opvolgen, zoodat bij tijdvervolg niet meer dan Een Jongerman voor Jeder Gilde Door het Gemeente Bestuur verkozen zal worden Waarvan aan de Gilden bekend making zal geschieden opdien dag En tijt als de Gilden te Samen zijn omde Gilde Bieren te verteeren. En niemand daar die keuze opvalt zal zig mogen ontrekken, Tenzif hij mogte Goedvinden Drie Daalders ten voordeele der Gilde te betalen.

art 4

De Oudermannen zullen verpligt weezen om Zoo spoedig mogelijk is, Een Gilde Boek an te Leggen waarin zij de voorvallende breuken Nouwkeurig moeten anteeken, Gelijkmeede al wat tot die Gilde behoort, En zal tot schaadeloosstelling Weegens anleg van Gemelde Boek van Jeder Huisgezin bij de eerste Samenkomst der Gilde an den ouderman moeten betaalt worden Eenstuiver Daar En boven zal de ouderman verpligt Zijn Direct na Zijne aanstellinge Een Holle optemaaken Tot opschrijvinge der namen vande Hoofden der Huisgezinnen, welk onder die gilde behoren.-

art 5

Een Huisgezin bestaat uit-Twee of meer personen om het Even of zij alleen of met Anderen Een Huis Bewoonen

art 6

De Oudermannen zullen verpligt weezen alle Halfjaar an het Gemeente Bestuur kennisse te geven of Er ook van Elders Liedden inhünne Gemeenten zijn ingekomen en zig aldaar met de

-woning-

woning gevestigd hebben. Ten Einde om daarvoor die Akten van indenijteit te Bespoedigen.-

art 7

Wanneer zig Eene zieke hetzij Eene oude of jonge in Een of ander huisgezin bevind, zal die Gilde waartoe dezelve behoort, en daartoe verzogt zijnde, twee en twee dezelve moeten bewaaken Enbedienen, te Weeten bij beurten Rond Gaan En die Gilde Rond gekomen zijnde van vooren an weer er beginnen Wie zulks weigert verbeurt voor de eerstemaal Zes Stuivers voor de tweedemaal Twaalf stuivers, Edog die dan volgt zal in zijn plaats moeten toetreden, Maar in onverhoopte besmettelijke Ziekten zou men niemant verpligten ten Zij het de nood Zulks Vorderde.-

art 8

Zoo Jemand vande oudermannen door omstandigheden of Wettige Reeden verhindert wierde om zijnen post bij deze of Geene gelegenheden niet te kunnen waarnemen dan zal hij kunnen volstaan, met den Jongerman of een ander bekwaam persoon omzijnen plaats te stellen.-

art 9

Bij Aldien den ouderman door Ziekte Doods Vertrek of anderzins verhindert wierde, Zijne post te bekleden dan zal **den** Jongerman verpligt weezen diens werkzaamheden voor dat jaar te moeten waarnemen.-

art 10

Jemant Een Doode in Huis bekomende dan zullen de vier naaste naburen Het Lijk ontkleeden enafleggen en daarbij moogen gebruiken Een Oort JenEever Zonder meer en wie zig van de ontkleeding ontrekt verbeurt Zes stuivers. Gemelde Nabuuren hebben meede debezorginge van de dootkist alsmeede Het Lijk daarin te Leggen terwijl intusschen die vier Naaste Nabuuren vrouwen het Heenenkleed moeten maken, en verder alles wat door die omstandigheden verEist wordt ter diertijt verrigten Gelijk meede ook wat er tusschen de dag van sterven En begraven in het Sterfhuis, tot voorbereiding van den begravenis voorvalt moeten verrigten, ook op dag van begraving niet meer. Als gemelde vier Naaste nabuur vrouwen die Koks werkzaamheden verrigten wanneer een of ander van gemelde vier vrouwen, door omstandigheden Wierd verhindert dan zal die Naast volgende voorhaar moeten toetreden en werkzaam Zijn, Wiemeer toetreden en werkt verbeurt Zes Stuiver, Bij het Lijk in de kiste Leggen zal meede Een Oort Jan Eever gegeven worden.- De Twee volgende Nabuuren an Weerszijden Een zullen de doode moeten beluiden ingevolge de wet over Een Oude doode een Uir en over Een Jonge Doode een half uir Lang beneeden de twaalf jaaren oud zijnde , En wel over Een Oude van Au tot 11 uir En overeen Jonge van 10 tot Half 11 uir Exemtaniet op Zon of Feest d gen volgens de wet, Zoode Luidens niet intijs Fijgeleereverbeurt Jeder Zes Stuiver.-

art 12

Die inden vijfden graad aun *don* overleedenen Bezipt4zijn, zijn vrij van nabuir pligten in zulke gevallen moeten de an Hun volgen voor hun toetreden

art 13

Bekend Maaken van een overreeden anzeggen van den dag van begraving, Enhet nodigen der vriden de uitings5 en verdre werkzaamheden zullen geschieden door zooveele Naaste Nabuiren-

buiren als naar de crostandigheid van het geval verEist worden.

De naaste nabuiren zullen de verste vrinden Nodigen te weeten die in Westerwolde wonen

art 14

De twee naaste Nabuiren zullen het Lijk begraven En zorgen dat het Graf in tijts klaar zij, zij Hijr in verzui- mende Jeder verbeuren Twaalf Stuiver.-

Terwijl intusschen die andere werkzaamheden door zoovele nabuiren zal worden verrigt Als Er tot nodig zijn, Wie weigeragtig is verbeurt Zes Stuivers

Voor het opnemen van het Lijk zal in het sterfhuis an de dragers van het Lijk zoo veel Jan Ever Gepreezenteert worden, als die omstandigheden tot vervrisgen verEischen.

art 15

Nadat de Gilde Twee dagen bevorens van den dag der begra- ving anzegginge Bekomen Heeft zal op dag van begraven preezijs om half Twaalf uir, uit Jeder Huisgezin dat on- der die Gilde behoort Een man moeten preezint zijn, Ter- wijl de ouderman of Eren ander bekwaam persoon dan De Gil- de Rolle zal opleezen, En die dan Abzent Zijn verbeurt Zes Stuiver Egter kan men Eer ander Zenden Ook zal Nie- mant van de Gilde die Gekomen is om het Lijk te volgen zig van het Kerkhof mogen verwijderen ten zij het gevolg van de vrinden van Het Kerkhof is getreeden Bij Zesstuiver breuke

art 16

Wanneer er een versterf in de gilden voorvalt zal uit het Sterfhuis aan de Gilde voor het doen van nabuir pligten moeten Betaald worden weegens Een Oude Doode Een Vorrel Tonne Bier of een gulden tijt St

Enweegens een Jonge doode beneeden zestien Jaar Een gul- den Arbeiders die in gehuurde Huizen Wonen betalen Slechts tijt Stuivers omt Eeven het zij een oude of jonge Doode

art 17

Van Alle sterfgevallen welke inde Gilde voorvallen, zal door Een der Naaste Naabuiren Spoedigsten Aan den Ouder- man der gilde Kennische worden gegeven.

art 18

Jemand die van Elders komt, En zig met der woning in Een Gilde vestigt zal an de Gilde moeten betalen Een Gulden tijt stuiver

art 19

Alle Teekens ter anduiduiding van de dodelijke Siekte zijn afgeschafft Als het leggen van Een Wit Laaken over de kis- ten van kraamvrouwen

art 20

De Gilde zal na verloop van Jeder Jaar te Samen komen op zeekeren dag door den Ouderman te bepalen agter middag om Een uir te beginnen En 's avonds om 10 uir uit Elkaar Scheiden, opdien dag zal het Gilde Bier of dat Boven Ge- meld Geit worden verteert. En tegelijk zal den Ouderman dan moeten Reeken doen van Ontvangsten en uitgaaf, Ende Oudermannen Hunnen tijt uitgedient Hebbende , dan ook Het Gildeboek aan dien opgaanden Jongerman overhandigen Op dag van 't S erekomst zal uit Jeder Huisgezin Een moe- ten Compareeren' % ok Zal het vrijstaan man en vrouw te Samen. Wie gedurende den tijt vante Samen Zijn in de vergaadering vloekt Zweert of Gods Naame misbruikt verbeurt Jeder keer Zes Stuiver, maar wie questien komt aanterigten verbeurt vier Schellingen, En Als er Slagereijen uit voorkomt Alle Breuken die in de vergaderingen verbeurt worden Zal den Ouderman directt moeten Eischen en invorderen. Den Ouderman zal Eene Gilde Bode aastellen welk hem in dee- ze en Geene Gevallen Zal ten dienste Staan.- -Eindelijk-

Eindelijk Het Gemeente Bestuur Reezeveert aan Zig Het Regt om alle noodige Veranderingen tot verbetering van dit Reeglement voorkomende daarte Stellen, En zoo Er onverhoopte verschillen inde Gilde mogten voorvallen daarvan zal door den Ouderman aan Het Gemeente Bestuur kennisse moeten worden Gegeven ten Einde om daarover te disponeeren En Zoo mogelijk Te Beslissen.

Dezen aan het gemeente Bestuur vertoond

Boertange den 4 e 1809

Uit naam vant Bestuur voornoemd
(get) P Eckringa
Secretaris

Het Gemeente Bestuur heeft dezen na examinatie(7)in orde bevonden en nader als boven provisioneel goedgekeurd

Boertange den 13 van Bloeimaand 1809

Uit Last van't Beduur voornoemd
(get) p Eckringa
Secretaris

R.B., Artikel nummer 11 werd niet gebruikt!

Dit "Reeglement" werd vanaf oude handschrift overgenomen ten behoeve van de Ver.v.Genealogie en Historie " Wesierwolde "
Een enkel woordverklaring is wellicht prettig.

1. indemniteit = goegkeuring achteraf JD.
2. exemt = vrijstelling
3. fijgeleren = dienstdoen
4. bezipt = zippe of sibbe = verwant
5. uytinge = uitvaart
6. compareren = verschijnen
7. examinatie = onderzoeking

leporarien waren hoog ommuurde hazen of konijntuinen.

Men trof ze in de middel-eeuwen ook veel aan in de binnentuinen van vele kloosters. Enerzijds waren de grote konijntuinen ommuurd om ze in grote getale gevangen te houden, mee te fokken en te voeden met aangeplante bomen, struiken en planten; en anderzijds dienden ze om hen enigzins te beschermen tegen roofdieren.

Een aantal uitverkoren vrouwen beoefenden op bepaalde tijdstippen de pijl en boog sport in de konijntuinen en verenigden zo het aangename met het nuttige.

De mannen hadden, natuurlijk op andere dagen, in dezelfde leporarie, een geheel andere, in die tijd een meer manlijk sport, nml. de konijnenhavik- of hazenvalk-jacht, hetgeen toentertijd: " H e t _ j _ a _ g _ e n v a - n _ v e e _ r _ o _ p _ h _ a _ a _ r " werd ge-

noemd. Een afgerichtte roofvogel werd vanaf een gehandschoende vuist losgelaten, die dan vanuit de lucht een prooi opzocht.

= o =

Terecht mag worden betwijfeld of plaatsing van bovenstaande in "Westerwolde" wel gerechtvaardigd is, daar mij het vóórkomen van konijntuinen in Westerwolde niet bekend is. (Trouwens ook niet in "Holland") Ofschoon reeds vóór het begin van onze jaartelling konijnen in ons land waren, zal de welstand in onze contreien niet van dien aard zijn geweest, dat men naar vrije tijdbesteding uitzag, terwijl er open jachtterrein voldoende was. Overigens een leporarie tussen hunebed in Heveskes en Celtic-field in Wessingtange, zou helemaal niet misstaan! JD.

DE STOBHEN, DE STAKENBORGH en KOSTER WILLEM.

door C.J. Wegman

In de bundel "Groninger Volksleven" beschrijft K. ter Laan de avontuurlijke wijze waarop Willem Maartens Koster van Vriescheloo in 1665 de Munstersen bij Jipsinghuizen op de vlucht joeg en als dank daarvoor van de Staten het plaatsje "De Stobben" zou hebben verkregen.

In het laatste nummer van ons tijdschrift rectificeert J.W. Hiskes een onjuistheid daarover in zijn bespreking van het boek "Boertange" van G. Koeman-Poel. Deze rectificatie bracht mij er toe om eens na te gaan of het verhaal van ter Laan op werkelijkheid berustte.

Zoals dat is met de meeste overleveringen, blijkt ook hier dat men wel de klok had horen luiden doch de plaats van de klepel was een probleem.

Uit de hierna volgende beschrijving van de bewoners van "De Stobben" blijkt dat er wel terdege een Maarten Willems heeft gewoond en wel van 1685 tot 1712. Maarten Willems was echter vrijwel zeker niet een zoon van Willem Maartens maar van Willem Berents Vooght. Zeker is dat Maarten een broer Berent Willems had, die aanvankelijk Voogd en later Executeur was.

Op 31- 3-1685 trouwde Maarten Willems in op "De Stobben" bij zijn schoonmoeder Mechteld Abels, de weduwe van Willem Jans.

Zou dan Willem Jans onze held zijn geweest ? Helaas blijkt ook dat niet te kloppen want de rekeningen van het Klooster Ter Apel vermelden in de periode van 1- 1-1664 tot 31-12-1665 als schoolmeester en koster van Vriescheloo ene Adam Jans, die al op 9- 3-1655 als schoolmeester van Vriescheloo wordt genoemd. Toch zou er iets van het verhaal waar kunnen zijn, want in 1669 blijkt Willem Jans Houwingh schoolmeester van Vriescheloo. Deze Willem was schoolmeester tot na 1710 en is daarom niet identiek met Willem Jans van de Stobben die vóór 1682 was overleden. Willem Jans Houwingh wordt in 1712 voor de laatste maal genoemd en indien hij het schoolmeesterschap niet tussen 1710 en 1712 heeft overgedragen aan zijn zoon Albert Willems Houwingh (die in 1721 en 1722 schoolmeester in Vriescheloo was) dan heeft hij dit ambt minstens 43 jaar bekleed en steekt daarmee de bekende schoolmeester van Vlagtwedde Luicken Lamberts (ook 43 jaar) naar de kroon. Indien Willem Jans Houwingh de vermaarde Willem Koster is geweest, dan was hij in elk geval in 1665 niet koster van Vriescheloo. In elk geval heeft Willem Jans Houwingh (ook Houwen) zorggedragen voor talrijke nakomelingen, waaronder schrijver dezes.

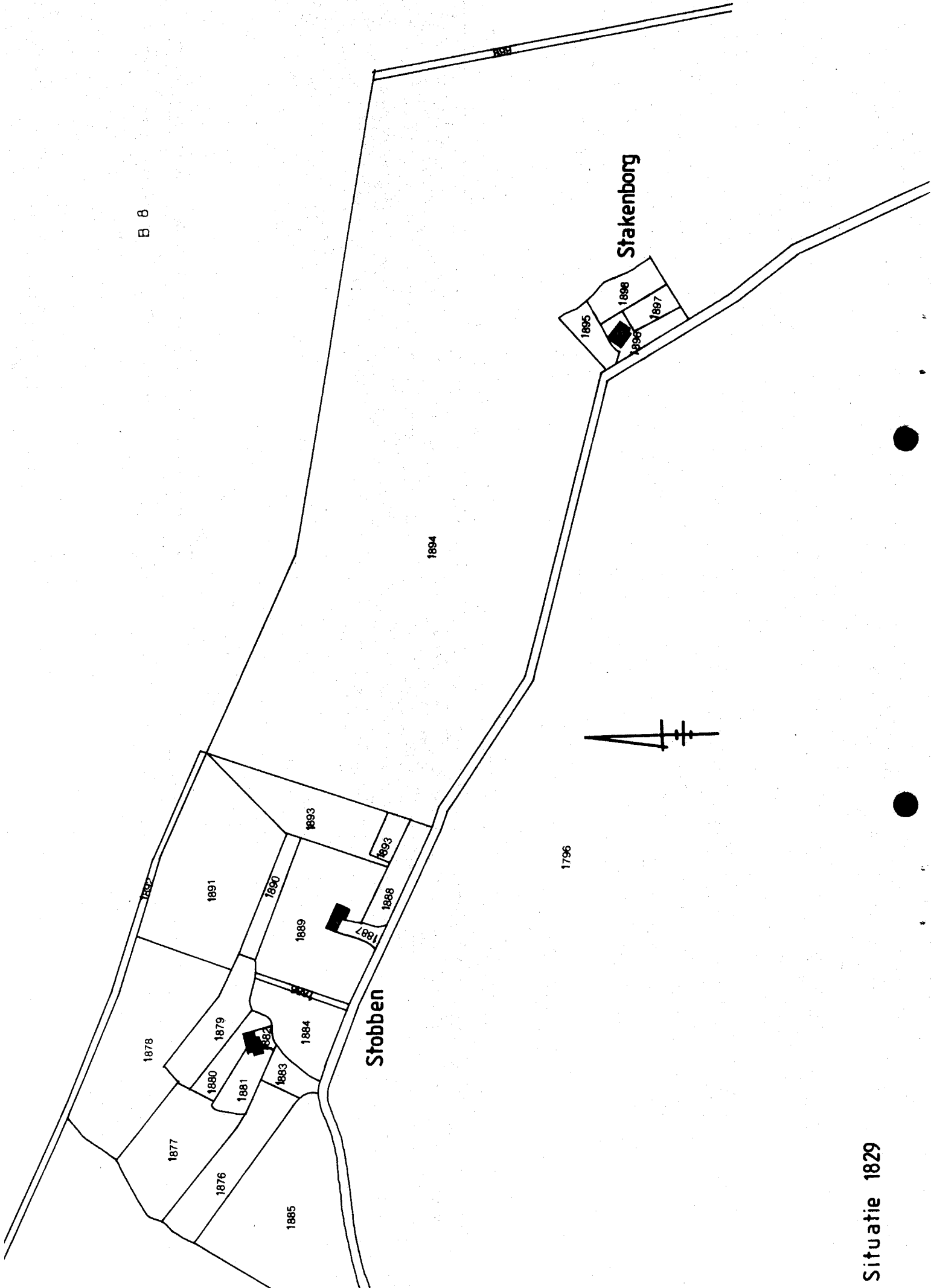
Overigens was er in die periode nog één Willem die koster was namelijk Willem Willems koster van de Peeckel, maar het lijkt mij dat hij dan toch wel erg ver uit de koers zou zijn geraakt.

Tenslotte nog dit : De Stobben wordt in 1693 voor 't eerst bij name vermeld. Deze plaats bestond in ieder geval reeds in 1685. De osheerderij op de Stobben dateert zeker van vóór 1693.

De Stakenborg is vaag gebleven en uit het feit dat in het lidmaten-register van Vlagtwedde uit 1693 (dat is opgemaakt in de volgorde van de woningen) na de bewoners van de Stobben niemand wordt vermeld, leid ik af dat deze plaats moet zijn ontstaan tussen 1693 en 1719.

Hopelijk komen en nog eens gegevens aan het licht die meer duidelijkheid verschaffen over DE STOBHEN, DE STAKENBORGH en WILLEM de koster van Vriescheloo.

B 8

DE STOBHEN

1- 1-1829 kadastraal no. 1887 huis en erf 12.10 are

eigenaar no. 164 : SIPKE HARMS JOLING, landbouwer te Vlagtwedde.

<u>SIPKE HARMS JOLING</u> ged. 27- 8-1769 Vlagtwedde geb. Veele z.v. Rara Berent. Joling en Frouke Klaassens	huwt te Onstwedde met 28- 4-1799	Roelfien Mans Dun ged. 3- 5-1767 Onetwedde ovl. 2- 1-1826 Stobben (83) d.v. Harmannus Jans Dun en Tijbe Wubbes Ots
--	-------------------------------------	--

kinderen:

7- 9-1800 Ham	(geb. 24- 8 te Veele)
15- 1-1804 Hans	(geb. 2- 1)
1-11-1807 Harmannus	(geb. 24-10 te Veele)

18-12-1812 Jarke Hindriks in de Stobben verkoopt aan Sipke Harms Joling :
o huis en grond "De Stobben" onder Vlagtwedde.

<u>JARCKE HINDRIKS BONT S</u> ged. 25- 3-1774 Vlagtwedde geb. Stakenborg ovl. 22- 3-1815 Stobben (83) z.v. Hindrik Jans Bontkes en Grietje Jarckes ten Vetthuis	huwt te Vlagtwedde met 29- 4-1803	Grietje Izebrands Haijes geb. Bellingwolde
--	--------------------------------------	---

kinderen:

17- 1-1801 Albertien	geb. 9- 1 op de Stakenborg)
5- 5-1805 Grietje	geb. 2- 5 op de Stakenborg)
18-11-1810 Jantje	geb. 15-11)

12-11-1810 Hendrikje Wilcken van de Stobben verkoopt
aan Jarcke Hindriks Bontkes te Stakenborg :
o een huis, genaamd De Stobben, en land onder Vlagtwedde
Koopsom 2300 gld.

ca. 1806 wordt dit bezit genummerd : Vlagtwedde no. 83.

S

<u>FRIEDERIK LODEWIJK KAREL AUHAGEN</u> geb. ca. 1758 ca. 1783 ovl. 29- 8-1808 Stobben godsdiens : Luthers	huwt met Henriëtte Louise Weuleckes geb. in 1767	ovl. 26- 6-1824 Vlagtwedde (46) beroep : weverse
---	---	---

kinderen:

ca. 1785 Janna h.c. Stobben	16- 6-1809 met Tamme Alberts Bontkes
ca. Hanna	huwt met Willem Harms Wijcherts
3- 2-1793 Karel	
3- 2-1793 Wilhelm	
8- 7-1798 Willem	geb. 4- 7 te Vlagtwedde
16-10-1803 Carel	geb.11-10 in de Stobben
5- 7-1807 Jantien	geb.29- 6 in de Stobben

26- 2-1800 Sjamme Jans z Imke Hindriks verkopen
aan Friederik Auhagen z Hendrika Weulken :
o een behuizing en een kamp land waarop het huis staat, zijnde een heerd
gelegen onder Vlagtwedde, N.,0.,Z. en W. aan boeregrond.
Koopsom 1400 gld.

<u>SJAMME JANS</u> geb. Farmsum	huwt te Farmsum met 29- 5-1791	Imke Hindriks geb. Nieuw Scheemda
------------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------------

23-10-1795 Derk Heeres Haselhoff als p.v. mede voor de schoolmeester Hindrik Geerts Knoop te Onstwedde als sibbevoogd en Hindrik Bontkes in de Stakenborg als vreemde voogd over de kinderen van wijlen Harm Tammes z wijlen Johanna Heeres Haselhoff verkopen aan Sjamme Jans te Farmsum :
o een huis, een tuin en een kamp in de Stobben. Koopsom 1425 gld.

HARM TAMMES huwt te Vlagtwedde met Janna Heerel Haselhoff
ged. 27- 2-1750 Vlagtwedde 6- 7-1783 ged. 12-10-1760 Vlagtwedde
ovl. tussen 1792 en 1795 ovl. tussen 1792 en 1795
z.v. Tamme Jacobs Tammes d.v. Heere Derks Haselhoff
en Albertien Hilwerts Koijlens en Geertje Jans Hommes
kinderen:

15- 2-1784 Geertien huwt met Roelf Coops Rotgers
2- 4-1786 Albertien
26- 3-1790 Tamme
23- 9-1792 Heere huwt Vlagtwedde 10- 5-1821 met Aaltje Jans Kloosterhuis

30- 8-1791 Jan Gravemeijer x Harmina Middendorp in de Stobben verkopen
aan Harm Tammes x Janna Heeres Haselhoff te Vlagtwedde :
o verkopers plaats "De Stobben" met huis en landerijen,
rondom beswet door de boermarke. Koopsom 1700 gld.

JAN TONNIS GRAVEMEIJER huwt met Harmina Middendorp
dit echtpaar woonde in de Boertange

12- 3-1785 Jannes Middendorp x Ariaantje Roelfs wonende in de Stobben onder Vlagt-
wedde verkopen aan Jan Grevemeijer wonende in de Boertange :
o een huis, tuin en land "De Stobben" als beschreven in de koopbrief
van 16- 3-1784. Koopsom 2000 gld.

JANNES MIDDENDORP huwt met Ariaantje Roelfs
dit echtpaar woonde te Leeuwarden

16- 3-1784 Jan Gravemeijer, mede voor zijn vrouw Harmina Middendorp, wonende in de
Stobben verkopen aan Jannes Middendorp, mede voor zijn vrouw
Ariaantje Roelofs, wonende te Leeuwarden :
o verkopers behuizing, tuin en landerijen "De Stobben" onder Vlagtwedde
volgens aankomstbrief van 9- 9-1762 voor Richter van Swinderen, 410
beswet rondsomme van de boermarke. Koopsom 2000 gld.

17- 9-1776 Lidmaten te Vlagtwedde : Harmina Middendorp, vrouw van Graafmeijer
Jan Tonjes Graafmeijer
1772 idem idem

JAN TONNIS GRAVEMEIJER huwt met Harmina Middendorp
dit echtpaar woonde in Weener in Oost Friesland

20- 8-1767 Hindrik Derks wonende in de Boertange cedeert het recht van gereserveerd
eigendom op het huis en de tuin tussen Vlagtwedde en de Boertange,
"De Stobben" genaamd en zoals dat op 9- 9-1762 aan Jan Gravemeijer x
Harmina Middendorp is verkocht, aan Jan Willems Chatin, controlleur
der Convoijen en Licenten in de Fortresse Boertange, voor 500 gld.

9- 9-1762 Hindrik Derks in de Stobben onder Vlagtwedde verkoopt
aan Jan Gravemeijer x Harmina Middendorp wonende te Weender in
Oost Friesland :
o verkopers plaats "De Stobben" met behuizing en landerijen alsmede
de brouwketel, kuipen en verdere gereedschappen voor de brouwerie,
beswet rondom an de Vlagtwedder boermarke. Koopsom 1500 Cal'. gld.

TALLE REIJNTS huwt 2e Vlagtwedde met Hindrick Dercks
ged. 28- 8-1702 Onstwedde 19- 1-1744 weduwnaar van Lucke Harms
ovl. na 1745 Strodingh
d.v. Reijnt Jans Ter Maars ovl. na 1767
en Swaentje Harms Hubbelingh
weduwe van Hilwert Freriks ten Velthuis

Stobben, 16- 1-1744. Huwelijkscontract :
Volgens overeenkomst met de voorstanderen van bruids voorkinderen komt de behuisinge "De Stobben" geheel aan de bruid en bruidegom. De 4 kinderen moeten worden onderhouden tot hun 17ejaar. De voorstanderen ontvangen nog 130 Car.gl. Bovendien ontvangen de kinderen 50 Car.gl. van hun vaderlijk goed uit 't Velthuis.
Getuigen: Tamme Leusing en Lammert Jans.

kinderen:

31- 1-1745 een dochter op de Stobben

1733 bijdrage voor de Lantssoldaet : Hilwert in de Stubben 4 stuivers

HILWERT FRERICKS TEN VELTHUIS huwt te Vlagtwedde met Talle Reijnts
ged. 26-11-1699 Vlagtwedde 9-12-1725 ged. 28- 8-1702 Onstwedde
geb. Vlagtwedder Velthuis ovl. na 1745
ovl. tussen 1736 en 1744 d.v. Reijnt Jans Ter Maars
z.v. Frerick Engels ten Velthuis en Swaentje Harms Hubbelingh
en Albertien Hilwerts Koijlershuwt 2e Vlagtwedde 19- 1-1744 met Hindrick Dercks

kinderen:

24-11-1726 Freerk
21- 8-1729 Reint
31- 8-1732 Wilcko
17- 6-1736 Jan huwt h.c. Vlagtwedde met Albertje Alberts Hiddingh

ca.1725 moet dit bezit door Mechelt Abels en haar dochter Abeltien Willems
zijn verkocht aan Hilwert Frericks Ten Velthuis.

2-12-1724 Aangenomen lidmaten te Boertange : met attestatie van Vlagtwedde
Mechteld Abels en Abeltien Willems

9-12-1720 Abeltje Willems, weduwe van Geert Harms in de Stobben

7- 6-1719 Insaken Abeltjen, weduwe van Geert Harms contra Everwijn Jans in de
Boertange

1-12-1713 Aengenoomen lidmaten te Vlagtwedde :
650 De E: Geert Harmens en desselfs Huisvrouw obiit 14- 9-1714
651 Abeltien Willems met attest: van de Bourtange, decess:
17- 8-1724 Bourtange

ABELTIEN WILLEMS huwt te Boertange met Geert Harms
geb. ca. 1663 vóór 1698 geb. ca.
ovl. na 1724 Boertange ovl. 14- 9-1714 Stobben
d.v. Willem Jans waarsch. z.v. Harm Dercks
en Mechelt Abels en Trijntje

kinderen: (allen gedoopt te Boertange)

ca. 1696 Mechelt
29- 7-1698 Trijntje
24-12-1700 Hermannus
19- 8-1703 Willem
24- 3-1706 Jan
16- 1-1709 Trijntje
1- 1-1711 Derrick

1711 Meerten Willems wonende in de laatste Stuijver op de Stobbe voor de Boertang (geschil over weiderechten met zijn burenen).

1693 Lidmaten te Vlagtwedde: 140 Meerten Willems obiit 31- 8-1712
141 Alcke Willems obiit 25- 2-1699

MAARTEN WILLEMS huwt 3e Vlagtwedde met Geescke Jans
geb. ca. 1655 4- 9-1705 geb. ca. 1667 Veele
ovl. 31- 8-1712 Stobben ovl. na 1736
z.v. Willem Berents Vooght ?) weduwe van Frerick Berent'
en Mapcke Maartens ?) Jolingh
huwt 1e Alcke Willems

huwt 2e Vlagtwedde met Geertruit Jans Ten Veenhuis
14- 4-1700 geb. ca. 1670 Vlagtwedde
ovl. 17- 1-1702 Stobben (kraam)
d.v. Jan Jarckes Ten Veenhuis
en Jantien Aijckes

kinderen:
15-12-1700 Jan Ten Veenhuis
15- 1-1702 Janna

ALCKE WILLEMS huwt te Vlagtwedde met Maarten Willems
geb. ca. 1660 12- 4-1685 geb. ca. 1655
ovl. 25- 2-1699 Stobben hoc. 31- 3-1685 ovl. 31- 8-1712 Stobben
d.v. Willem Jans (zie hierna z.v. Willem Berents Vooght ?)
en Mechtelt Abels en Mapcke Meertens ?)
huwt 2e Geertruit Jans Ten Veenhuis
huwt 3e Geescke Jans

kinderen:
10-10-1686 Mapeke (aangenomen Boertange 21- 3-1704) huwt Boertange 20-11-1712
26-12-1688 Willem Jans met Peter Jans
1690 Mechteltje (aangenomen Boertange 29- 3-1709)
28- 1-1694 Antie (aangenomen Boertange 21- 3-1712)
14- 6-1696 Wubbe

Vlagtwedde en Boertange, 31- 3-1685. Huwelijkscontract:
Mechel Willems neemt haar schoonzoon Meerten Willems op in haar behuizing en landerijen. De 3 andere dochters moeten worden onderhouden en onderwezen in lezen en schrijven. Elke dochter krijgt bij haar huwelijk 50 Car.gl. uit het vaderlijk en moederlijk goed.

De executeur Berent Willems belooft aan zijn broeder Meerten 2 onstrafbare peerden, een goede wagen en enigh goudt bequaam tot opbouwinge van een klein schuirtjen.

Dedigsluiden:

bruidegom : Berent Willems executeur - broeder en Pieter Mangels
bruid : Ham Jans - oom en Jan Alberts Corporaal

1693 Lidmaten te Vlagtwedde : 139 Mechelt Abels deces: 17- 8-1724 Boertange
2- 8-1689 Insaken Jan Claesen in qlte als cессie hebbende van Mecheltie, de weduwe van wijlen Willem Jans, verdaegt hebbende Geert Alveringh
14-10-1682 Insaken Sicco Jans verdaegt hebbende Mechtelt de weduwe van wijlen Mr. Willem Jans om betalinge van 't plichtige wegens geleverd holt

WILLEM JANS huwt met Mechtelt Abels
geb. ca. 1630 ca. 1660 geb. ca. 1635
ovl. vóór 1682 ovl. na 1724 Boertange

kinderen:
ca. 1660 Alcke huwt 12- 4-1685 te Vlagtwedde met Maarten Willems
ca. 1663 Abeltien huwt vóór 1698 te Boertange met Geert Harms

Het SCHEPERSHUIS op de STOBHEN

1- 1-1829 kadastrale nummers : 1882 huis en erf 7.60 are
1881 tuin 23.50 are

eigenaar no. 359 : WAARSGERECHTIGDEN VAN VLAGTWEDDE

PACHTERS

PIETER JANS GELLING huwt te Vlagtwedde met Grietien Harms Eefsting
ged. 24- 8-1777 Vlagtwedde 17- 4-1808 ged. 14- 9-1783 Sellingen
ovl. 14- 3-1825 Stobben (82) d.v. Harm Derks Eefsting
z.v. Jan Pieters Gelling en Zwaantje Geerts Eefsting
en Rebecca Wolters
beroep : veeherder
kinderen:

12- 3-1809 Jan geb. 7- 3 in de Stobben
10- 2-1811 Zwaantien geb. 6- 2 in de Stobben;

JAN PIETERS GELLING huwt te Vlagtwedde met Rebecca Wolters
geb. in 1740 (15- 1-1741 ?) 28- 4-1771 ged. 29-11-1749 Vlagtwedde
ovl. 30- 3-1806 Stobben ovl. 16- 2-1826 Stobben (82)
z.v. Pieter (Boldewijns ?) d.v. Wolter Hindriks
en (Griete Jans ?) en Grietje Stevens
kinderen:

25-10-1772 Grietien
19-11-1775 Margrietien
24- 8-1777 Pieter huwt Vlagtwedde 17- 4-1808 met Grietien Harms Eefsting
2- 4-1784 Hebeltien
19- 8-1787 Wolter huwt Vlagtwedde 5- 5-1812 met Janna Alberts Bontkes

JAN LAMMERTS huwt 2e Vlagtwedde met Anna Geerts
ged. 18-12-1740 Vlagtwedde 12- 2-1777 geb. in 1748 Dorpen (Dld)
geb. Stobben ovl. 2- 9-1811 Vlagtwedde
ovl. tussen 1794 en 1811 d.v. Geert Derks
z.v. Lammert Jans en Marijke Harms
en Griete Jans
beroep: osheerdeR
kinderen:

6- 7-1777 Marieke 21-10-1787 Geert
15- 8-1779 Trientien 29- 8-1790 Jan
19- 3-1782 Lammert 9- 6-1794 Jan (geb. 23- 5 Stobben)
3- 4-1785 Swaantien

huwt 1e Vlagtwedde met Swaantje Jans
25- 4-1762 geb. ca. 1740
kinderen: ovl. tussen 1775 en 1777

27- 3-1763 Grietje 12-11-1769 Geertien
3- 2-1765 Engeltje 20-12-1772 Lanm igje
14- 6-1767 Antje (geb. Stobben) 31-12-1775 Janna
(ged. Boertange)

LAMMERT JANS huwt te Vlagtwedde met Griete Jans
ged. 11- 1-1711 Vlagtwedde 20- 4-1737 geb. ca. 1712 Wollinghuizen
geb. Stobben ovl. na 1749
ovl. 10- 1-1801 Vlagtwedde
z.v. Jan Benes
en Tijbe Roelfs
beroep: osseheerder

kinderen:

14- 3-1738 Trijntien
30- 8-1739 Trijntien
18-12-1740 Jan van de Stobben, huwt Vlagtwedde 25- 4-1762 met Swaantje Jans
huwt 2e Vlagtwedde 12- 2-1777 met Anna Geerts
21- 7-1743 Tijbe huwt Ter Apel 24- 4-1768 met Albert Geerts
16- 2-1749 Hindrik (op de Stobben)

JAN BENES huwt te Sellingen met Tijbe Koelfa
geb. ca. 1669 Sellingen ca. 1699 geb. ca. 1674
ovl. na. 1738 ovl. na 1733
z.v. Bene (Hindriks ?) d.v. Roelf
en Hinderkien en Imke
beroep : osheerder
kinderen:

8-10-1699 Hindertien van de Stubben huwt Vlagtwedde 5- 5-1726 met Hidde Hiddes
17- 4-1701 Bene huwt Sellingen h.c. 1733 met Hille Jans
23- 3-1703 Roelf huwt Vlagtwedde 15- 5-1735 met Mettijn Huiberts
21- 6-1705 Imke
26-12-1707 Harsen
11- 1-1711 Lammert huwt Vlagtwedde 20- 4-1737 met Griete Jans
25- 3-1714 Hendrik (z.v. de osseheerd bij de Stobben)

10- 6-1699 Aangenomen als lidmaat te Vlagtwedde :
368 Jan Benes met att: van Hellingen decessit

PIETER JANS huwt te Vlagtwedde met Annecke Hindricks
geb. ca. 1650 1- 1-1694 geb. ca. 1657 Overlangen
ovl. na 1694 (h.c. 10-12-1693) ovl. na 1694
weduwenaar van Geescke Jans weduwe van Jan Abele

Stubben, 10-12-1693. Huwelijkscontract:

De bruidegom Pieter Jans brengt in de inkomste van zijn goederen.
De bruid Annecke Hindricks neemt haar bruidegom Pieter Jans met zijn
voorkinderen op in het osseheershuis van Vlagtwedde, waarin :

1e 4 koijen, een dragende veeree en een enter beest;
2e 2 mans rocken, een swarte en een grauwe;
3e 2 mans broecken, een swarte en een grauwe;
4e een roode mans hemtrock ende een wambois;
5e een Kollen ende 3 linnen bedden;
6e 5 goede en 5 reedelijcke laeckens;
7e 30 ellen gebleeckt linnen;
8e 2 vrouwen rocken, een blauwe ende een roode;
9e een swarte schorte ende een swarte borstrock;
10e 4 goede ende 4 reedelijcke vrouwen hembden;
11e noch 4 goede ende 4 reedelijcke mans hembden;
12e noch eenigh klein linnen.

Bruids voorkinderen zullen worden afgekocht met 20 daelders. Pieter Jans
moet beloven deze 2 voorkinderen in de koste te houden en naar schoel te
laten gaen tot 16 jaar.

JAN ABELS huwt te Vlagtwedde met Annecke Hindricks
geb. ca. 1652 Spaen (Dld) 19-11-1682 geb. ca. 1657 Overlangen
ovl. 1693 Stobben ovl. na 1694
z.v. Abel Oldigh
en Stijncke Jans
beroep: osheerde

kinderen:

7-10-1683 Abel huwt Vlagtwedde 13-11-1707 met Helena Wilckens
? ? (volgens h.c. 10-12-1693)

DE STAKENBORG

1- 1-1829 kadastrale nummers : 1896 huis en erf 24.30 are
1893 tuin 16.20 are
1898 tuin 30.10 are

eigenaar no. 346 : JAN JANS VELEMA., landbouwer te Vlagtwedde.

JAN JANS VELEMA huwt 2e Vlagtwedde met Antje Elses Bos
ged. 22- 4-1781 Vlagtwedde 28-10-1837 geb. 1795 Boertange
geb. Veele d.v. Elze Bos
z.v. Jan Roelfs Veelema en Hillegien Berents Hommes
en Aastje Wubbjes Ottjes

huwt 1e Sellingen met Willemtien Aikes
18- 4-1808 geb. Ter Apel
d.v. Aike Nannes
kinderen:

10- 9-1809 Aike (geb. 2- 9 te Veele)

24-10-1816 Grietje Izebrands Haijes en consorten verkopen
aan Jan Jans Veelema te Veele
o een behuizing met landerijen "De Stakenborg". Koopsom 2625 gld.

JARCKE HINDRIKS BONTKES huwt te Vlagtwedde met Grietje Izebrands Haijer
ged. 25- 3-1774 Vlagtwedde 29- 4-1803 geb. Bellingwolde
geb. Stakenborg
ovl. 22- 3-1815 Stobben (83)
z.v. Hindrik Jans Bontkes
en Grietje Jarckes ten Valthuis

kinderen:

17- 1-1801 Albertien (geb. 9- 1 op de Stakenborg)
5- 5-1805 Grietje (geb. 2- 5 op de Stakenborg)
18-11-1810 Jantje (geb. 15-11)

HINDRIK JANS BONTKES huwt 2e Vlagtwedde met Jantien Jans Aalders
ged. 3- 4-1744 Vlagtwedde 18- 8-1776 geb. Hoogezand
geb. Wollinghuizen ovl. 6-10-1801 Stakenborg
z.v. Jan Alberts Bontkes
en Elsijn Geerts Tammes

kinderen:

1- 6-1777 Elsje
2- 4-1779 Saartien huwt Vlagtwedde 25-12-1796 met Johannes Paper
15- 7-1781 Jannes ovl. 24- 1-1799 op de Stakenborg
29- 2-1784 Tamme

huwt 1e met Grietje Jarckes Ten Valthuis
ca. 1770 ged. 20-11-1740 Vlagtwedde
ovl. tussen 1774 en 1776
d.v. Jarcke Freriks Ten Velt-

kinderen:

22- 9-1771 Jan ovl. 14-12-1802 op de Stakenborg
25- 3-1774 Jarcke huwt Vlagtwedde 29- 4-1803 met Grietje Izebrands Haijer

29- 4-1789 Pastor W.E. Chatin als gemachtigde van zijn moeder, de weduwe van de controleur J.W. Chatin verkoopt aan Hindrik Jans Bontkes, wonende in de Stakenborgh onder Vlagtwedde: o een behuizing "De Stakenborgh", met tuin en bouwland rondom het huis, tot dusverre door de koper meijerwijs bewoond. Koopsom 700 gld.

Jan Willem Chatin woonde niet op de Stakenborg maar verhuurde dit aan Hindrik Jans Bontkes.

JAN WILLEM CHATIN huwt met Maria Sabourin
zij komen op 2- 3-1757 naar Boertange met attestatie van Den Haag

6- 6-1769 Jan Harms Slimme verkoopt aan J.W. Chatin :
o zijn behuizing, tuin en camp daarbij tussen Vlagtwedde en Boertange "De Stakenborg", gelegen rondom in boeregrond. Koopsom 502 Car.gl. °

Jan Harms Slimme en zijn zoon Derk Jans Slimme vertrekken na de verkoping uit Vlagtwedde.

bewoner: DERCK JANS SLIMME huwt Vlagtwedde met Anna Jans Jabbing
ged. 30- 1-1735 Vlagtwedde 15- 7-1764 ged. 3- 3-1739 Onstwedde
z.v. Jan Harms Slimme d.v. Jan Hindriks Jabbing
en Fenne Geerts en Hindrikje Harberts
kinderen: 11-11-1764 Fenna op de Stobben
27- 7-1766 Fenne op de Stakenborg
17- 1-1768 Fenne op de Stakenborg

JAN HARMS (SLIMME) huwt te Vriesscheloo Ferme Geerts
ged. 1-11-1705 Vlagtwedde ca. 1730 ged. 30-10-1701 Onstwedde
z.v. Harm Jans d.v. Geert Luickens
en Teelcke Jans en Hille Jans

kinderen:

ca.1730 Harm
27- 4-1732 Geert
30- 1-1735 Derck huwt Vlagtwedde 15- 7-1764 met Anna Jans Jabbing
20-10-1737 Hannes
8- 8-1740 Sijwert ged. te Onstwedde

7- 9-1731 Aangenomen te Vlagtwedde :
995 Jan Harms met att: Vriescheloo decessit ?
996 Ferme Geerts Onstwedde de meijer in Luctenberg

Jan Harms en Ferme Geerts huwden te Vriescheloo, woonden van 1731 tot ca. 1738 op de Luchtenborg in Veele, van ca. 1738 tot 1742 in Onstwedde en trokken in 1742 naar de Stakenborg.

9- 8-1742 Sander Harms en zijn zuster Trijntje Harms wonende te Bonder Neijland en Jacob Spade x Anna Sophia name wonende te Boertange verkopen aan Jan Harms x Ferme Geerts te Smeerling :
o een zeker huisje genaamd "De Stakenborg" met desselfs tuin en campje, gelegen tussen de Stobben en 't Fort Boertange. Koopsom 185 gl.

bewoner : ANNA SOYHIA HARMS huwt met Jacob Spade
ged. 23- 9-1703 vóór 1735 soldaat

kinderen: 13-12-1739 Jacob in de Stakenborg

Dit echtpaar laat in 1735 en in 1742 kinderen dopen te Heede in Dld. en hebben dus korte tijd in de Stakenborg gewoond.

Voor 1742 wordt de eigendoms-situatie onduidelijk.
Vast staat dat de kinderen van Harm Jans x Teelcke Jans in 1742 eigenaars zijn. Dit niets blijkt dat Harm Jans x Teelcke Jans op "De Stakenborg" hebben gewoond. Integendeel, want op 10- 7-1725 zijn :
Everwijn Jan Baelman in de Boertange principale voormond, Jacob Tammer sibbe-voogd en Gerardus Heeres vreemde voogd over de kinderen van wijlen Haren Jans x Teelcke Jans. De vreemde voogd is vrijwel altijd een buurman van de overledene en dat is Gerardus Heeres beslist niet als Harm Jan. op de Stakenborg gewoond had.

Ook laat Sander Jans (broer van Harm Jans) op 4-12-1722 een huwelijkscontract opmaken, . waarin wordt bepaald dat:

als Sander Jans x Aeltien Aijckes zonder kinderen komen te sterven zijn broeders en zusters n.l. Everwijn, Jan, Lijsebeth en Reeme Jans (de laatste gehuwd met Haren Willems) elk 25 Car.gl. krijgen en dat de overige goederen gaan naar Sander Harms, de zoon van zijn overleden broeder Harsen Jans. Indien Sander zich niet goed gedraagt erft zijn zuster Trijntje Harms.

Met de "overige goederen" wordt hier echter bedoeld het huis no. 72 op de Kolde Hoeck te Vlagtwedde.

Volledigheidshalve volgt hierna toch de verdere genealogie.

HARM JANS geb. ca. 1672 ovl. mei 1722 Vlagtwedde z.v. Jan Helmichs en Anna Sophia Christiaens	huwt te Vlagtwedde met 8- 9-1702	Teelcke Jans geb. ca. 1677 Ter Wupping
---	-------------------------------------	---

kinderen:

23- 9-1703 Anne Sophie 1-11-1705 Jan	huwt vóór 1735 met Jacob Spade huwt ca. 1730 met Fenne Geerts) zij wonen in 1742 te Bouders Nieland (Dld)
ca.1707 Sander 25- 3-1708 Trijntien		

Indien we afgaan op de volgorde van betaling voor de "Lantssoldaet" in 1733 (deze volgorde is gebaseerd op de ligging van de woningen) dan komt in aanmerking : Willem Christiaens met 2 stuivers.

Willem Christiaens zou dan in 1735 dit bezit moeten hebben verkocht aan de kinderen van zijn oom Haren Jans (x Teelcke Jans).
Willem zou dit bezit dan weer kunnen hebben geerfd van zijn vader Christiaan Jans enz.

In dat geval is de genealogie als volgt :

<u>WILLEM CHRISTIAENS</u> ged. 8-10-1702 Vlagtwedde z.v. Christiaan Jans en Hindrickien Jans	huwt te Vlagtwedde met 23- 4-1723	Apoilonia Christoffers geb. ca. 1700 Nijenborgh (D huwt 2e Berent Servaes huwt 3e Boertange 1- 2-1757
	met Harm Hilling <u>kinderen:</u>	

17- 4-1724 Christiaan
21- 3-1728 Hindrick
13- 2-1730 Willem
21- 9-1732 Hinderkijn
3- 7-1735 Engelbartus

<u>CHRISTIAEN JANS</u> geb. ca. 1665 Vlagtwedde ovl. 5- 4-1711 Vlagtwedde z.v. Jan Helmichs en Anna Sophia Christiaens	huwt 2e Vlagtwedde met 9-10-1707	Engel Harmens geb. ca. 1682 Bruwal (Dld)
--	-------------------------------------	---

kinderen: 7- 4-1709 Lammecke

huwt le met Hinderckien Jans
vóór 1693 geb. ca. 1668
ovl. 1706 -1707 Vlagtwedde

kinderen:

31-12-1693 Jan / 24-11-1695 Jan / 30- 5-1697 Jan
28- 1-1700 Harm huwt Winschoten 10- 5-1722
8-10-1702 Willem huwt Vlagtwedde 23- 4-1723 Apollonia Christoffers
31- 8-1704 Everwijn / 30- 8-1705 Engeltien / 21-10-1706 Everwijn

JAN REMICH

geb. ca. 1634 huwt ca. 1664 met Anne Sophie Christiaens
ovl. in 1680 Vlagtwedde geb. ca. 1639
ovl. 30- 9-1703 Vlagtwedde

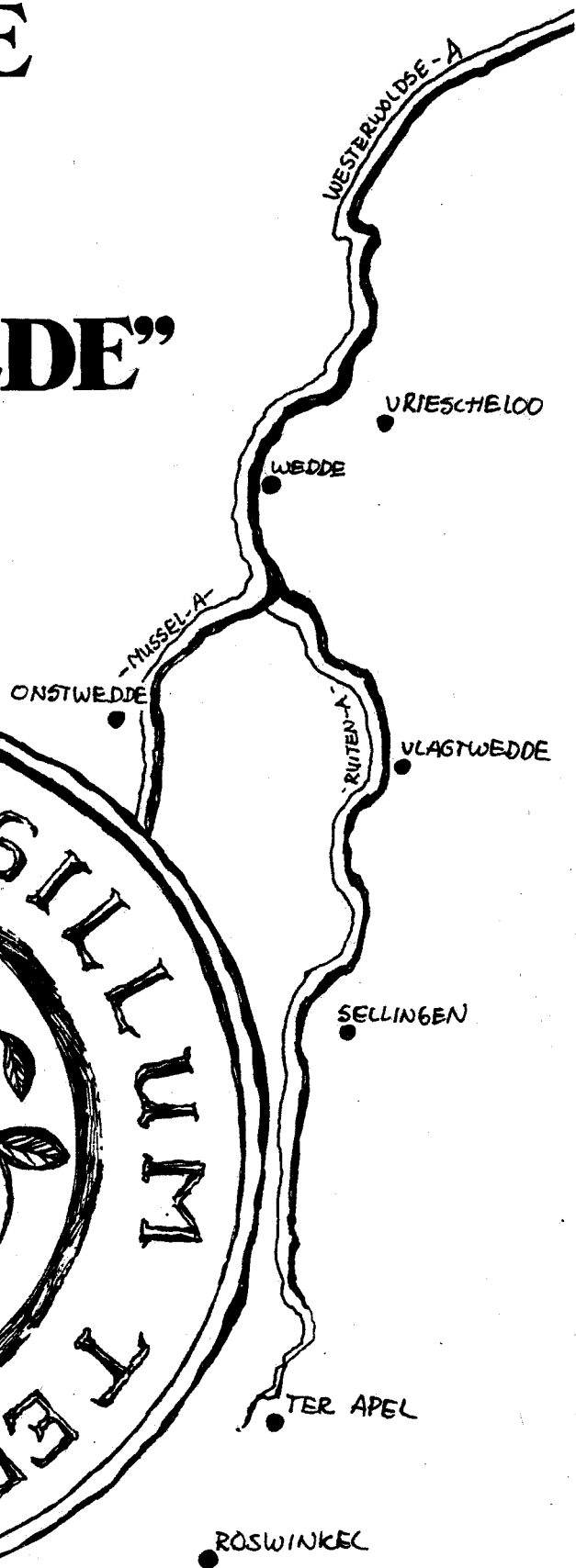
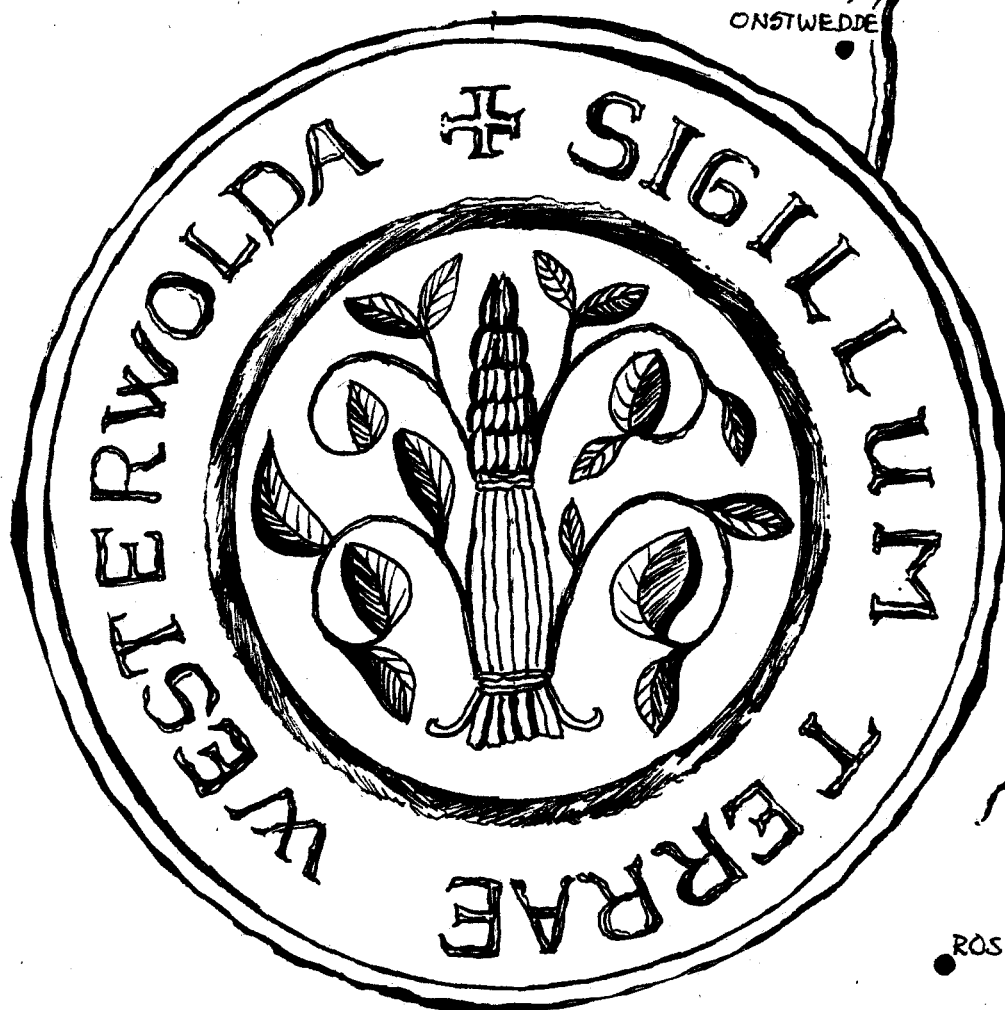
kinderen:

ca. 1665 Christiaan huwt le vóór 1693 met Hinderckien Jans
huwt 2e Vlagtwedde 9-10-1707 met Engel Harmens
ca. 1667 Everwijn huwt Boertange ? ca. 1692 met Catrijne Jans Ligtvoet
(noemt zich Baelman)
ca. 1669 Lijaabeth huwt Vlagtwedde 8- 9-1702 met Teelcke Jans
ca. 1672 Harm huwt Vlagtwedde 22- 1-1702 met Trijntje Hindricks
ca. 1674 Sander huwt 2e Vlagtwedde 4-12-1722 met Aaltien Aijckes
ca. 1677 Jan
15- 3-1705 Reeme (vader ovl.) huwt Vlagtwedde 15- 3-1705 met Harm Willems

Tenslotte nog de eerste akte waain de Stakenborgh wordt vermeld. Naar alle waarschijnlijkheid is de daarin vermelde Pieter Walsingh niet de eigenaar.

5-10-1719 Insaken het Gericht contra Peter Walsingh in de Staekenborch bij de Boertange. Contenderende de Impt. (= het Gericht) teneinde de gedaagde ingevolge resolutie van Haer Edel Nog. H. Heeren Borgemester ende Raedt in Groningen in dato 14- 2-1719 sal moeten inbrengen een behoorlijcke attestatie verteijckent door het Gerichte met twee geloofweerdige getuigen van die plaetse, daer hij met de wooninge vandaen gegaen is, dat hij en sijne geheele huijshouinge aldaer van een goed leven en wandel is geweest alsmede dat hij sal moeten anwijsinge doen waarmede hij sich met sijne familie sal kunnen ernereren off te dat hij bij foute van dien door confirmatie deeses tusachen dit en den le november naestkoomende uit deese jurisdictie met de wooninge aal moeten voltrecken bij arbitrale straffe. De gedaegde versochte terwijl hij een seere voet hadde gehadt en dieswegen niet hadde konnen gaen, dat hem daerom nog 10 daegen lijdt mochte worden vergunt om de acte van den 30- 8-1719 te konnen voltrecken.

TIJDSCHRIFT VOOR GENEALOGIE EN HISTORIE „WESTERWOLDE”

Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en
Historie

Westerwolde

4de jaargang No 3.

maart 1984

Redaktie:

J.W.Hiskes, Hardenbergstr.3
9643 LD Wildervank
Tel. 05987 - 13.095

===

Joop Drok. Schotlandlaan 6
9501 AB Stadskanaal
Tel. 05990 - 13.487

===

LIDMAATSCHAP: Entree f 10.-
(eenmalig); Contributie:
f 25.- pjr, plus f 7.50
voor het tijdschrift, dat
op de driemaandelijke bij-
eenkomst wordt uitgereikt.
Bij verzending per post
worden portokosten in re-
kening gebracht.

===

N.B.,

Niets uit dit tijdschrift
mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotografie,
microfilm of op welke andere
wijze dan ook, zonder voor-
afgaande schriftelijke toe-
stemming van de Redaktie.-

===

Art.VII Westerwolds Landrecht 1470
Item, der Bruidtkleder, dat is ein I-
persche rock und ein Ipersche hoyke,
und ein Romundische rock, und einen
katten pels unde daagliches kleder
ma erem und vermogen des huses.
(Yperen in Vlaanderen; Romundische=
Roermond; hoyke=huik kapmantel, doek;
kattenpels=harige, ruige pels) JD

SECRETARIAAT (lidmaatschap, abon-
nementen, administratie en ar-
chief) mevr. G.P.I. Hiskes-Knigge.
Hardenbergstraat 3 ; 9643 LD
Wildervank. Tel. 05987-13.095

===

PENNINGMEESTER: D. Scheper.
Groningerlaan 58 ; 9642 EK
Veendam. Tel. 05987 - 19.588
Bank: Bondsspaarbank Veendam
nr. 95.72.73.622 t.n.v.
Ver.Gen.en Historie Westerwolde.
Postgiro Bank: 80.23.95

===

jeugdfoto
van een
groningse,
maar ...
wel erg
oud !!

==

Over drie
maanden,
op deze
plaats
een ...
cynofère

(wat is
dat ??)

==

Schroedere

Schroeders of snijders = kleermakers

Dat de familie-naam Schroeder, evenals Snijder: kleermaker betekent, is minder bekend, vandaar deze vermelding. JD.

Leporari (2): ommuurde konynentuin; Ompalen; Vogelmesten

Een Lezer liet weten, dat de door JD. veronderstelde theoretische mogelijkheid van hazen- of konijnentuinen in Westervolde, zeker zijn nut heeft. Hij kon mededelen, dat in Friese analer, rond 1800, sprake is van het mesten van vogels ed. in grote hokken in de keldergewelven van grote herenhuizen; terwijl ter afbakening van eigen jachtveld, weliswaar geen ommuurde terreinen bekend zijn, maar wel, om de 50 roeden, ompaalde terreinen, overeenkomstig de landelijke jachtwet van 1814, daar anders het terrein voor een ieder voor jacht toegankelijk was (uitgezonderd bouw- en weilanden). Aan de ompaling diende een bord te hangen met het opschrift :

PRIVATIVE JAGT VAN ... (naam).

De wet van 1814 werd in 1852 door Thorbecke ingetrokken.

In dit verband schoot mij te binnen, dat ik een jaar geleden van onze voorzitter, dhr.G.Wubs, het in Onstwedde bekende verhaal hoorde, dat dhr.Hendrik Karskens te Onstwedde, vroeger zoveel land bezat, dat hij vanuit zijn boerderij te Onstwedde naar Duitsland kon lopen, zonder zijn grond behoeven te verlaten. Als geheugensteuntje voor de begrenzingen van zijn landerijen, waren hier en daar naambordjes geplaatst Wellicht heeft de lezer(es) mijn gedachtengang geraden en zich ook de vraag gesteld: zouden die bordjes niet geplaatst zijn overeenkomstig bedoelde jachtwet en het hier dus een "ompaling" betref ??

Inmiddels kreeg ik, in het Ocrea-Archief te Onstwedde, inzage van het Jagtreglement 1752 (voorloper van 1814); voor het volgende nummer van dit blad beschreef ik enkele interessante bepalingen. JD.

===

hoenderbelasting

Ter Maarsch was vroeger niet "Hoenderbelasting" plichtig. Van oorsprong stonden er een paar boerderijen Ter Marse of Maarsingh en een paar die verhuurd werden. Blijkbaar vielen deze buiten het "beschermde" gebied, daar ze niet voorkomen in de (hoender)belasting registers; daarentegen wel de boerderijen in het aangrenzende Veenhuizen. JD.

... .

dikte van iets

Wie van onze Leden wil haar of zijn licht laten schijnen over onderstaande vraag??

Wat is het Westervoldse woord voor een zijde spek, die aan de dikste kant een handbreed dik was, of anders gezegd, zo dik als een heerd-tegel (vroeger 10 cm?) vlg. vragensteller moet het zo iets zijn als: enster, eenster, unste . . . Wie helpt ? JD.

. .

genealogie Gelling

De heer H.Gelling, J.Oldenburgerstraat E. 106 te Nieuwe Pekela (05978-47102) stelde een genealogie van zijn familie samen en heeft in een beperkte oplage dit in boekvorm laten verschijnen.

Het boek vangt aan met Wolter Gelling van Sleen, die 17-05-1674 te Emmen huwde met Mergjen Rabbers van Suijterberge. De prijs van het boek bedraagt f 15.- (zonder porto) G.W.

door

Kwartierstaat DRENT < H > O.Drenth

1. Otto Drenth = 27-2-1927 Emmercompasuum b. Acquisiteur/reclame
tekenaar.
Generatie 2

2. Otto Jans Drenth = 17-6-1880 Odoorn b. Arbeider-schipper-koopman
3.+ 14-12-1946 Emmen. Geh.12-7-1906 Emmen x Trijntje Jans Vording
-16-12-1883 Westenesch(Emmen) +28-1-1960 Emmen.
Kinderen: Jan 1907, Elsienus 1909, Hilvert1910, Jantje 1912,
Jantina Berendina1916,Trijntje 1920, Marchien1918,Lena 1923,
Otto 1927,a llen geboren te Emmercompasuum.
Generatie_ 3.

4. Jan Hilverts Drenth = 11-1-1853 Onstwedde b. Arbeider +25-11-1927
Emmercompasuum. Geh. 29-7-1876 Onstwedde x Jantje Otto,s Grooten
5 = 14-1-1849 Borger + 9-1-1928 Emmercompasuum.
Kinderen: Marchien 1877 Onstwedde,Otto 1880 Odoorn, Hilvert
1882 Odoorn,Elsiena 1884 Odoorn,G eert 1-5-1887 Emmen, Jan 15-
10-1888 Emmen, Aaltje 15-3-1891 Emmen, Freerk 1-7-1894. Emmen.

6. Jan Berends Vording= 10,1-1840 Westerbork b Landbouwer +7-8-1884
7. Westenesch. 1 huw. x Dina Lanting 9-12-1878 Emmen. 1 kind Jan
2e huw. x Elsien Alberts Smit(Wegman) =27-1 1848
Onstwedde b. Dienstmeid + 19-8-1885 Emmercompasuum.
Kinderen:Berend 1878,Helena 1881, Trijntje 1883 Westenesch.
Generatie 4

8. Hilvert Hindriks Drenth = 16-2-1807 Bellingwolde b. Kleermaker
+ 6-2-1891 Munsterscheveld(Emmen) geh.6-5-1837 Onstwedde x Elsien

9. Alberts Bos= 4-12-1817 Nw. Pekela +8-11-1856 Stadskanaal.
Kinderen: Kornelsien 1838, Grietje 1839, Hinderkien 1842,
Hillechien 1843, Janna Margrieta 1848, Albertje 1850,Jan 1853
allen geboren te Onstwedde.

10. Otto Jans Grooten 4-8-1829 Nw. Buinen b. Arbeider +12-5-1916
Klazienaveen Geh. 25-7-1848 Borger x Margie Geerts Springer 17-
11. 1-1823 Nw. Pekela + 6-3-1887 Exloermond.

Kinderen: Geert 1852 Avereest,J antje Dedemsvaart 1855, Jan
1856 Borger, Aaltje 1861 Borger, Aaltje 1864 Borger, Otto
1866 Odoorn.

12. Berend Klaassens Vording 12-10-1794 Bellen b. Landbouwer +19-3-

13. 1864 Westerbork. 1e huw, x Hendrikje Harms Mulder, geen kinderen.
2e huw, 31-12-1829 Westerbork x Trijntje Berends Meints 1-7-1806
Rolde b. Dienstmeid + 18-2-1884 Beilen.

Kinderen: Geertje 1829 Westerbork, Aaltje 1832 W.bork, Jantjen
1834 W.bork, Klaas 1836 W.bork, Berendina 1838 W.bork, Jan 1834
W.bork, Sijgie 1842 Brunting, Fennigje 1844 Bruntink, Roelof
1847 Bruntink, Berend 1850 Zweelo, Albert 1852 Orvelte.

14. Albert Berends Smit(Wegman)ged.25-3-1798 Sellingen B.Land en

15. veen gebruiker + 6-10-1852 Onstwedde Geh. 28-9-1833 Onstwedde x
Helena Alberts Oldenburer 30-9-1807 Nw-Pekela +10-11-1879
Emmercompasuum.

Kinderen: Albert 1834 Stadskanaal, erend 1836 Onstwedde,
Bonna 1838 Onstwedde, Grietje 1844 Onstwedde, Elsien 1848
Horsten, Jan 1842 Onstwedde.

Generatie 5

16. Hindrik Pieters Drenth 11-9-1764 ged. 15,9-1764 Nw. Pekela B.
Kleermaker, Pander + 18-9-1852 Bellingwolde. Geh. 25-7-1790 Bellingw.
17. x Grietje Habbes Warntjes 28-10-1769 Vrieseloo ged. 5-12-1769
Vrieseloo. B. Daglonersche + 15-11-1827 Bellingwolde.
Kind: Pieter 1791, Habbo 1794, Reint 1796, Jan 1801, Hindrik
1804, Hilvert 1807, Hillechien 1809, Roelf 1812, allen te
Bellingwolde geboren.
18. Albert Berends Bos ged. 21-8-1796 Veendam B. Arbeider + 20-9-1875
Onstwedde geh. 22-2-1817 Nw. Pekela x Kornelsien Thomas Foekens
19. 24-12-1795 ged. 27-12-1795 Nw. Pekela +
Kind: Elsien 1817, Hinderkien 1820, Johannes 1824,
Kornelsien 1829, Geessien 1832, Albertje ? allen geboren
te Nw. Pekela.
20. Jan Hindriks Grooten ged. 21-12-1788 Veendam B. Arbeider-Vervener-
Scheepsmeter + 28-10-1853 Nw. Buinen. Geh. 15-4-1815 Nw. Pekela
21. x Jantje Alberts Lindeman 26-5-1790 ged. 30-5-1790 Nw. Pekela

Kind: Albert 1816, Nw. Pek., Hindrik 1818 Borger, Fennechien,
1820, Grietje 1823, Motje 1826, Otto 1829, Jantje 1832,
Jantje 1835 Borger.
22. Geert Jans Springer 1-2-1786 Nw. Pekela B. Spekslager + 17-8-1868
23. Borger. Geh. 29-10-1809 Nw. Pekela x Aaltje Harms Kappen (Kappel)
2-4-1784 Nw. Pekela B. Dienstmeid + 17-6-1847 Borger.
Kind: Marchien 1823, Egbert 1828 Nw. Pekela.
24. Klaas Berends Vording 12-8-1754 Rolde B. Landbouwer + 27-3-1827
Westerbork x le Huw. Hendrikje Harms Roelofs. (Geen kinderen)
25. 2e huw. 26-1-1794 Beilen x Geertje Alberts Smeenge 4-4-1768
Westerbork + 5-1-1825 Bruntink.
Kind: Berend 1794, Jantjen 1796, Sijchien 1799, Bellen
Albert 1806, Roelof 1808, Fennigje 1814 Westerbork.
26. Berend Meints Jans 11-4-1765 Norgh B. Arbeider + 30-10-1826 Rolde
27. beh. 17-11-1797 Rolde x Aaltje Jans

Kind: Jan Roelf 1800, Trientien 1802, Meint 1804, Jantje
Jan Roelofje Trijntje 1808
28. Berend Alberts Smit (Wegman) 9-9-1764 Sellingen B. Kuiper-land-
bouwer. + 1-9-1810 Sellingen geh. 21-5-1797 Sellingen x Grietje
29. Jans 10-1-168 Vlagtwedde + 31-3-1803 Sellingen.
Kind: Albert 1798 Sellingen
30. Albert Klaassens Oldenburger 26-8-1781 O. Pekela B. Landgebruiker
+ 6-7-1840 Nw. rekela Geh. 30-3-1807 Nw. Pekela x Bonna Harms
31. Witkop 20-9-1786 Groningen + 15-12-1865 Nw. Pekela
9 Kind: Helena 1807 Nw. Pekela, Harm 1814,

Generatie 6

32. Pieter Hindriks Drenth ged. 4-9-1729 O.Pekela B.
+ Geh.
33. x Hillegijn Reijnts ged. +
Kind: Engeltien 1756 Vlagtwedde, Reind 1762,
Hindrik 1764 Nw. Pekela, Hilvert 1767 Vlagtwedde,
Annechien 1768, Jan 1770 Boertange
34. Habbo Warnkes ged. 19-6-1735 Bellingwolde B. Wever
+ Geh. 14-11-1759 Bellingmolde X Geessien
35. Roelofs Arents wed. 25-9-1740 Vlagtwedde +
Kind: Warntje 1760 Vlagtwedde, Gesina 1766 Bellingwolde
Grietien 1769 Vriescheloo, Aaltien 1722, Hendrikje
1775, Jan 1780, Habbe 1784 Vriescheloo.
36. Berend Alberts Bos 13-10-1765 Veendam B. Arbeider +
Geh. 1-12-1791 Veendam x. Hendrikje Hendriks Jacobs
37. ged. 16-3-1766 Veendam +
Kind: Grietje 1792, Geesje 1794, Albert 1796
Veendam.
38. Thomas Kornelijs Foekens tred. 31-3-1768 Sappemeer B. Zeeman
+ - 2-1797 (op zee voor de Hollandse kust) geh. 9-11-1794
39. Nw. Pekela x Elsie Jacobs (Seeven) 24-1-1771 Nw. Pekela Ged. 27-1
1771 Nw. Pekela + 1-1-1828 Nw. Pekela.
Kind: Kornelsijn 1795 Nw. Pekela.
40. Hendrik Jans Groeten ged. 12-8-1764 Zuidwending B.
+ 6-1-1794 Veendam. Geh. 13-1-1788 Veendam x Femmigje Alberts
41. Koops 25-1-1767 Veendam + 22-6-1849 Veendam.
Kind: Jan 178r, Apert 1790, Hendrik 1794 Veendam.
42. Albert Philips Lindeman ged. 11-12-1768 Nw. Pekela. B. Arbeider
+ 21-11-1827 Stadskanaal. Geh. 9-8-1789 Nw. Pekela x Grietje
43. Jans de Vrieze ged. 15-4-1764 Nw. Pekela + 28-5-1818 Nw. Pekela
6 Kind: Jantje 1790, Tribntje 1796, Aaltje 1802, Jans
1809 Nw. Pekela
44. Jan Jacobs (Springer)
+ Geh x Tantie
45. Jans Bok
4 Kind: Geert 1786
46. Harm Jans Kappen (Kappel) 17-12-1758 Nw. Pekela B.
+ geh. x Marcb i en
47. Derks Egberts 29-9-1758 Nw. Pekela +
(2e huw. x Swaantje Berends Plukker)
Kind: 1e Huw. Jantje 1780, Grietje 1782, Aaltje 1784.
Nw. Pekela.
48. Berend Harms (Vording) te Grolloo wed. van. Lammigje Hindriks
+ geproclameerd 6-5-1752 Anloo x Fennigje
49. Harms van Gasteren
+
Kind: Klaas 1754 Rolde
50. Albert Smeenge B.
+ Geh. 13-4-1755 Beilen x Sijgie
51. Smeenge +
Kind: Marregin 1756, Egbert 1757, Egbert 1758, Roelof
1759, Egbert 1762, Jan 1765, Geertje 1768
Westerbork en Beilen.

Generatie 6

- 52.Meint Jans B.
 + Geh.
 53.X Trientje Berends +
 Kind: Berend 1765 Norgh
 54. Roelof B.
 + @eh.
 55.x
 +
 56.Albert Berends Smit(Wegman) -.-1728 Sellingen b. Timmerman
 + na 1801 Sellingen Geh. 25-3-1756 Sellingen x Elsien Hindriks
 57.Wannemaker ged. 20-2-1735 Sellingen + na 1792
 Kind: Berend 1757, Hindrik 1764, Stiintie 1767, Grietie
 1770, Rikste 1764, Rikste 1776 Sellingen.
 58.Jans B.
 + geh.
 59.X+
 Kind:
 60.Klaas Hinderks Oldenburger 14-2-1745 Nw. Pekela B.
 +13-12-1821 Nw. Pegela Geh. 7-6-1778 Nw. Pekela x Grietje Jans
 61. +
 3 Kind: Hindrik 1779, Albert 1781 O,N.Pekela
 62.Harm Jans Witkop ged. 8-10-1745 Groningen B. Vleeshouwer
 + 11-1-1791 Groningen geh.(le Huw. x Engeltje de Groot) 29-10-1782
 63.Groningen x Helena Jannes de Vries ged. 11-8-1756 Groningen,
 + 11-3-1828 Groningen.
 Kind: Trijntje 1783, Jeltje 1785, Bonna 1786, Jannes 1788
 Willem 1790 Groningen.
 Generatie_?
 64.Hindrik Jans Drent ged. 31-10-1686 o.Pekela B.
 + H.C. 21-11-1711 Veendam geh. 17-12-1711
 65.Veendam x Fenne Jacobs Seuven
 +
 Kind: Jan 1713, Albertje 1715, Petertje 1717, Jacob 1718,
 Grietje 1724, Geert 1726, Pieter 1729 O.Pekela,
 66.Reint B.
 + geh.
 67.X +
 Kind: Hillegtjn
 68. Warntje Habbes ged. 11-12-1707 Bellingwolde B.
 + Geh. 19-4-1733 Bellingwolde x Geeske
 69.Hinderks (van Reen Did.) +
 Kind: Habbe 1734, Habbo 1735, Hinderk 1737, Ham
 1740, Talle 1742, Jan 1746, Jan 1747 Bellingwolde
 70.Roelf Arends (van Onstwedde) ged. 14-2-1701 Onstwedde B.
 + Geh. 17-11-1726 Vlagtwedde x Grietien
 71 . Hindriks (van Wagtum, in Westfalen)
 Kind: Jan 1732, Janmen 1735, Hinderkien 1737
 72.Albert Berends (Bos) B.
 + 00 25-11-1764 N. Pekela x Grietje
 73.Berends geb.1744 + 21-11-1822 Stadskanaal
 9 Kind: Berend 1765, Niesjen 1769, Koopjen 1770,
 Albertje Veendam

Generatie 7

- 74.Hindrik Jacobs Sap B.
+ Geh. 3-2-1754 Veendam x Jeltje
75.Jacobs +
Kind: Jacob 1755, Pieter 1758, RijKent 1763, Hendrikje
1766, Jacob 1768, Tiindrik 1772, Jantje 1774 Veendam.
- 76.Cornelis Foekens ged. 2-7-1734 Martinikerk Groningen B.
geh. 17-5-1757 , , , , x Johanna
- 77.Meertens +
Kind: Thomas 1768 Sappemeer
- 78.Jacob Jans Seeven ged. 13-12-1748 Nw. Pekela B.
+ Geh. 7-9-1766 Nw. Pekela x Engeltje
79.Geerts +
Kind: Trijntje 1766, Geessijn 1768, Elsijn 1771, Geertje
1773, Jan 1784 Nw. Pekela.
- 80.Jan Geerts Grooten geb. 29-4-1734 Wildervank B.
+ 20-7-1781 Wildervank Geh. 16-12-1759 Veendam x Eevke Lucas
- 81.ged. 11-1737 Wildervank + 31-1-1807 Wildervank
Kind: Geert 1761, Luichien ,Hendrik 1764,Folkert
1766, Meentje 1768, Meentje 1771, Foske 1773, Marchien
1775, Niesen 1778, Eevke 1780 Veendam
- 82.Albert Koops B.
+ Geh. 19-1-1766 Veendam x Wichertje
83.Wichers Panneman +
Kind: Femmigje 1767,Wicher 1769, Geertje 1772 Veendam
- 84.Hendrik Philip(pus) Lindeman geb. Obedissen, ambt
Ravensberg (Dld.) + Begr. 29-8-1792 Nw-Pekela. Geh. 29-2-1768
- 85.Nw. Pekela x Jantje Alberts Hinarix 28-7-1748 Nw. Pekela
+ Begr. 4-2-1789 Nw. Pekela
Kind: Albert 1768, Trientje 1771,Jan 1774, Aaldrik 1777
Lubbechijn 1782 Nw. Pekela.
- 86.Jan Jans de Vrieze B.
+ Geh. 24-6-1759 Ew. Pekela x Frouke
87.Mindriks (van Winsum) geb. 1727 + 27-12-1807
Nw. Pekela
Kind: Grietje 1764 Nw. Pekela
- 88.Jan Jacobs(zoon neemt later de naam Springer aan) uit Bellingwolde
feb. +
- 89.00 27-4-1777,geh. 4-5-1777 Veendam x Jantje Jans(uit Sappemeer)
geb. +
Kind. Geert 1786 Nw. Pekela
- 90.--
- 91.--
- 92.Jan Harms Kappen (Kappel) B.
+ Geh. 19-2-1758 Nw.Pekela x Grietje
93.Klaassens +
Kind: Harm 1758, Hendrikje 1760, Jantje 1762, Claas
1764, Berent 1766, Claas 1768, Jantje 1770 Nw.Pekela

-
94. Derk Egberts Derks ged. 6-1-1715 Nw. Pekela B.
+ Geh. 20-9-1737 Nw. Pekela x
95. Grietje Hindriks geb. +
Kind: Marchien 1754 Nw. Pekela
112. Berent Peters Wegman ged. 21-11-1695 Steinbild (Dld.) geb. Dersum
+ na 1765 Sellingen B. Meester smid. Geh. 28-11-1717
113. Boertange x Stijncke Jans Kreij (Kraai) ged. 10,3-1693 Vlagtwedde
+ voor 1756 Sellingen
Kind: Albert 1728 Sellingen
114. Hindrickx Jans Wanmaker geb. c.a.1705 Sellingen, meijer te Laude
later landbouwer te Sellingen + na 1784
115. geh. c.a 1734 Sellingen x Janna Hindricks Mepsche geb. ca.1710
Sellingen + tussen 1756- 1758
Kind: Elsien 1735, Hindrik 1737, Jan 1739, Griete
1743, Hermannus 1745 Sellingen.
116. __
117. --
118. --
119. --
120. Hindrik Hindriks Oldenburger geb. B.
+ Geh. 28-12-1731 Nw. Pekela x
121. Jantje Jans geb. +
Kind: Grietijn, Hendrik 1734, Reijna 1743, Klaas 1745,
Nw. Pekela.
122. Jans
+
123. X
+
- Kind: Grietje
124. Jan Harms Witkop geb. ca. 1715 Midwolda B. Colector van het
lantarengeldt en portier van het stadshuid te Groningen +-12-18
125. Groningen. Geh. 21-11-1741 Groningen x Trijntje Rummeling (Rome-
ling) geb. -11-1721 Noordbroek + 20-12-1779 Groningen.
Kind: Cornelia 1742, Harmannus 1744, Harm 1745, Lub-
bartus 1746, Anna 1748, Lambertus 1751, Cornelius
1754, Bonna 1756, Jan 1760 Groningen.
126. Johannes de Vries 29-10-1710 Groningen B.
+ Geh. 22-4-1738 Groningen x Jeltjen
127. Hindriks Nieuweijer ged. 31-5-1711 Groningen
+
Kind: Helena 1756 Groningen

Generatie__8

128.Jan Geerts Drent geb. B,
+ Geh.
129.x Peterje Hindriks geb. +
Kind: Geert 1672, Geert 1674, Hendrik 1676,
Hendrik_1679, Geesje 1680, Hendrik 1633, Hendrik
1686, Trijntje 1689 0. Pekela
130.Jacob Jans Seuven geb. B. Vervener, land-
bouwer. Doopsgezind +
131.geh. x Albertje Claesen geb.
+ Kind.Fenne , Jan , Aaltjen
132 . Reijnt
+
133.x

Kind:

134. ---
135. ---
136.Habbe Harms ged.
+ Geh. 1-3-1696 Bellingwolde
137.x Geeske Warners +
Kind:Grietje 1697, Harm 1701, Aaltje 1703,
Warner 1707 Bellingwolde
138. ---
139. ---
140.Aarent Roeles geb.
+ Geh. HC 28-4-1698 Onstwedde x
141.Jantien Jans ten Veldhuis geb.
+ Kind.Geesje 1699, Roelf 1701, Geesje 1703
Onstwedde
148.Jacob Berends Sap geb. B.
+ Geh. 19-2- 1723 Veendam x Hindrikje
149.Hindriks geb. +
Kind: Berent 1723, Hindrikje 1725, Hindrik 1727,
Lubbert 1729 Veendam.
152.Foeke Cornel ged. 8-12-1707 Sappemeer B.
+ Geh. 14-11-1730 Martinikerk Groningen
153.x Adriaantje Thomas +
Kind: Cornelis 1734 Groningen
154.Meertens B.
+ Geh.
155.X
+
Kind. Johanna

Generatie_8

156. Jan Hendrixs Seven ged. 28-8-1712 Nw. Pekela B.
+ Geh. 26-3-1741 Nw. Pekela x Trjintje
157. Boelkes ged. 16-9-1714 Nw. Pekela +
Kind: Jacob 1748 Nw. Pekela
158. Geert ged. B.
+ Geh.
- 159 X
- Kind. Engeltje
160. Geert Jans Grooten geb. Brandenburgerland (Dld) B.
+ Geh. 21-6-1722 Wildervank x Heintje
161. Hindriks geb. +
Kind: Geertruida 1731, Geertruida 1732, Jan 1735,
Hendrik 1737, Geertruida 1739, Maria 1742,
Wildervank.
162. Lucas(Luitje) Clasen geb. B.
+ Geh. 19-1-1727 Wildervank x Foske
163. Hindriks geb. +
Kind: Eevke 1737 Wildervank
164. Koop
+
165. x
Kind: Albert
- 1.66. Wicher Panneman geb. B.
+ Geh.
167. x
Kind: Wichertje
168. Philip Lindeman geb.
+
-169. x
Kind: Hendrik
170. Albert Hindrixs geb. B.
+ Geh.
171. x Albert je Klaassen geb. +
Kind: Jentje 1748 Nw. Pekela
172. Jan de Vrieze geb. B.
+ Geh.
173. x
+
- Kind. Jan
174. Hindriks
175. + Geh.
- Kind: Frouke 1727(Winsum?)
176. Jacob
+ Geh.
177. x
Kind: Jan (Bellingwolde)

Boerderijboedelbeschrijving uit 1888

Akte welwillend ter beschik-
king gesteld door de

Fam. Ter Borg Onstwedde

.....

Op heden-den tienden October achttien honderd acht en tachtig te tien uur, des voormiddags, ten verzoeke en in tegenwoordigheid van den heer Jan Hindriks Hids landbouwer en voorzitter van waterschap Westerwolde, wonende te Onstwedde, weduwnaar van Jantje Derks H'uitzing op den zevenden Juli laatstleden te Onstwedde overleden en door deze bij nagemeldtestement begiftigd met het volledige vruchtgebruik harer gehele nalatenschap, ben ik Julis Alphonse Rodi, notaris in het Arrondissement Winschoten ter standplaats Wedde, ten mijnen kantore te Wedde, in tegenwoordigheid van de bloote eigenaren der nalatenschap van genoemde erflaatster, zijnde:

- a. de heer Johannes Derks Huitzing, landbouwer wonende te Onstwedde.
- b. de heer Jan Jans Bessebinders Junior, landbouwer, wonende te Onstwedde, als gemachtigde bij onderhandsche volmacht van den tweeden October laatstleden van Dievertje Huitzing, zonder beroep, vrouw van gemachtigde en bijgestaan door- en te Onstwedde wonende met den landbouwer Jan Jans Bessebinders Senior; welke volmacht na door den gemachtigde in tegenwoordigheid van mij notaris en de getuigen voor echt te zijn erkend en ten blijke daarvan door hen allen te zijn geteekend, aan deze akte is gehecht,-----

overgegaan tot het maken van eene boedelbeschrijving der gemeenschapvolgens nagemeld huwelijkscontract bestaan hebbende tusschen den eersten comparant en wijlen zijne echtgenoot, alsmede van de nalatenschap der laatste, zulks volgens een opgave van den comparant verzoeker en voorzoo veel de aan waardeering onderworpen roerende goederen betreft volgens schatting van den heer Simon Pompe, dus ter Cock, Secretaris van het Waterschap Westerwolde, wonende te Wedde hierbij mede verscheenen en daartoe door dé heer kantonrechter behoorlijk beëdigd, alles in voege volgt:

A. Roerende goederen in en bij sterfhuis aanwezig, als:

a. op de opkamer

1. drie stellen beddegoed op honderd vijf en twintig gld geschat	125.-
2. twee wollen dekens op twaalf gulden	f 12.-
3. zes stoelen en een leuningstoel op zes gulden	6.-
4. een brandkast op veertig gulden	40.-
5. een leuningstoel op twee gulden	2.-
6. een ronde tafel, op zes gulden	6.-
7. een kleine tafel, op een gulden	1.-
8. een pulpitrum, op zes gulden	6.-
9. vier tinnen koffiepotten, op twaalf gulden	12.-
10. vier karaffen op zes gulden	6.-
11. vijf oude lampen op vijf gulden	5.-
12. drie gordijnen, op drie gulden	3.-
13. eenig theegoed en glaswerk, op vierentwintig gulden	24.-
14. een spiegel op drie gulden	3.-
15. vloerkleeden, op acht gulden	8.-

b. In de voorkamer, als:

1. een vurenhouten kabinet, op dertig gulden	30.-
2. een eikenhouten kabinet, op veertig gulden	40.-
3. een canapé, op tien gulden	10.-
4. zes mahoniehouten stoelen, op twintig gulden	20.-
5. zes dito, op twintig gulden	20.-
6. een klok, op vijftien gulden	15.-
7. twee spiegels, op dertien gulden	13.-
8. eene ronde tafel, op acht gulden	8.-
9. eene kleine ronde tafel, op t- *ee gulden	2.-
10. een kachel, op tien gulden	10.-
11. een hanglamp, op vier gulden	4.-
12. (in een kastje aldaar) twee serviezen theegoed, op acht gld.....	8.-
13. een soepterrinpen twee chocolade ketels, op vijf gulden. . .	5.-
14. acht presenteer bordjes, op vijf gulden	5.-
15. twee berlijner theepotten, op vijf gulden	5.-

f 454.-

f 454.-

16 Vijftien porceleinen kommen, op zevengulden vijftig cent	
17 vijf groote kommen, op een gulden vijf en twintig cent	1.25
18 vloerkleeden, op vijftien gulden	15.-
19 twee weenerstoelen, op een gulden vijf en zeventig cent	1.-
20 een turfvat, op twee gulden	2.-
21 twaalf ornamenten op de schoorsteenmantel, op vier gulden	4.-
22 theestof met ketel op twee guldenren vijftig cent ...	2.50
23 drie gordijnen, op drie gulden	3.-
c. in de achterkamer:	
1 eene kleercast, gedeeltelijk eiken en vurenhout op	20.-
2 eene tafel, op twee gulden	2.-
3 eene spiegel, op twee gulden vijftig cent	2.50
4 ornamenten op de schoorsteenmantel, op twee gulden vijftig	2.-
5 tien stoelen op vijf gulden	5.-
6 twaalf lakens op tien gulden	10.-
7 twee ijzeren vuurhaardjes op tweegulden vijf en zeventig	2.7
8 drie gordijnen op een gulden vijftig cent	1.50
d. in het karnhuis:	
1 een vurenhouten kast, met daarop aanwezige ornamenten ..	10.-
2 eene kleine kast met ornamenten	8.-
3 ,een karn, op tien gulden	10.-
e. in de kelder:	
1 drie melkvaten, op vier gulden	4.-
2 vier balies, op twee gulden	2.-
3 vier groote hardbakken potten, op tien gulden	10.-
4 vier waterremmers, op twee gulden	2.-
5 ijzeren potten en ketels, op drie gulden vijftig cent.	3.50
6. drie kleine koperen schenketels, op drie gulden vijftig	3.!
7 twee koperen waschketels, op tien gulden	10.-
8 eenige messen en vorken en eenige lepels op twee gulden	2.-
9 twaalf messen en negen vorken, op zeven gulden	7.-
10 vier en zestig kilo spek, op een en veertig gulden zestig	
f. In de schuur	650'85
1 een paard, op tweehonderd en tachtig gulden	280.-
2 twee boerenwagens, op zestig gulden	60.-
3 drie eggen, op vijftien gulden	15.-
4 twee ploegen, op acht gulden	8.-
5 sjeeswagen, op zestig gulden	60.-
6 een oude sjees, op vijf gulden	5.-
7 twee schoffels, zes vorken en vier karren	9.50
8 twee stel voor en achterpondings, op vijf gulden	5.-
9 een gereide met hoofdstel, toom en leidsel, benevens eenig paardetuig, op tien gulden	10.-
10 drie melkkoeien, op twee honderd dertig gulden	230.-
11 een vaars, op zestig gulden	60.-
12 een oud varken, op veertig gulden	40.-
13 twee jonge varkens, op dertig gulden	30.-
14 een jong varken, op twaalf gulden	12.-
g. nog in het woonhuis:	f 824.50
1 een koffiemolen , op zestig cent	0.60
2 een dozijn theegoed, op vijftig cent	0.50
3 zes kommetjes, op veertig cent	0.40
4 een koperen tabaksvaatje, op twee gulden	2.-
5 een kookkachel, op drie gulden	3.-
6 twee ijzeren tangen, op drie gulden	3.-
7 twee koperen tangen, op drie gulden	3.-
8 een blikken koffiepot, op vijftig cent	0.50
9 een kleine tinnen koffiepot, op een gulden	1.-

11.75

-->

h. Vrouwen lijfstoebehooren

1 zes wollen japons, op zestig gulden	f 60.-
2 zes dito, op zestig gulden	60.-
3 zes dito, op acht en veertig gulden	48.-
4 vier zijden japons, op honderd gulden	100.-
5 twee dito, op veertig gulden	40.-
6 zes wollen japons, op twee en veertig gulden	42.-
7 twee wintermantels, op veertig gulden	40.-
8 twee zomermantels, op veertig gulden	40.-
9 zes rokken, op zes gulden	6.-
10 vier wollen omslagdoeken, op zes en dertig gulden	36.-
11 zes avonddoeken, op dertig gulden	30.-
12 zes katoenen rokken, op zes gulden	6.-
13 acht wollen rokken, op twintig gulden	20.-
14 vier vijfschaften rokken, op twaalf gulden	12.-
15 eenige stukjes linnen, flanel en lappen, op zes gulden	6.-
16 twintig katoenen vrouwenhemden, op acht gulden	8.-
17 vier tafellakens, op tien gulden	10.-
18 vier vrouwenhoeden en vier blikken trommels, twaalf gld	12.-
19 een mof en een pels, op tien gulden	10.-
20 drie kleine pelsen, op drie gulden	3.-
21 zes blikken trommels, op vier guldenvijftig.eent	4.50
22 acht kanten mutsen, op vijfentwintig gulden	25.-
23 twee manden met oude katoenen goederen, eenguldenvijftig	1.50

i. gouden en zilveren werken

1 een groot oud knipslot, goud, wegende drie en veertig grammen, op zeven en veertig gulden en dertig cent. . .	47.30
2 een gouden leontine, wegende twintig grammen	22.-
3 een gouden gesp, wegende veertien grammen	15.50
4 een gouden hoofdplaat, wegende acht grammen	8.80
5 een gouden armband, wegende dertien grammen	10.40
6 een paar gouden spelden, wegende vier grammen	4.40
7 een paar dito, wegende vier grammen, drie guldentwintig	3.20
8 een paar ronde spelden, wegende twee grammen	1.60
9 een gouden armband, wegende dertien grammen	10.40
10 een gouden armband, wegende acht grammen	6.40
11 een gouden slotje met ketting, wegende veertien grammen	11.20
12 een dito, wegende twee en twintig grammen	24.20
13 een gouden doekspeld met ketting, wegende twaalf grammen	9.60
14 een gouden damesketting met medaillon, wegende 27 gramm.....	21.60
15 acht gouden ringen, wegende elf grammen	8.80
16 een paar gouden knoppen, wegende vier grammen	3.20
17 een gouden flacon, op zes gulden	6.-
18 een schildpadden armband met goud, op drie gulden	3.-
19 een boek met gouden knip, op zestien gulden	16.-
20 een bijbel met zilveren beslag, op elf gulden	11.-
21 een zilveren breischede met doppen; vijf en dertig gram.....	1.75
22 twee zilveren arbanden, op een gulden zestig cent (32gr;).....	1.60
23 een zilveren plaat met ronde spelden, elf grammen	1.50
24 zilveren speld en knoppen, wegende tien grammen	0.50
25 zilveren leontine, wegende eenentwintig grammen	1.05
26 een paar zilveren spelden, wegende vijf grammen	0.25
27 een zilveren vingerhoed, wegende zeven grammen	0.35
28 een zilveren trechter, wegende twee grammen	0.10
29 een gouden oorijzer met stiften, honderdzes en vijftiggily	.60
30 een zilveren reukdoosje met ketting; zesentwintig gramm.	1.60
31 een zilveren pepermuntdoosje, wegende zesentertig grammen	1.60
32 een zilveren knipje met zilveren beursje, 82 grammen . .	4.10
33 een zilveren knipje, op twee gulden vijftig cent	2.50

Noot Redactie: Op vorige pagina, onder Aa. vermeldde

pulpitrum=schrijfbureau met klap. f 1052.60

leontine (zie onder i.2 en 25) was ••)

Moeilijk te vinden. Uit het spaans

is het: horl4ekettin .

puntrom, pultrum, pulpitrum=kast met 3 laden (ook hoger)
daarboven afgesloten ruimte met 't lid (schuin deksel)

- 34 Twee suikerscheppers, wegende twintig grammen f 1.-
 - 35 zes suikerlepeltjes, wegende twee en twintig grammen 1.20
 - 36 zes theelepeltjes, wegende een en veertig grammen . . 2.05
- de voormelde gouden en zilveren werken, waarvan geen gewicht is opgegeven, door vereeniging met andere stoffen voor geen weging vatbaar.

f 1 0 5 6 . 8 5

- B. Gereedgeld
- C. Effecten en aandelen en leeningen
- D. Schuldvorderingen
- E. Eigendommen, behorende tot de gemeenschap
- G. Titels en bescheiden De bladzijden in de akte, betrekking hebbende op B t/m H, werden vanzelfsprekend overgeslagen als zijnde niet opportuun voor onze Vereniging. Red.
- H. Boedelschulden (zoals nog te ontvangen onderhoudsrekeningen, loonen arbeider en dienstmaagd ;begrafeniskosten)

Buiten de opgegeven roerende goederen nog tot de gemeenschap behoren:

- a. een ijzeren kookpot, op zes gulden door den deskundige geschat
- b. een vuren spekkast, op vier gulden 4.-
- c. een lamp, op vijftig cent 0.50
- d. een schilderij, op drie gulden 3.-
- e. een vat, op vijf en zeventig cent 0.75
- f. een vat, op een gulden 1.-
- g. een ouderwetse kookpot, op een gulden 1.-
- h.. een oude schilderij, op vijftwintig cent 0.25
- i. een handkorfje en kleinigheden 2.-
- j. zes stoelkussens, op drie gulden vijftig cent 3.50
- k. acht stoven, op twee gulden vijftig cent 2.50

Niets meer gevonden kunnen worden of bedacht om in deze boedelbeschrijving te worden opgenomen, enz. enz. (volgen de slotbladzijden van de akte met verklaringen en ondertekeningen)

====

Wij zijn de Fam. Ter Borg erkentelijk, de voorwerpen, die toentertijd in en rond de boerderij voorkwamen, weer te kunnen geven, met daarbij de toen geldende gebruikswaarde. Red.

*

Brandblus-granaat

De hiernevens afgebeelde veelkantige fles met breekfiguren, bevatte ca 1 liter op watergeleijkend vloeistof, waarschijnlijk dubbel-koolzuure soda.

De fles was luchtdicht afgesloten met een kurk met lakzegel. Rondom de hals van de fles was een gevlochten draagdraad bevestigd; de fles diende bij brand boven de vuurhaard verbrijzeld te worden, waardoor de vlammen smoorden.

De afgebeelde brandblusgranaat werd een eeuw geleden gekocht bij Eerelman's Kantoorboekhandel te Stadskanaal.

Voor diegene, die dat een branche-vreemd artikel voor de kantoorboekhandel vindt, zei opgemerkt dat toentertijd b.v. behangpapier ook bij de kantoorboekhandel thuis hoorde.- J.D.

125 jaar
geleden

Uit Prov. GRONINGER verslag 1859

GIJ ZULT DAARUIT ONTWAREN DEN TOESTAND ONZER PROVINCIE

=====

(Samenvatting cq gedeelten uit het 588 bladzijden tellende jaarverslag, uitgebracht door Gedeputeerde Staten) Joop Drok.

- o -

Bevolking jaar 1844 187.146; geb. 6524; sterft. 4095; huw. 1471
 provincie 1851 189.340 6461 4135 1731
 Groningen: 1859 208.096 6828 6439 1749

INWONERS 1859 te: ^{levend} geboren: ^{grootte in} (Bunder, Roeden, Ellen) ¹¹ (zie voet-)

1. Beerta	3435	58	4602.89.81	
2. Bellingwolde	3540	60	7072.74.16	Prov. Groningen bevolking 6 1/4% van nederlnd
3. Finsterwolde	2029	35	2989.61.04	Landverhuizers in prov.
4. Nieuwe Pekela	4723	72	3108.31.66	Groningen 6% of 30 ziele-
5. Nieuwe Schans	953	16	773.57.92	Uit geheel nederland
6. Onstwedde	4516	92	10681.54.45	vertrokken 490 zielen.
7. Oude Pekela	4526	70	1903.75.59	--
8. Vlagtwedde	2561	39	15388.45.43	Bij Kon. Besluit van 6
9. Wedde	1912	48	4102.58.76	Junij en 9 December 1850
10 Winschoten	4853	87	2212.02.51	werd het fort Boertange,
Totaal in Kanton				als vestingwerk verval-
Winschoten :	33.048	577		len verklaard. In 1959

Wij vermelden ter dezer plaatse, dat inmiddels reeds den 4 October 1859, eene postwagendienst tusschen Winschoten en Aschendorf is geopend, waardoor de gemeenschap voor deze provincie met den Hannoversche Westbaan reeds zeer is bevorderd, in den afstand b.v. tusschen de stad Groningen en die baan welke tot 7 uren is teruggebracht.

Kerken

nederl. duits	evan. gel.	doops. gez.	chr. afgesch.	R. K.	Is- rael.
3229	20	100	-	46	33
3452	-	6	8	44	30
2011	4	1	5	1	7
3493	226	44	470	413	72
871	12	8	-	3	59
3032	35	53	724	591	81
3388	195	28	100	498	306
2230	9	1	140	112	69
1853	-	-	9	50	-
3838	78	51	79	302	505

BURGELIJK BESTUUR:
 Burgemeester: wethouders:
 Beerta Dr. Plaat=CJ. Onnes; BL. Boelema
 Bell. w. L. Kars=Ater Cock; DA. Geertsema
 Finst. w. R. J. Roelofs=JH. Roemeling en
 Nw. Pek. KM. Brouwer=JK. Tiktak; Hekman
 Nw. Sch. C. G. Plaat=Dijkema; Rensema
 Onstw. T. K. Land=JH. Moorlag; Harding
 O. Pekel Borgesius=Heeres; Mr. Piccardt
 Vl. wedde TK. Land=AJ. Hommes; JA. Kraai
 Wedde E. Meurs=PE. Tiddens; LE. Evers
 Winsch. GA. Venema=Mr. Haitzema Victor en F.R. Polkers.

GEZONDHEID De ziekte toestand in 1859 was in Westerwolde niet slecht. Er heerschte nog een zware verkoudheid (van griep 1858) maar gelukkig geen bronchitus en croup en geen waterkanker (noma) In de prov. heerschte gelijk kinkhoest en mazelen en ook de tusschen deze laatste en de ware scharlakenkoorts (scarlatina) in staande rubeola.

De provincie had 100 medicinae doctoren; 10 chirurgiae; 9 chirurgijs; 37 heelmeesters ten plattelande; 70 Artis obstetriciae doctoren; 35 vroedmeesters; 42 apothekers; 68 vroedvrouwen; 17 drogisten; 1 oogmeester (te Amsterdam); 6 tandmeesters (1 te A'dam)

1. bunder = hactare
 roede = are
 el = 68 cm.

BODEMGESTELDHEID

- 1.Beerta..... :zandige klei; zand; klei met humus
- 2.Bellingwolde:gewone klei; knikklei, zand; zavelgrond
- 3.Finsterwolde: zandige klei; klei met veel humus
- 4.Nieuwe Pekela: veen, afgegraven en toebereid veen; zand
- 5.Nieuwe Schans: klei met veel humus
- 6.Onstwedde : zand ; hoogveen
- 7.Oude Pekela : veen; afgegraven en toebereid
- 8.Vlagtwedde : zand; hoogveen
- 9.Wedde : zand; hoogveen; gewone klei; knikklei
- 10Winschoten ; zware klei; zand; gewone klei; veen

Bruggeld in 1859

Oostwolder klapbrug .(jaaropbrengst)	f 700.-
Klapbrug Binnen Aa oudezijl, bij de Nieuwe Schans	30.-
Nieuwe ophaalbrug over de Pekel Aa te Winsch.zijl	64.165
Klapbrug over de Rensel nabij de Winschoterzijl	
Klapbrug over Pekela Aa te Winschoter Hoogbrug .	58.335

WEGEN

Het verslag over 1859 verwijst naar hetgeen in 1858 "werd teneergesteld". Bij vele Rijkswegen werden stoepen van veldkeijen op de afwegen gelegd, die dienden ter vermindering van het oprijden van klei op de grindwegen, waardoor deze soms geheel onbruikbaar werden.

Verlenging van den grindweg van Winschoten naar de Morijge door Wedde, tot aan de gemeente Vl.agtwedde, vond plaats. Dit nieuwe gedeelte is een uur gaans lang en bestaat geheel uit een grindweg, met uitzondering van een gedeelte, lang 400 ei, binnen Wedde, dat met klinkers bestraat is. Aan de weg van Blijham naar de Nieuwe Schans is een tolhuis op den aangekochten grond te Bone-Schans gebouwd. Eveneens een op den aangekochten grond bij Hoogetil tusschen Bellingwolde en OudeSchans. De tolopbrengst van Winschoten naar de Moorijge bedroeg f 1490.- Van Blijham over Bellingwolde naar de Nieuwe Schans . . 1743.62 De Zuidveensterweg, loopende van Winschoten naar de Oude Pekela werd verlegd.

De wegen in Westerwolde laten over het algemeen nog zeer te wenschen over. Slooten of groepen worden er slechts op enkele plaatsen langs de wegen gevonden, en deze hebben dan nog geene of hoogst gebrekkige afwatering, terwijl vele wegen holrond inplaats van b,olrond liggen. Binnen de dorpen vooral, waar door gemis aan vrije doorspeling van zon en wind over de wèg - de opdrooging wordt belemmerd, verkeerden de wegen des winters in elendigen toestand en gelijken meer op modderpoelen, dan op zandwegen.

Het Gemeente Bestuur van Beerta deelt mede dat de opbrengst van tolgelden, op den grindweg van Winschoten naar de Hannoversche grenzen, alleraanzienlijkst is. Op een lengte van 17.000 ellen bij 4 tolboomen, werd de som van f 6.350.- aan tolgeld ontvangen - een bewijs van de drukke passage !

Bellingwolde legde een voetpad aan van 600 ellen van de Nieuwe dijk tusschen Bellingwolde en Vriescheloo, hetwelk met twee rijen boomen werd beplant. Het ziet rijkhalzend uit naar begrinding of nog beter, bestrating van de weg naar de grens.

- 1.knikklei(fries:knip-;nrd.holl.pik-)
minder gunstig v.d.landbo-;w.

WOLKAMMERS De wolspinnerijen sponnen én voor eigen rekening en lieten voor loon spinnen bij gevestigde wolkammers De koord-en verbandslagerijen konden in voortdurende gang blijven.

ZOUTZIEDERIJ De eigenaren dezer fabriek lieten een nieuw waterschip bouwen.

SPINNEN voor een particulier fabrikant werd in de strafgevangenis te Groningen gesponnen 156 ponden 45 looden wollen garen;(lood was vroeger: a.decagram; b. 15.4 of 10 gram) en verbreid werd 11 ponden 85 Looden wollen garen.Voor het spinwerk werd f 23.81 betaald en voor het breiwerk f 19.54 In Leeuwarden werden slechts 1749 strengen uit 230 ponden vlassen garen gesponnen.

SNIKKETRAP

Onderhoudswerken treffen we vernieuwing aan van beschoeiing vele ellen. Stapel steenen voor een walmuur werden vervangen en een snikketrap werd aangebragt.

WATERSTAND Geene bijzonder hooge of lage waterstand hebben zich in 1659 op de kanalen voorgedaan.

Op de Pekel-Aa was de hoogste waterstand 0.34 el boven peil. De laagste op de Pekela-Aa was 0.54 el onder peil

DOORGRAVING

Onderscheiaene dammen in de togt.slooten werden van pompen voorzien. De buitenmude van de z.gn vijfkar spelen onder de Tienkarspelzijlvest is verwijd.De hoogste waterstanden in Westerwolde boven Aa-peil waren: Buitenzijde van de Olde bij Ter Apel 11.63 el; binnenzijde 10.92 el. Den steenduiker in het Ossenschot 11.38. In de Ruiten Aa bij Ter Apel 11.35 el. Aan den Rijzendam 6.35 en aam den Steenen duiker bij Boertange 5.50 el.Om doorgraving van den Leidijk bij de Olde achter Ter Apel evenals de Bakovenkade bij de Boertange te voorkomen werd naast burgelijke, tijdelijk militaire bewaking vanuit Groningen ingesteld.

Kerken en Scholen

Staat en Provincie hadden 125 jaar geleden veel met kerken en scholen te maken.Enkele punten uit het verslag over 1859: De kerk in Nieuwe Schans en. de pastorij werd hersteld. In Stadskanaal werd een nieuwe toren op de kerk gebouwd. In Nieuwe Pekela werd de Evang.Luthersche kerk verfraaid en verbeterd evenals het orgel. In Vlagtwedde is eer eigen kerkgang voor de R.Katholijke bevolking tot stand gekomen.Zandberg verkreeg toestemming tot oprigting van een bijkerk te Ter Apelkanaal.

De Veendammer WIS- en ZEEVAARTKUNDIGE SCHOOL, hoofd Dr. de Jager Meezenbroek, werd in 1859 bezocht door 37 leerlingen. Als eersten stuurman slaagden 9 leerlingen en voor den 2 den stuurman 1 leerling

Zwemscholen waren er niet, nogtans werd in de Stad Groningen aan 27 leerlingen onderrigt gegeven.

Zang- en muzijkscholen waren er weinig. Zang was bijzaak. In de Stad Groningen waren werkscholen voor mingegoede meisjes waar onderwijs werd gegeven voor 5 cent in de week in.: breiden en naaien. De spinschool werd opgeheven en aan breiden en naaijen werd handwerken toegevoegd.

Zondagscholen waren er wel op het Hogeland,niet in deze omgeving.

Naast vele Openbare scholen. waren enkele bijzondere scholen. die wel en niet gesubsidieerd werden .(Getallen:resp.jongrmeisj.) Wel sub,s.:Beerta 29+34;Termunten 49+34;Winschoten 34+33; Veendam 465+387;Onstwedde 12+6. Niet gesubs.:Bellingwolde 18+16; Nieuwe Pekela 60+36; en Wildervank 11.4+78;resp.jong.en meisjes.

SPOORWEG

Met leedwezen werd geconstateerd dat Groningen nog steeds is verstoken van een spoorverbinding.
Het is een volkswensch niet langer geïsoleerd te blijven!!
Krachtige adressen van 6000 kiezers had nog geen succes !!

L a n d b o u w

Uit vele oorden vernamen men min gunstige berichten. Veeteelt was gunstig door buitengemeen hoogen prijs der voortbrengselen; over het algemeen een gezonden toestand van het vee en de toestand van de lage vochthoudende, veerrijke gronden vooral voordeelig; maar de droogere, voortreffelijkste en talrijke bouwgronden hebben veel geleden door onderscheidene oorzaken, waaronder nu reeds in het derde jaar aanhoudende droogte, terwijl alle gewassen niet meer dan matig, enkele in het geheel niet gelukt zijn, en de prijzen desniettemin niet bijzonder hoog waren; waarop echter het koolzaad eene belangrijke uitzondering maakt, dat zeer goed betaald werd en in vele streken een goed gewas opleverde.

Aanmerkelijke vernielingen door hagelslag en een groot gebrek aan arbeiders bij den oogst, door het oproepen van vele hier werkende Duitschers voor het bondsleger, daarna door het buitengewoon oproepen onzer eigene miliciens en door vele koortsen in den nazomer van dit jaar, waren zeer schadelijk.

Door de aanhoudende warmte en droogte waren alle gewassen zeer vroeg; tot rijpheid gekomen en onderscheidene landbouwers hadden half Augustus hun geheelen oogst, zowel de anders latere bonnen en haver, als de overige granen binnen gebragt. Het gebrek aan arbeiders, wat zeer hinderlijk was, had tengevolge dat circa f 3.- boven het gewoone loon betaald moest worden. Op de Polders waren de weekloonen voor het afsnijden der granen zelfs verdubbeld, en tot den ongehoorden beogen prijs van f 14.- tot f 16.- het bunder en de daghuren (de kost inbegrepen) voor het koolzaaddorschen tot f 2.- en f 2.50 opgevoerd. Onder Warfum betaalde men f 20.-voor het snijden van 44n bunder gerst.

WAARDE VAN HET LAND

Niettegenstaande den tijdelijk minder gunstigen toestand van den landbouw, bleven de prijzen der landerijen nog even hoog als vroeger. Een paar voorbeelden. Aduard; zware klei: 2 bunders 37.50 lands, bezwaard met f 25.- vaste huur, verko, Lt voor f 4560.- Pieterburen, een boerderij groot 13 bunders 4.5 r ezwaard met een vaste huur van f 102.-,verkocht voor f14.025.- + f 650.- kosten.(In 1825 aangekocht voor f 2785.-)

Onder Winschoten in Bovenburen, werden twee plaatsen verkocht, hoofdzakelijk uit zand en veenbouwte bestaande voor resp. 27 bunders 2,90 voor f 18.000.- en 10 bunders 24,90 voor f 8100.- Beiden waren niet met huur bezwaard. De huren van graslanden daalden, maar zijn nog hoog. Oud grasland in bouwstreken, in omgeving dorp en vlasland werden alle voor f 100.- tot f 200.- en meer verhuurd.

TENTOONSTELLINGEN e.d.

In Winschoten werd een Landbouwhuishoudkundig Congres gehouden, waar 1617 personen inschreven. Tegelijk vond een Tentoonstelling van Landbouwwerktuigen, vee en voortbrengeselen van den landbouw plaats; 200 nommers werktuigen; 100 nommers granen en zaden en 200 stuks vee. Bellingwolde en Blijham organiseerde een Tentoonstelling van springstieren; de besten wer-

den gepremeerd. In verschillende andere plaatsen waren ook stierenmarkten in September; de dieren werden gekeurd, en vrijwel overal gold de regel, dat er geen ongekeurde stier mocht worden aangehouden.

DRAINAGE der grond nam opgang en steeds meer en betere machines werden aangeschaft; grootere zaaimachines, maar ook maaierwerktuigen, werktuigelijke hooischudders, hooiharken, enz. Bij het draineren woog men de kosten besparing af van het schoonhouden van slooten en van tijd tot tijd het uitdiepen, tegen het droogleggen met buizen, op een diepte van 12 palmen en de rijen op eenen onderlingen afstand van 10 ellen. In 10 jaren worden de kosten vergoed.

Men gaat steeds meer nut zien met het overbrengen van slijk uit den Dollard naar Bellingwolde, Blijham, Wedde en Oude- en Nieuwe Pekela. De slechte toestand der vele kanalen houdt de uitbreiding tegen.

Bemesting De handel in guano (vogelmest) verloopt traag. Bij de groote droogte der laatste jaren, schijnen zoodanige meststoffen zeer weinig werking te hebben. Een proef met 200 mudden gaskalk uit de gasfabriek te Groningen, uitgestrooid op een vierde binder omgeploegd grasland, waarna haver is gezaaid, had alleen daar succes waar het zeer fijn was gestrooid en met den bovengrond vermengd. Op paardeboonen was het na deelig, op boekweit daarentegen en oud grasland scheen die bemesting eenigzins voordeelig te wezen. Proeven met guanine, uit een fabriek te Rotterdam in Oude Pekela genomen op een bunder winterrogge, had geenerlei uitwerking.

OMGEPLOEGD In 1959 werd in de provincie 501 bunder, deels wegens hagelslag, als mislukt omgeploegd. In Beerta 4.50 bunder koolzaad, 4 gerst en 19,25 onderscheidene gewassen. Nw.Schans 5,00 koolzaad, 21/2 tarwe en 71/2 andere Wedde 15 bunders wintergraan. Wildervank 2 bunders koolzaad en 5 bunder rogge.

In het Oldambt wordt het nut eener goede bemesting van den bodem meer en meer ingezien en daardoor uitbreiding der zomer - stalvoeding. Het uitwieden der gewassen liet veel te wenschen over, maar (inplaats met de hand) neemt het rijenteelt van vele gewassen meer en meer toe.

De werktuigen verbetering is bij voortduring zichtbaar. Met de Universal Mill van Ramsone en Sims, worden de boonen uitmunten gebroken en de granen en zaden geplet tot veevoeder. Wolters en Luinge te Warffum hebben hun kleindorschwerktuig voorzien van een schoontoestel, dat goed werkt en den arbeid een vijfde bekort. De Amerikaanse wanmolen verspreiden zich meer en meer. De knol en wortelsnijders van Luinge vinden aftrek en zijne ijzeren karnmolens en vertikaal draaiende karnpols voldoen goed voor het verkrijgen van vaste boter. De hakselsnijders worden meer door paardenkracht bewogen, terwijl, ijzeren aardkarren gebruikers vinden. Met vele gewassen worden proeven genomen, zooals witte peen, aardpeer, gele lupinen, enz. Voor de kiemen der meekrap-plant was geen proefliefhebber te vinden.

V e e . Nopens de veerassen was men ook attent. Van den fraaijen Durham-stier Arthur van eene Alderney-koe, voerde men kalveren in. Het ras is beroemd wegens vette melk en uitstekende boter. Patentvoedsel van Henry was te duur. 00k werden Oostfriesche paarden ingevoerd. Van het Budjadinger paardenras werden 4 hengsten in dit gewest gestationeerd; die in Vlagtwedde dekte omstreeks 100 merriën.

Op den Noordpolder werden met succes nieuwe Leicesterschappen geplaatst, afstammelingen van den nieuwen ram, door vroegere kruisingen met hetzelfde ras werden schoone exemplaren van vorm met een uitmuntende aanleg tot vleesch- en vetvorming verkregen. Ook is men tevreden met de invoering van nieuw bloed groote Yorkshire varkensras.

Nopens de vroegere ingevoerde Cochinchina-hoenders verschillen de meeningen. Velen vinden ze onvoordeelig aan voer, ofschoon ze, wel meer eijeren leggen.

Heerschende ziekten van de gewassen en het vee zijn velerlei In het Oldambt verheugde men zich over het intrekken van het verstreken van een premie op het vangen van wezels; deze roofdieren verslinden gewoonlijk een groot aantal muizen.

Door slechte weersomstandigheden gingen honderden bunders gewassen verloren. Van de op 12 Junij 1859 hevige onweeder met regen en hagel, waren er op 19 Junij daaraanvolgende nog hagelsteenen te zien. Bij het vallen waren er hagelsteenen die de grootte hadden van eene walnoot.

Pryzen GEWASSEN

g r a n e n (per mud zaden:		peulvruchten: v e e (per stuk)	
tarwe f 8.-	aveelzaad(3) 8.-	erwten gr. 15.-	ossen 90.-
rogge 6.-	boterzaad(2)10.- "	grouw 17.-	melkkoeijen130.-
gerst 6.-	deeder of	capucijnen 16.-	kalkkoeijen160.-
boekweft 6.-	huttentut(1);1._	boonen,duiv 8.-	vaarsk. 140.-
haver 5.-	koolzaad 13.- "	paarde 8.-	vaarsen-tw. 80.-
	mosterdzaad 21.- "	witte 14.-	hamels 16.-
b r o o d (per ned.)		" bruine 13.-	lammeren 11.--
tarwebrood(gebuid) 0.32		" groote ?.-	varkens-mag 43.-
id. ongebuild . . 0.14		" vet	40.-
roggebrood . . . 0.09		biggen	33.-
v l e e s c h :	rundvleesch 0.70;	kalfvleesch 0.70;	boter 1 1
	schapenvl. 0.40;	varkensvl. 0.65;	spek 50 48.-

ONTGINNINGEN

Door schaarste en duurte van de mest, den lagen waterstand en den niet zeer hoogen graanprijzen, vordert de ontginning slechts langzaam. In Bellingwolde werden 6 bunders ontgonnen, Meeden 4; Onstwedde 66; Nieuwe Pekela 13; Oude Pekela 12; Veendam 9; Vlagtwedde 18; Wildervank 31 en Wimtschoten. 4 bunder.

Woeste grond Evenals vroeger werd in 1859 de woeste grond gebruikt voor het beweiden met schapen of jong vee; het plukken van heide tot boenders en bezems, neemt af door uitbreiding der boekweitteelt op de hoo e veengronden; voorts heeft het snijden van russchen(biezen) uit de dalgronden tot het maken van matten, door droogte, weinig opgeleverd. Grootendeels worden deze verzonden naar het Overijselsche stadje Genemuiden.

Bijen De bijenteelt was zeer voordeelig. Men vindt het niet op de kleistreken. De bloei van aveel(winterraap),koolzaad, boekweit en heidebloem is aantrekkelijk. Onstwedde leverde 42.000 honingen omstreeks 1400 was, door 35 bijenhouders. Vlagtwedde 45.600 t, honig en 1965 was, door 38 bijenhouders met 3800 korven; hiervan werden 2280 korven verkocht en weder opgezet 1520. De 45.600 honing leverde 30.400 ponden zuivere hoonig en werden verkocht voor 26.- de 100 ponden. De was werd voor f 2.- het pond verkocht. In Niw.Pekela werd 15.350 honig en 248 was gewonnen met 1640 korven.

- 1. dederzaad =oliezaad van Camelina=kruisbloemigeplant of Huttentut.
- 2.boterzaad=zomerraap(2e gewas)
- 3.aveelzaad = winterraap
- 4.mud = hectoliter
- 5.1:1= pond = 1/2 kg.

veestapel In 1859 telde de provincie Groningen:

hengsten	89	koeijen	66.375
ruinen	13.553	kalveren	21.294
merriën	12.060	schapen	72.949
veulens	1.774	varkens	16.033
stieren	1.899	ezels	29
ossen	6.206	bokken en geiten	561

Houders van schaapkudden : 38

JACHT en VISSCHERIJ Dit is hoofdzakelijk eene uitspanning.

Grof wild wordt in onze provincie niet gevonden.

De droogte bevoordeelde de teelt der hazen, en was voordeelig op het broeden der patrijzen. De prov.Groningen registreerde 5 eendenkooijen, 163 duiventillen en 51 zwanendriften.

Het schadelijk gedierte schijnt zich niet te vermeerderen.

In 1958 werden premiën betaald voor het dooden van :

8 moervossen; 4 rekelvossen, 13 niet volwassen vossen, 13 marters, 45 bunsings, 1 hermelijn, 1. wezel, 169 valken en 2 haviken.

De vrij veel gevangen eenden in de gemeente Ulrum werden veelal naar Engeland verzonden. Veel aal werd uitgevoerd naar Hannover Elf Finsterwolder scheepjes, waren bemand met 11 koppen. Vanuit Eenrum werd de robbenvangst uitgeoefend. Er werden 160 robben gevangen, wegende gemiddeld 40 ponden en leverde ongeveer 1000 kannen traan op, hetgeen een prijs van 35 cents per kan opleverde.

FABRIJKEN en TRAFIJKEN (is resp. werkplaats en handel)

Het aantal en soort der fabrieken en trafijken (handel) in Westerwolde was beperkt. In Onstwedde had Reinders en Kleve een houtzaag- en koren- en pelmolen; Midwolde één watermolen van 16 PK en drie ketels. In Muntendam zetelde Gustave Dutalis met een aardappel en meelfabriek; terwijl Hegge en ten Horn Sinnige jr. een aardappelen-moutfabriek herbergde en wed.H.S.Hoveling had een oliemolen, terwijl bij de Pekelderweg op Stadskanaal Egbert Uniken een aardappel moutstokerij er op na hield met een. 18 PK stoomwerktuig met 2 ketels.

Onze provincie telde ook " B l o o t e r i j en fabrieken", waar hebben die toch gestaan en wat deed men daar?

Het inzamelen van graan van het land was: blooten; en blote is ook een schapenvacht, waarvan de wol is afgeschoren. De Pelmolens(gort) staan onder afzonderlijke rubrieken en komen dus niet in aanmerking. Wat werd fabriekmatig ontbloot ? Wie laat ons weer rustig slapen ?? J.D.)

SCHEEPSWERVEN

Oude- en Nieuwe Pekela telde 16 scheepswerven, Stadskanaal 8; Wildervank 5 en Veendam 13.

Ten opzichte van Nederland werd in de provincie Groningen 54% van de nieuwbouw schepen gebouwd en ongeveer 55% van den inhoud, zijnde 88 schepen met een inhoud van 8142 roggelasten.

Handel e

Ten aanzien van den binnenlandsche handel berigt de Kamer van Koophandel te Winschoten het volgende.

Iedere Maandag wordt te Winschoten gehouden een vee-,varkens- en korenmarkt. Wat de jaarmarkten betreft, de Winschoter, Zuidbroekster, Wedder en Veendammer kermissen gaan schier jaarlijks haar bloei verliezen, door het steeds toeneemend aantal.

De kleinhandel in honig, was, huiden, leer, wol, ed. was zeer bloeiend. De handel in granen is zeer toegenomen, en heeft

wegens gebrek aan haver in naburige Staten dit artikel aanleiding gegeven tot uitvoer naar Pruisen.

De laatste jaren was het tarwe gewas zeer goed. Raar roode tarwe was weinig vraag, maar witte werd dringend door Engeland gevraagd (f 40.- per last) In Augustus zakte de graanvraag en was er slechts verzending naar de Noord-Hollandsche stijfsel-fabrieken. Naar nieuwe oogst was een levendige vraag van België; onze gerst behoort tot de best moutende.

De invoer van rogge uit Oostfriesland en van de Oostzee, drukte aanvankelijk de prijzen. Doch de minder opbrengst van de oogst in het naburige Munsterland had verzending naar Leer tengevolge, waar de rogge verder per spoor naar Westfalen ging. Boekweit werd ook aangevoerd van Oostfriesland en verzending vond plaats naar Overijssel, Gelderland, Noord- en Zuid-Holland. De voornaamste débouché (afzetgebied) is normaal Overijssel, dat echter veel voorraad opdeed uit de overvloedige oogst in België. Wintergerst trok veel naar België, maar ook de brouwerijen in Schiedam en de brouwerij in Limburg waren afnemers. De afzet naar De Zaan neemt sterk af. Haver ging veel ter verzending naar België en den Rijn en van Lijd tot tijd naar Engeland en naar Oostfriesland om via het spoor naar Leer naar het binnenland te worden verzonden.

Met het sluiten van de vrede daalden plotseling de prijzen. De aankoop van Italië, Frankrijk en Duitsland stond stil, terwijl er nog menige lading op speculatie zeilende was.

PLOEGMAAT In het hoofdstuk granen en zaden is sprake van : eens opgave van goederen, die bij volle en halve ploegmaat gemeene zijn. Ter aflevering: 11.874 lasten, 5 mudden en 98 koppen (1 én voor eigen goed: 4639 lasten, 2 mudden en 37 koppen. De uitvoer van vee was niet belangrijk. Het vette vee ging gewoonlijk naar Engeland en het melkvee naar Zuid- en Noord-Holland en Duitsland. Vele Gouvernermenten kochten paarden op tegen buitengewoon hoge prijzen van f 300.- tot f 700.- Boter ging naar Engeland en Friesland. De uitvoer van beenderen ging naar Huil. Uitbreiding van de handel tussen onze provincie en het naburige Koninkrijk Hannover was mogelijk op oprigting van grenskantoren en heerbanen in de rigting van Bellingwolde-Aschendorff. (Kon. Besluit 14 October 1859)

Scheepvaart

Van de 144 zeehavens van Europa waar Nederland direct handelsverkeer had, komen er 39 voor, waarmede Groningen regtstreeks in betrekking stond, die hoofdzakelijk bestonden uit; Noordsche, Oost-Zeesche, Engelsche en Noord-Duitsche havens. Het Zeemans-Collegie "de Voorzorg" te Nieuwe Pekela, telde 163 gewone, 175 vlagge- en 330 buitengewone leden, tezamen 668 leden. Het aantal weduwen beliep 14, dat der gepensioneerden scheepskapiteins 2; 3 jongelieden ontvingen weder een renteloos voorschot voor hunne eerste uitrusting naar zee.

Bij de Onderlinge Zee-Assurantie Maatschappij "de Goede Trouw" te Sappemeer waren 694 ingeschreven schepen, die 3,65% premie betaalen. De verliezen over 1859 waren vele, n.l. 30 schepen. Bij de Verzekering in Veendam gingen 4 schepen verloren met een waarde van f 11.3.000.-

Het Zeemans-Collegie "de Trouw" te Oude Pekela, verzorgde de uitrusting van 7 onvermogene jongens naar zee.

Scheepsbouw.

Bij den Groningschen Scheepsbouw werd van 1853 t/m 1859 gebouwd: Schooners, Brikken en Barken : 241 stuks) met in to-
Galjooten en Koffen 286 "

Kleine Zeeschepen	125 "	(taal 78.92)
1. last=30hl; mud = hl.; kop = liter) tonnemaat of 56.453 rogge-
scheepsplast=200kgg ro gelast:2100kg;raewe		las en.
2400kg;gerst 1950 g;tonnemaat=reg.ton=	2.83 m3	

V E R V O E R

Aan de bestaande diensten in de provincie Groningen werden in 1859 toegevoegd o.m. :

Aan Schaap en Van der Wal, om met hunne Wagendienst tusschen Leeuwarden en Groningen, met negen persoonswagens door twee paarden getrokken, tevens goederen te mogen vervoeren.

De Zwolsche Stoombootmij mocht in hunne postwagendiensten tusschen Groningen en Zwartsluis bijwagens gebruiken, bespannen met één paard.

G.Monkhorst vervoerde reizigers tusschen Winschoten en Aschendorff in Hannover en tevens tusschen Emden en Hannover.

J.de Groot mocht een diligencedienst in werking brengen tot vervoer van personen en goederen tussen Groningen en Leeuwarden.

HUWELIJKEN

In 1859 werden in de prov.Groningen 1749 huwelijken gesloten.

Hiervan: 1355 tussen Jongemans en Jongedochters

92 tussen „ en Weduwen; 214 tussen Wed.naars+Jonged.

88 tussen Weduwnaars en Weduwen.

BURGELIJKESTAAT en leeftijdopbouw:

van 1 tot 50 jaar:	tot 65 jr tot 71 jr	toten met 75
1993 omgeh.mannen	2057	2069 2078
1725 " vrouwen	1790	1811 1823
412 geh. mannen	763	886 942
476 " vrouwen	663	755 779
46 weduwnaars	135	214 266
<u>46</u> weduwen	<u>208</u>	<u>337</u> <u>452</u>
4698 totaal	5616	6072 6340

PROVINCIALE SCHUTTERIJ

Deze is bij voortduring goed georganiseerd en beantwoordt prompt aan zijne bestemming en mag aanspraak maken op den voortdurende lof. De sterkte bedraagt: le ban schutterij

Dienstdoende schutterij	officieren	dienstd rustende
actief 714;reserve 349 = 1063	8	
Rustende schutterij:	124	
actief 2536;reserve 1951=4487	155	
5550	48	
Diversen	schutters:actief 483	2164
	reserve <u>123</u>	<u>1922</u>
	714	450
	in totaal: 522x----	

PLUIMGEDIERTE

De berigten hierover zijn doorgaans schaars. Westerwolde heeft vrij wat uitvoer van eijeren. Elk landbouwer houdt daar meest 12-20 hoenders, die weinig kosten van onderhoud vragen.

MARKTEN

Oude Pekela, op 3 markten werden aangevoerd

840 runderen; 107 paarden en 1178 varkens.

Wedde: 375 runderen en 250 schapen. Wildervank: (2 markten) 391 runderen; 35 paarden en 694 varkens. Winschoten: weekmarkten tot. 4325 rund. 163 paard. 80 schapen en 7285 varkens. Van Belangwolde, Veendam (en meerdere plaatsen geen overzicht)

GEIJKTE BOTERVATEN Elk jaar dienden de botervaten worden geijkt.

Het ijkloon bedroeg voor 1/4 ton 8 cnt; 1/8 ton 5 cnt en V16 3 cent

Reerta resp. 52+279+0= 331 vaatjes Winschoten 20+122+0=142

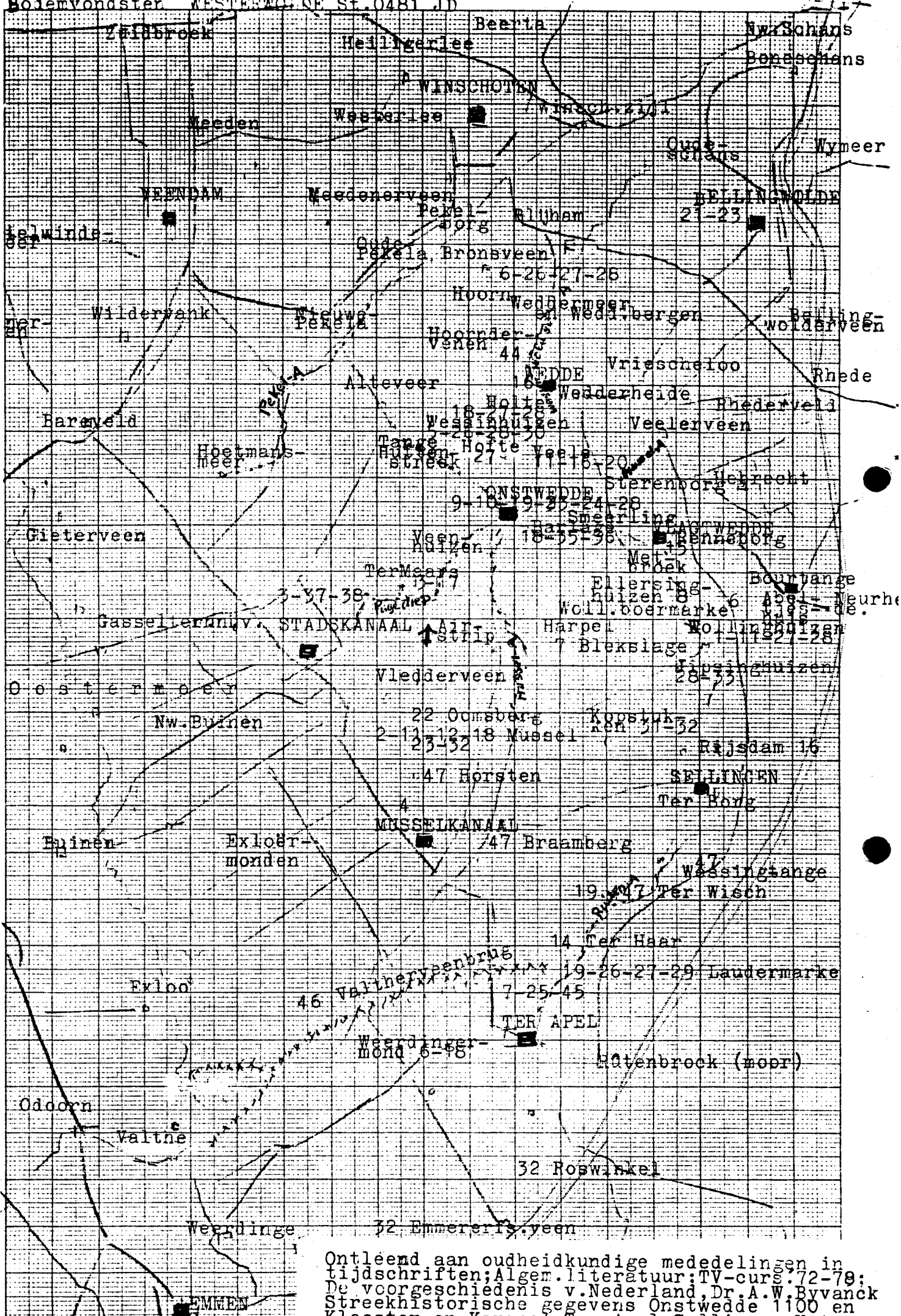
Finsterwolde 1+62+0 = 63 Bellingwolde 11+339+5=355

Midwolde 13+74+0 = 87 Wedde 7+163+2 = 172

Scheemda 52+156+2= 210 Nieuwe Schans 2+25+0= 27

Het lijvig boekwerk eindigt mgteen slotwoord van Ged.Staten,

Met leedwezen moesten ook minder gunstige berigten worden vermeld, maar met blijdschap kan worden teruggezien op den afgesloten jaarkring; met het vooruitzicht op een schoone toekomst en levenskrachtige gewest, wanneer de Hemel daartoe genadiglijk zinnen onmisbaren zegen verleent, naast Uwen ijverigen medewerking.

Ontleend aan oudheidkundige mededelingen in tijdschriften; Algem. literatuur: TV-curs. 72-79; De voorgeschiedenis v. Nederland, Dr. A.W. Byvanck Streekhistorische gegevens Onstwedde 1100 en Klooster en Karspel Ter Apel-Sellingen. Het Landschap Westerwolde, Dr. Ir. J.E. Muntinga, e.d.

a.Achterholte	18-27-28	Nummering der voorwerpen:
b.Barlage	18-35-36	1=fragment stenen keg, groep C4breitk)
c.Bellingwolde	21-23	2 boogvormig slijpsteen C
d.Blekslage	7	3 boog van taxushout (65 v.C.)
e.Braamberg	47	4 massief eikenhouten wiel, met ver-
f.Ellersinghuizen	8	dikte naaf; doorsnede 70 cm (65 v.0
g.Emmererfscheidenveen	32	5 pijlpunt (vuursteen)
h.Hoornerven	44	6 dolk N E/F
i.Horsten	47	7 speerpunt E
j.Jipsinghuizen	28-33	8 pot E
k.Kopstukken	31-32 (36 st)	9 Harpstedter pot + bijpotje G
l.Laudermarke	19-26-27-29	10 vuurstenen sikkel E
m.Mussel	2-11-12-18-23-32	11 bijl (van vuursteen) C/D
n.Musselkanaal	4	12 " nephriet C/0
o.Onstwedde	9-10-19-23-24-28	13 " steen C/D
p.Oomsberg	22	14 " amfiboliet C/D
q.Pagediep/Veenhuizen	11	15 " kwartsiet C/0
r.Renneborg	15	16 strijdhamer D
s.Roswinkel	32	17 bijl rand-(brons) E
t.Rijsdam	16	18 " randhiel " E
u.Stadskanaal	3-37-38	19 " geoorde koker"E
v.Ter Apel	7-25-45	20 bekens 0
w.Ter Haar	14	21 hamer doorboord-zandsteen E
x.Ter Haar tot Valthe	46	22 " koker
ij.Ter Maarsch	13-17	23 " doorboorde E
z.Ter Wisch	19-47	24 kokermes (750 v.C.)
aa.Veele	11-16-20	25 greeptongzwaard (1000 v.C.)
bb.Weerdingermond	6-18	26 grafvondsten E/F
cc.Wedderveen	6-26-27-28	27 urnenvelden F
dd.Wedde	16	28 urn F
ee.Wessinghuizen	5-26-28-30	29 paalkransgrafheuvel E
ff.Wessinghuizen/Hofte	27	30 brandstapelheuvel E
gg.Wessingtange	47	31 schatvondsten
hh.Wollinghoermarke	6	32 koperen munten (voorn.romeins 4e e.)
ii.Wollinghuizen /Pettenb.	1-11-27-28	33 zilveren munten 1800-1665)
jj.Wollinghuizen	28	(16 stuks van Munsterse mil, itair?)
= o =		35 halsring(sierraad) E•
Bewoonbare gebieden in Westerwolde begon		36 barnsteenhangar" E
oudtijds ter weerszijden van de afwaterin-		37 mutsje E
gen. I het Pagediep, vanaf ier Maarsch		38 haarvlechten E
II De Mussel A, vanaf Mussel		44 kanon+kogel (gebruikt slag Heiligerl
III De Ruiten A, vanaf Ter Apel		45 veenlijk

40 veenbrug
 47 Celtic field(lett.legerplaats)
 = vele perkjes akkerland G

- o -

In Westerwolde weinig bekend tot het
 A. palaeolithicum (tot ca 8000 jr v.Chr)
 palaios G.=oud ; prhistorie
 B. mesolithische periode (8000-400 v.c.)
 lithos G=steen en meso=midden (men leefde van jacht, visvangst, vruchten.
 middenperiode stenen tijdperk) Hierna ontstond langzamerhand landbouw/veeteelt
 C. vroege neolithicum (4000-3000 vc)(

itho G = steen neo - nieuw

D midden/late " (3000-1700 vc)) ionaste ong

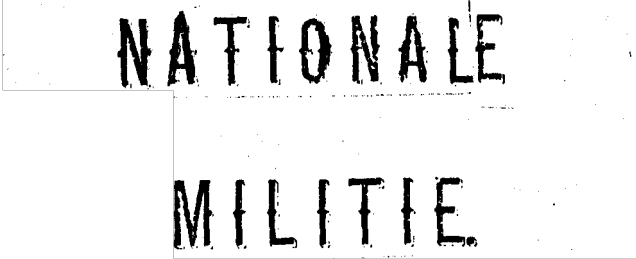
onee / zie 40

onde

Remplacant

dit is een plaatsvervanger in de krijgsdienst voor rekruten.

Vroeger is het een tijdlang gewoonte geweest elk jaar door persoonlijke loting, per gemeente, het benodigde aantal jongemannen aan te wijzen voor de Nationale Militie. Het was gebruikelijk het getrokken nummer voorop het hoofddeksel te bevestigen, zodat een ieder direct kon zien of hij zich al dan niet had vrijgeloot. Vooraf kon men eventueel vrijstelling van loting krijgen wegens broederdienst. Een rekrut wier ouders hun zoon liever niet in militaire dienst zagen treden en dit financieel konden betalen, mochten hem laten vervangen door een vrijwilliger. Een akte uit 1878, waarbij werd overgekomen voor f 650.- dit te regelen, wordt hierbij afgedrukt. JD. (Naam GEWIJZIGD)

De ondergeteekenden *Stroom van der Wal* van beroep *Landschrijver* wonende te *Wriessche Opm. Bellinnewolde* in hoedanigheid van *Stads* van de loteling *Stroom* *van der Wal* geloot hebbende voor de Nationale Militie voor de gemeente *Bellinnewolde* en getrokken hebbende No. *30* en AEIKO BOEKMEIJER, van beroep Logementhouder en bezorger van plaatsvervanger en nummervwisselaars, wonende te Groningen, verklaren met elkander te zijn overeengekomen als volgt:

De contractant AEIKO BOEKMEIJER verbindt zich om voor en ten behoeve van den loteling *Stroom van der Wal* te leeren een plaatsvervanger ten einde voor en ten behoeve van den genoemden loteling *Stroom van der Wal* diens plaats bij de Nationale Militie te vervullen en aan alle diens verplichtingen bij de Nationale Militie te voldoen.

De contractant *Stroom van der Wal* verklaart daarentegen voor en namens den loteling, den bevoen en ook zich zelve als hoofdelijken schuldenaar te verbinden, en daarvoor aan genoemden AEIKO BOEKMEIJER te betalen de som van *veertig* gulden, dadelijk na de inlijving en de som van *vijftig en vyftig* gulden, zoodra de verantwoordelijkheid voor den loteling ophoudt, benevens de rente van laatstgenoemde *veertig* en *vyftig* gulden ad *1/2* procent 's jaars, gerekend van af den datum van inlijving, zullende op dezen laatsten termijn kunnen worden gekort, zoodanige som, tot betaling waarvan de contractant *Stroom van der Wal* zich bij de vereischte notariële acte jegens den plaatsvervanger zal hebben verbonden.

Alle kosten en risico op bovengenoemde verwisseling komen ten laste en geheel voor rekening van den tweeden contractant AEIKO BOEKMEIJER bovengenoemd.

Alles gedaan en dus het Opgemaakt te Groningen den 7 juli 1800 Acte en tekenen

Aanvullingen en wijzigingen ledenlijst.

Nieuwe leden 1983:

- 117 Joh. Thedinga, Min.Kanstr. 26, 7811 GP Emmen.
- 118 S.H.Achterop, Kennemerland 110, 9405 LL Assem.
- 119 H. Volders, ter Maars 2, 9591 TH Onstwedde.
- 120 J.G.Koeman, Oude Wallen 1, 9545 PN Bourtange.
- 121 G. Winkelman, Zijtak 0.zijde 17, 7833 AL Nieuw-Amsterdam.
- 122 P.H.Haselhoff, Moerheimstraat 47, 7701 CA Dedemsvaart.
- 123 H.Bruining, Stadhoudersweg 120c, 3039 CL Rotterdam.
- 124 G. Knecht, Goereelaan 9, 9501 BH, Stadskanaal.
- 125 L.G.Oosterveld, Prinsesselaan 4, 7822 GK Emmen.
- 126 Im. Stel, Tarwelaan 1, 5632 KB Eindhoven.

m.i.v. 1984:

- 127 S. Eiking, Welinkweg 51, 7091 XH Dinxperlo.
- 128 K. Rozenma, 's Gravendamseweg 20b, 2211 WK Noordwijkerhout.
- 129 H.J.van Ijkema Hoornes, Rostocklaan 15, 1404 AE Bussum.
- 130 A. Koets, Kraaikampweg 25, 9541 BR Vlagtwedde.
- 131 Mw. A. Trenning, ter Apelersttaat 25, 9551 HJ Sellingen.

Opzeggingen per.1-1-1984:

- 25 B.G.Rosenboom, Warmeerweg 45, 7815 HB Emmen.
- 93 B. Bakker-Raveling, Oostersingel 92, 9698 BE Wedde.
- 56 J. Stam, Noorderdiep 17, 9501 XA Stadskanaal.

Adreswijzigingen leden: (nieuw adres)

- 39 A. Hazelhoff, Friesestraatweg 135, 9718 NE Groningen.
- 43 M. J. Frouwa, Meidoornlaan 107, 6951 LS Dieren.
- 45 G. Middelkamp, Torum 5, 9679 CL Scheemda.
- 50 M.J.B.,Starke, dr..D.Bosstraat 14, 9671 CC Winschoten.
- 95 F.Bergman, Westerhavenstraat 41, 9718 AK Groningen.

Nieuwe donateurs:

1983

- 26 Centraal Bureau v. Genealogie, postbus 11755, 2502 AT den Haag.
- 27 Streek Historisch Centrum, Ceresstraat 2, 9502 EA Stadskanaal.
- 28 D. van Laar, Retiefstraat 99, 3851 AC Ermelo.

1984

- 29 Ds. B. Maarsingh, Jacob Catslaan 39, 3818 WJ Amersfoort.

13 februari 1984.

L.S.,

Toegewijde Ingewijden en enkele toevallige Passanten bij het kraambed van dit nummermaart 1984) van ons Verenigings-tijdschrift "Westerwolde", hebben reeds kennis kunnen nemen van de inhoud van dit blad en dat leverde verrassend snel enkele reacties op. Daar de aan ommezijde geplaatste jaarlijkse Ledenwijzigingsblad aan de achterkant toch blanco was, wordt deze thans benut voor enkele op- en aanmerkingen.

1. ALLEREERST ONZE REDAKTEUR_____ dhr. J.W.HISKES; hij ligt niet meer op kamer 8, maar het werd kamer 9 van het Refaja Ziekenhuis te Stadskanaal. Maar Uw ansicht komt zeker wel op z'n plaats. Overigens werd voorzichtig de mogelijkheid in het vooruitzicht gesteld, dat de patient misschien eind maart het Ziekenhuisbed zou kunnen veruilen tegen een bed thuis. We duimen !! Er is dus voortgang. De door een complicatie veroorzaakte handycap, waardoor het gebruik van een dovenleitje noodzakelijk werd, blijft het communiceren evenwel zeer goed mogelijk.
2. GRONINGER en WESTERWOLDS-COSTUUM (foto titel pag.nr 51)
Enkelen vroegen mij of de foto nu een groninger of een fries costume moest voorstellen En sinds wanneer draagt men het tasje in de rechterhand?
Men herkent er niet (s) (veel) van!
De foto, uit een museum moet een groninger costume voorstellen. Het lag in m'n voornemen om t.z.t. enkele foto's van onze Westerwoldse vóórouders in klederdracht te plaatsen, maar deze zijn vaak onscherp en ons drukprocede is niet geschikt voor kunstdruk. Als voorproefje plaatste ik wel een passage uit het Westerwolds Landrecht van 1470 betreffende "Bruidtkleder"; het was gesteld in het zgn "Saksisch", een en ander om wat stof tot nadenken te geven, maar ik had niet gedacht, dat het zoveel stof zou doen opwaaien!!
3. HOENDERBELASTING. (bladz.52)
Dit bericht kreeg ik van wat men noemt "doorgaans goedinlicht". Helaas er zat een vuiltje in de bron. Ter Maarsch had vroeger geen zelfstandige functie en was dus ingedeeld bij Veenhuizen. Verificatie in "Wegman's Hoenderbelaetingregisters", had me dat kunnen leren; de bewoners van Ter Maarsch staan onder Veenhuizen vermeld.
4. DIKTE VAN IETS ... (bladz.52)
Het woord waar we naar zochten is : E S T E R
In het Nieuwe Groninger Woordenboek van Ter Laan lezen we: ESTER, (W.K.) esterstaim = estrik, haardtegel, geglazuurd, soms met voorstellingen van bijbelse personen of taferelen, + 12 cm in 't vierkant:
't Spek bie de boer is soms 'n ester dik.
't Het n esterdik voren.
In oud Friese-analen sprak men van: . steenties (wandtegel)-dik.
5. CYNOPFRÈRE (titelpagina, 51)
Om misverstand te voorkomen: dit is geen verzoek om woordverklaring, maar een aankondiging van wat voor het volgend nummer is gepland en ... om nieuwsgierig te maken!
Het schijnt echter moeilijk te zijn een woordverklaring te vinden ; even geduld.

JD.

TIJDSCHRIFT VOOR GENEALOGIE EN HISTORIE „WESTERWOLDE”

^{1 r l , n v l o O}
^{- c y H i v p u}
Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en
Historie

Westerwolde

4de jaargang No 4.

juni 1984

Redaktie:

J.W.Hiskes, Hardenbergstr.3
9643 LD Wildervank
Tel. 05987 - 13.095

===

Joop Drok. Schotlandlaan 6
9501 AB Stadskanaal
Tel. 05990 - 13.487

===

LIDMAATSCHAP: Entree f 10.-
(eenmalig); Contributie:
f 25.- pjr, plus f 7.50
voor het tijdschrift, dat
op de driemaandelijkse bij-
eenkomst wordt uitgereikt.
Bij verzending per post
worden portokosten in re-
kening gebracht.

===

N.B.,

Niets uit dit tijdschrift
mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotografie,
microfilm of op welke andere
wijze dan ook, zonder voor-
afgaande schriftelijke toe-
stemming van de Redaktie.-

===

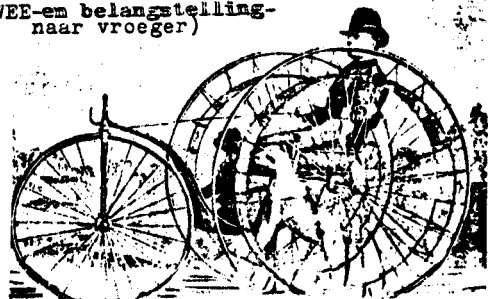
SECRETARIAAT (lidmaatschap, abon-
nementen, administratie en ar-
chief) mevr.G.P.I.Hiskes-Knigge.
Hardenbergstraat 3 ; 9643 LD
Wildervank. Tel.05987- 13.095

===

PENNINGMEESTER: D.Scheper.
Groningerlaan 58 ; 9642 EK
Veendam.Tel. 05987 - 19.588
Bank: Bondsspaarbank Veendam
nr. 95.72.73.622 t.n.v.
Ver.Gen.en Historie Westerwolde.
Postgiro Bank: 80.23.95

NOSTALGIE

(HEIMWEE-en belangstelling-
naar vroeger)

Cynofé (cyno=grieks voor hond)

=====

Een eeuw geleden brachten twee
hondjes in een tredmolen het
voertuig in beweging.
(Een blaffende fiets, als voor-
loper van de bromfiets!) JD.

===

Gedurende mijn nogal lang ziekenhuisverblijf hebben bestuur en leden van onze vereniging doorlopend blijk gegeven van hun belangstelling en medeleven, vergezeld van hun beste wensen. Bestuursleden zowel als een aantal leden bezochten mij persoonlijk in het ziekenhuis; verderop in den lande woonachtige leden hielden zich herhaaldelijk telefonisch op de hoogte.

Voor mijzelf zowel als voor mijn echtgenote is dit sterk medeleven in moeilijke dagen een grote steun geweest en ik voel mij dan ook gedrongen, Vallen daarvoor op deze plaats HARTELIJK DANK te zeggen, DANK voor Uw bezoeken, Uw ansichten en wenskaarten, Uw telefoontjes, dank voor Uw medeleven, dat daarin zo sterk tot uiting kwam. Voor mij en voor mijn echtgenote waren zij evenvele bewijzen voor het feit, dat er in onze vereniging in sterke mate een soort van vriendschapsband bestaat, waarvan de waarde niet onderschat mag worden.

't Is nog wat onwennig, na een maand of zeven voor het eerst weer achter de schrijfmachine; maar ik prijs mij gelukkig, dat dit eerste stukje onze vereniging en ons tijdschrift betreft! Voor het volgend nummer hoop ik weer daadwerkelijk mijn aandeel te leveren. Dat neemt niet weg, dat ik toch ook nog mijn dank en waardering wil betuigen jegens mede-redacteur Joop Drok, die zich plotseling helemaal alleen voor deze opgave gesteld zag en die zich uitstekend van deze taak kweet. Ook hem komt daarvoor een woord van dank mijnerzijds toe en ik wil daarin graag ook hen betrekken, die hem hielpen ons tijdschrift te vullen en tijdig gereed te krijgen.

Tenslotte nog mijn dank aan het bestuur, dat mij toestond deze keer wat ruimte te gebruiken voor een zuiver persoonlijke aangelegenheid,

WILDERVANK juni 1984

J.W.Hiskes

Maart 1985 le Lustrum; tijdschrift nummering dan cynchroon

Teneinde tijdschriftjaargang en Verenigingsjaargang gelijk te laten lopen en overwegende dat het uitgangspunt 20 pag. per nummerruim werd overschreden, werd besloten de dit jaar nog te verschijnen nummers dubbel te tellen, zodat in maart 1985(1e Lustrum!) ons Verenigingstijdschrift kan verschijnen met het eerste nummer, zesde jaargang.

Aanvulling A R C H I E F (uit de notulen Bestuursvergadering)

Van onze Redakteur dhr J.W.Hiskes, ontvingen we, de van zijn hand verschenen boek "Westerwolde"

Het boek; Van Klooster en Karospel van Ter Apel tot Sellingen (uitg. Rabobnk TerApel-Sellinge) werd ons aangeboden door mevr. A. Weits-Luring. De Voorzitter was beide personen erkentelijk voor deze aanwinsten.

De Afgescheidenen van 1834 en hun nageslacht, is een genealogische bundel (525 blz f 47.50) dat bij het Dienstencentrum der Ger. Kerken in Ned. te Leusden, bij inschrijving is te verkrijgen.

Joop Drok

ALLERHANDE

+ + a + + + a

Aan folkloristisch gebeuren in Westerwolde kan folklore. toegevoegd worden, dat vroeger in Vriescheloo met pasen het k o e g e l g_o o i e n in gebruik was. Het was een wedstrijd wie het verst kon gooien.

'Putje Als puntje (oorspronkelijk was het putje) bij paaltje komt

Een put was in de middeleeuwen een greppel of greppel' kuil. In oude akten leest men dan ook: putten ende ' palen; hetgeen grensafbakening betekent. De akkers werden omzoomd met sloten, die dan tevens de eigendomsgrenzen aangaven. Op daartoe geëigende plaatsen (meestal begin of eind der afscheiding) werd diep in de grond een paal geelagen. Van oorsprong was de uitspraak dan ook, dat het putje of greppel bij het paaltje uitkomt.

Telefonisch werd gevraagd naar de betekenis van de woorden: francijn en vidimus, gelezen in een akte. Ze mogen van algemeen belang geacht worden en geven hier de verklaring weer, alsmede een voorbeeld waarin de twee woorden worden gebruikt.

francyn; is dunne schapenperkament; derhalve een gewichtige brief.

vidimus: Een vidimusbrief is een verklaring onder zegel, door

ggezien^een vⁿoor^aééh | é houwen, enogeert^{nde} ae^{te}
inhoud weer.

Voorbeeld: (uit 1605)

WIJ STADTHOLDER UNDE HOVETMANNEN VAN WEGEN DIE HOGEN OVERHEIT unde heerlickheijt der stadt Gróninge und Omblanden Doen kundt und betuigen mitz desen openen transumpt offte vidimus-brieff, dat wij hebben gesien und gelesen einen olden francijnen brieff mit een aanhangende zegull in groenen wasre bevestigett, wesende geheel und all leesbaar, ongeraseert und oncancelliert.

Alsoe nochtans datt hett zegull vermits olderdem gebroken, mitt een. costodie van witt papier und garenie ntzommeheer •ergadertt und bewarett was, luidende van woorde tho woordt als volgett: lek Herman Gorinek uuter fijt sijn gezworen richter des gemenen landes Westerwolde ende wij gemenen twalff gezworen deselven landes kenmen ende tugen openbare mit dussen open bezegelden breve, woe dat de gemenen burenen van Unswedde ende Else ter Marse vam marckechedinge weren twijfelick under malcanderen. enz. enz.

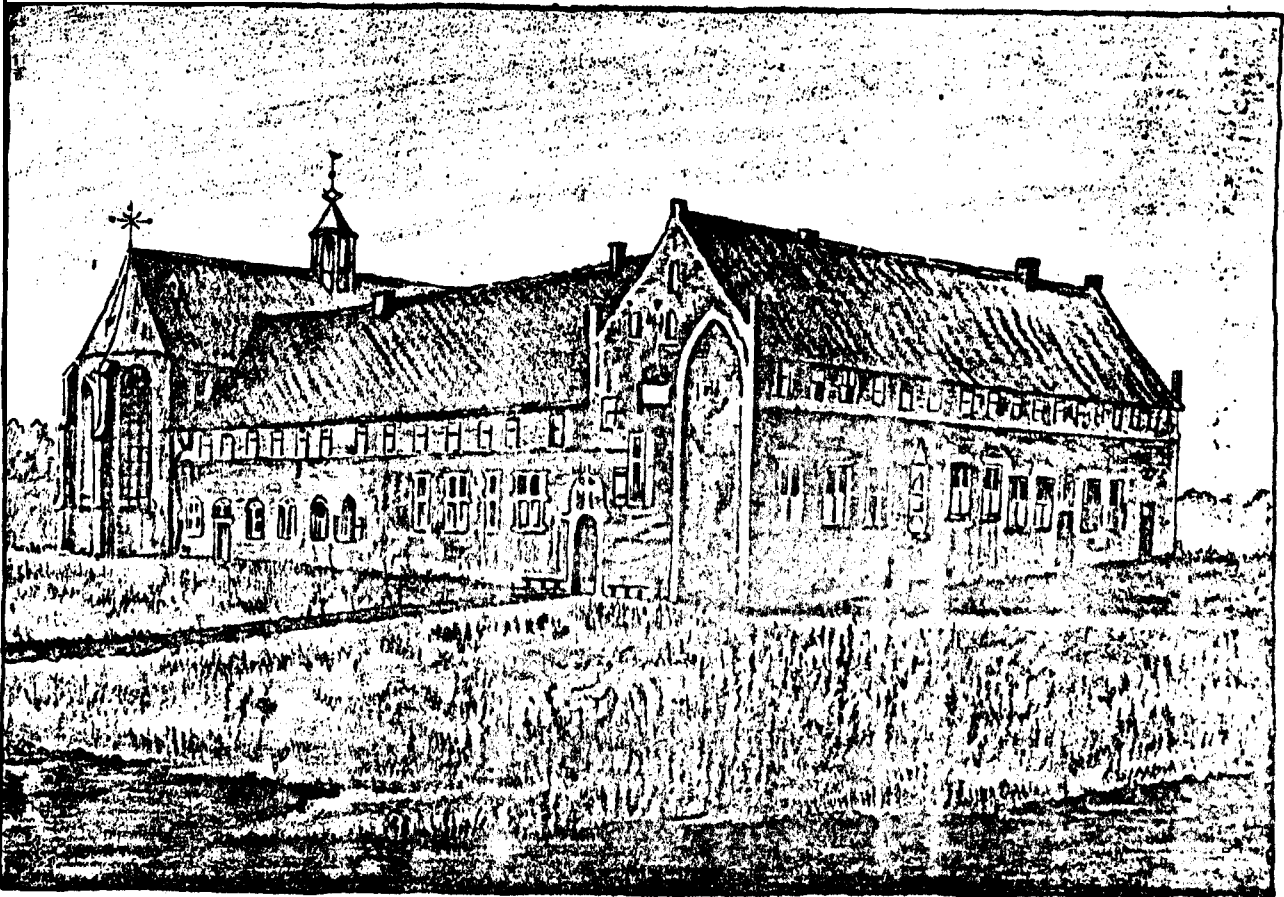
...	Hebt U, lezer, de cryptische omsehrijving van de middel-nederlandse benaming voor een dier reeds gevonden?
Por = steekprik	Porcaspijn = stekelvarken.
porcaspyn: cas = netjes gerangschikt.	
pijn= pijnlijk	
...	=====

Er zijn wel meer woorden, die wel beschouwd ons thans nog heel logisch voorkomen, b.v.:

kynsprikke: = schilfer van het kienhout; de voorloper van onze lucifer. Stond vaak in een potje bij de open haard om o.a. de verlichting aan te steken.

voermunders: Of voremonde(r)

= voogd
de voogd moest dus voor iemand een mond zijn!

HET KLOOSTER

Ledenvergadering op zaterdag
22 sept. 1984 in het Boshuis
in Ter Apel, 13.30 uur. JD.

TER APEL (VOÓR 1834)

= 0 -

De Conservator van het Klooster Ter Apel, ons geacht mede-lid de heer A.Eenjes, zal ons ongetwijfeld veel vertellen en laten zien, tijdens ons leden-bezoek daarheen.

In het Groninger Plaatsnamenboek van Dr.W.de Vries, lezen we omtrent de betekenis en ontstaan van de naam Ter Apel o.m. Apell; der Apell; ther Aepell; tho A peil = ter Apel. Wellicht komt de naam van der A pôl= de poel van de Ruiten A; of Der A, werd Dra, in verbinding met Apôl en dan wordt het: Drapel

Omtrent het Klooster in Ter Apel, heeft o.m. de gemeente archivaris van Groningen Dr.A.T.Schuitema Meijer, een prettig en handzaam boekje geschreven.Hij ontnemt ons daarin allereerst de illusie dat de eerste klooster er reeds in 1216 zou hebben gestaan, die laat hij verdwijnen naar Duitsland in het oost-friese "Apelsche". Wel schijnt er in 1458 een kloosterboerderij met een kapel te hebben bestaan, maar in die tijd, zonder meststof, bood de schrale grond een erbarmelijk bestaan. Maar pastoor Jacobus Wiltingh, zoon uit een Westerwolds geslacht, deed in 1464 de suggestie aan de orde der kruisbroeders, een klooster te bouwen.Hij stelde grond beschikbaar en twee jaar lang levensonderhoud.Bovendien schonk hij verschillende landerijen, o.m. "het **Wiltinghe erve**" te Onstwedde. Het Klooster kreeg de naam: Domus Novae Lucis"(Huis van het nieuwe Licht). In 1466 kregen ze toestemming voor het bouwen van één koren en één oliemolen.De gegraven aftakking van het riviertje verschaftte de energie.De molenresten zijn nog waarneembaar. Door een brand (aangestoken door een voortvluchtige) ging in 1472 eetzaal en slaapzaal verloren; en twee broeders kwamen hierbij om. Halverwege de 16e eeuw werd er ook gebouwd aan het Klooster en men neemt aan, dat de stenen in Veenhuizen, bij Onstwedde, werden gebakken. Het Klooster in Ter Apel was voor vele passanten een slaap en eethuis, vanwege de grote afstanden en dunne bevolking.Door militaire machtswisselingen en belangen, heeft het Klooster zeer moeilijke tijden doorgemaakt.De laatste Prior,dhr. Van Emmen was ... tevens de eerste Hervormde dominé. Hij overleed in 1613.

MOLANUS

een familie in Westerwolde, in de 17e en 18e eeuw.
E.G. Schrage.

Deze bijdrage behandelt een geslacht uit in het midden van de 17e eeuw in Westerwolde als predikanten-familie begint. We volgen de leden ervan tot circa 1800 omdat tegen die tijd de omvang te groot lijkt te worden voor een tijdschrift-artikel.

Het overzicht kwam mede tot stand door gebruikmaking van gegevens en aanwijzingen van mevr. Hiskes-Knigge te Wildervank, en van de heren Kernkamp te Groningen, Wegman te Wierden en G. Wubs te Onstwedde. We danken hen vriendelijk daarvoor.

Naast de gebruikelijke D.T.B.-bronnen werden benut het "Register Ontfanck van Breucken" (R.O.B.), "Groninger Gedenkwaardigheden", door A. Pathuis (G.D.W.) en de rechterlijke Archieven (VI w, VI o, enz.)

Een aantal vragen bleef nog onbeantwoord, aanvullingen en verbeteringen zullen dus zeer welkom zijn!

Het "Album Studiosorum Academiae Groninganae" vermeldt de aankomst als student aan de hogeschool te Groningen van een tiental naamdraggers- Molanus, tussen 1616 en 1730.

Van hen zijn voor de hier te beschrijven familie van belang:

1636, 28, 03 : Adolpnus Molanus, "Tecklenburgensis"	(I),
1663, 05, 05: Everwinus Molanus, "Westerwold."	(II c),
idem : Hermannus Molanus, "	(II d),
1690, 19, 05: Adolpnus Molanus, "Onstwedd. A 15"	(III a),
1703, 13, 09: Ernestus Aolanus, "Westerw."	(III b),
173J, 08, 09: Harbertus Molanus, "Schiltwolda"	(IV a),

De herkomst moet dus gezocht worden in net Tecklenburger land. De heer G. Wubs ontving hierover van de heer F.E. Hunsche, te Ibbenburen (bekend als deskundige inzake families uit die streek) de volgende aanwijzingen:

1. Gerhard Molanus, geboren in Vechta, was in de 15e eeuw abt te Lünen en schreef een "Chronican Abbatiae Lunensis".
 2. Lucas Molanus uit Schutterf was circa 1600 predikant te Schale, tussen Tecklenburg en Lingen.
 3. Bernardus Monanus, uit Steinfeld, was sinds Pinksteren 1616 predikant te Schale en overleed daar 21.03.1637.
- De geslachtsnaam Molanus zal samenhangen met net Latijnse woord "Mola", d.i. "molensteen" en het werkwoord "molere", d.i. "malen". De naam is waarschijnlijk een Latinisering van "van der Molen".

Ie generatie.

Als stamvader in Westerwolde zien we Adolphus Molanus, die op 20.03.1636 als student in de theologie aan de hogeschool in Groningen werd ingeschreven. Gezien zijn herkomst uit Tecklenburg behoort hij tot de rij van Duitsers die in het begin van de 17e eeuw predikantsplaatsen in Drente en Groningen hebben bezet.

Op 7.10.1651 wordt hij in R.O.B, voor 't eerst genoemd als pastor te Sellingen. In VI o is hij vermeld in 1664, 1670, 1672, 1670 (24.10: "Adolphus Molanus, Ecclesiae Sellinganæ Pastor"). Hij moet voor 22.11.1682 overleden zijn, want dan is er sprake van de erfgenamen van wijlen ds. Adolpnus Molanus.

Als zijn echtgenote wordt genoemd Lutgerdien Wilmens, en wel in VI w,1, op 4.10.1654.

Merkwaardig is, dat G.D.W., no. 3417 meldt:

"A(dolphus) M(olanus), pastoor, Boelman ter Haar, Jan ter

Walslage, kerkvoogden tot Sellingen, hebbende tot dienst van 't Karspel mij doen gieten, 1629", als inschrift van de kerkklok. Gezien net bovenstaande lijkt de duiding A(dolphus) M(olanus) onwaarschijnlijk. Is misschien net jaartal fout?

Als kinderen zijn bekend:

- een dochter N.N. volgt II-a,
- een dochter N.N. " II-b,
- Everwinus " II-c,
- Hermannus " II-d,
- ? Willem " II-e,
- ? Adolph " II-f.

IIE generatie.

II-a en II-b:

VI e,1, bevat een acte, gedateerd 18.09.1705, waarvan de korte inhoud luidt:

Pastor Everwinus Molanus te Onstwedde treedt op als gevolmachtigde en swaeger van Henricus Schaede, Receptor van het Gerichte Haren, wonende op den Borgharen in net Ambt Meppen. Schaede gaat een ruiling aan met zijn swaeger Harmen Boelken, schulde te Roswinkel. Hij ontvangt van Boelken diens aandeel in een kamp land in de Gaere te Blijham, die ze tot dusverre "in de mande" hadden, en die ze erfden van wijlen pastoor Molanus te Sellingen.

De conclusie hieruit moet zijn dat Schaede en Boelken heide met een, niet met name genoemde, dochter van ds. Adolpnus gehuwd waren.

Hierover vroegen we inlichtingen aan de "Emsländische Landschaft" te Meppen. Deze zond een aantal fotocopiën van bladzijden uit von Bruch, "Rittersitze des Emslandes", waaruit blijkt dat een familie von Schade destijds bij Meppen en te Landegge woonachtig was. De bovengenoemde woonplaats van Henricus Schaede "Borgharen" zal moeten worden gelezen als "Bergham", een bezitting bij Meppen. Hij wordt overigens in deze teksten niet genoemd.

Het echtpaar Schaede - Molanus moet tenminste een dochter gehad hebben: Elizabeth Lutgerdina. Dit blijkt uit een acte in VI w,10, d.d. 11.07.1765.

Het gaat hierin om een testamentaire beschikking a.d. 3.09.1764, waarin Elizabeth Lutgerdina Schade, te Landegge, 1/4 deel van landerijen, gelegen bij de Winschoter Hogebrugge onder Blijham, groot 10 deymt, toewijst aan een groot aantal met name genoemde personen. De lijst bevat 18 naamdraggers Molanus. Verderop in deze bijdrage zullen we proberen hun plaats in dit geslacht zoveel mogelijk te bepalen. Dit stuk land zou hetzelfde kunnen zijn als dat, hetwelk in 1705 door Boelken aan Henricus Schaede werd overgedragen. De gerechtigden verkopen dit perceel voor 730 car. gld. dan Everwijn Klaassens Nannings en zijn huisvrouw Naantje Freriks (Harding) te Onstwedde, "zijnde naaste descendentes van Harmannus Everwijn en diens huisvrouw Geertruida Molanus" (?) Een probleem is hoe een lid van een Emslandse familie, een functionaris nog wel in het na de contra-reformatie weer vrijwel geheel katholieke Munsterland, een dochter van een Calvinistische dominee kon trouwen.

Toch blijkt er te Landegge in 1749 een niet-katholieke familie Schade gewoond te hebben. Landegge behoort tot de parochie Haren/Ems, en daar is in 1749 een "Status Animarum" opgemaakt. De heer Norbert Tandecki gaf deze lijst van parochianen uit: "Die Bevölkerung der Pfarrei Haren im Jahre 1749", uitgave van de Heimat- und Verkehrsverein Haren e.V., 1983. Hieraan ontleen we dat in dat jaar te Landegge drie adellijke bezittingen waren, resp. eigendom van de families von Schade, von Haen en Von Galen.

Op het bezit van von Haen zat als pachter Dr. Otto Schade, Niet zijn zuster Elisabeth! Zij waren niet katholiek. Eigenares van het bezit von Schade was de weduwe vonn Schade die te Osnabruck woonde, en ook niet katholiek was! Onduidelijk bleef of von Schade en Schade één familie was. De wed. von Schade had in haar dienst: Wilhelmus von Wegman, catholicus, 72 jaar.

De boven reeds genoemde (onder-)schulte van Roswínel, Harm Boelken, komt zowel in Drentse als Westerwoldse archivalia herhaaldelijk voor., b.v. in het huwelijkscontract dat Ernest Claassen, zoon van wijlen Claas Boelken en van wijlen Geertruit van der Haar, op 1.03.1689 (VI z, 1) sloot met Wupke Aissinck. Hij blijkt daar een broer van Ernest Klaassen te zijn. Van hem is o.a. een zoon Adolph, te Roswinkel, bekend

II-c: Everwinus Molanus, geboortedatum onbekend, overl. te Onstwedde, 2.09.1711.

Op 5.05.1663 kwam hij aan als student in de filosofie aan de hogeschool te Groningen, met as aantekening "Westerwoldanus" Als predikant stond hij te Onstwedde van 26.01.1672 tot zijn overlijden.

Hij trouwde op onbekende plaats en datum met Geertruit Flederderus, dochter van ds. Ernestus Flederderus en N.N. Brachtesende, die een dochter was van ds. Herbertus Brachtesende, predikant te Emmen, en van Geertruit Schröders. De naam Flederderus is een latinisering van "van Vleder", waar deze familie, komende van Vries, in de 17e eeuw gevestigd was. Dit huwelijk kon worden vastgesteld uit een order in Etstoel 14, 39.2, d.d. 6.11. 1714 (in RA Assen)

Kinderen: - Adolpnus	volgt Iii-a,
- Ernestus	" III-b,
- Christina	" I.II-c.

II-d: Hermannus Molanus, geb. datum onbekend, overl. te Blijham tussen 1.11.1619 en 25.04.1693.

Op dezelfde datum als broer Everwinus kwam hij aan als student in de filosofie aan de Hogeschool te Groningen.

Volgens W. Duinkerken, "Sinds de reductie" stond hij sinds 1681 als predikant te Sellingen, en 1685 - 1689 te Blijham.

Circa 1685 huwde hij Frouwe Hillenius, ged. Blijham

1666, dochter van ds. Hillenius Eppens en Remcke Elleri.

Zij hertrouwde op 25.04.1693 met Tyarck Lupkens, ged. Blijham 3.08.1656, zoon van Lupke Feyes en Tiaeke Eenjes.

Kinderen: -Remke, geb./ged. 18/22.08.1686 te Blijham, overl, voor 4.02.1725 te Oude Pekela.

Zij trouwde tweemaal:

a. te Oude Pekela, 22.07.1708, hc. VI A2, 22.06. 1708, met Doede Boelens, zoon van Boele Doedens, brouwer, ouderling en diaken te Oude Pekela, en van Wyke Aeylkens.

- b. te Oude Pekela, 30.02.1717 met Jan Oortwijn, van Vries, zoon van Jan Oortwijn, logementhouder te Vries, en van Gebbegien Lamberts. Jan Oortwijn was brouwer te Oude Pekela.
- Lutgerdina, ged. 26.02.1688, Blijham, verder geen gegevens aangetroffen.
 - Hermannus, volgt III-d.

II-e: Willem Molanus, geb.datum onbekend, hij was in 1723 reeds overleden.

In VI 0,4, 5.02.1700 wordt hij genoemd, wonende te Sellingen, en in VI w,5, 20.05.1720 nogmaals. Er is geen bewijs gevonden dat hij een zoon zou zijn van I: ds. Adolphus Molanus.

Wel zijn er twee aanwijzingen:

1. hij kan genoemd zijn naar de vader van moeder Lutgertien Wilmens,
 2. hij heeft een dochter: Lutgert Willems, volgt II-e.
- Verder is een dochter Stijntje Willems bekend, volgt III-f, en een zoon: Jan Willems, volgt III-g.

II-f: Adolf Molanus, data van geboorte en overlijden onbekend. Voor zijn afstamming van ds. Adolphus Molanus is geen bewijs gevonden, alleen kan vermoed worden dat hij naar hem is genoemd. Gehuwd was hij met Wendel Geerts, zoals blijkt uit het hc. van dochter Geesjen Adolfs met Hindrik Jans, van 23.04.1756 (VI aa).

Zijn vroegste vermelding is gevonden in VI 0,4, 9.11.1705, als hij procedeert tegen Berend Alberts ter Borgh.

In 1720 is zijn financiële situatie niet best: op 20.05.1720 (VI w,2) verkoopt dr. Theodorus Cloppenborch ambtshalve "ad instantiam creditorum" (op verzoek van schuldeisers) o.a. het huis van Adolf Molanus te Seilingen aan Wubbe ter Walstage voor 170 car.gld., alsook een akker van een mudde, die A. Molanus "ter sette" zou hebben van zijn ouders.

Op 7.10.1740 zijn Adolf en Wendel nog in leven: het hc. van dochter Trientien Adolfs en Engel Harms is tevens oevergangscontract met haar ouders.

Uit de acte van 11.05.1765 in VI w,10 komen 9 personen naar voren die kinderen van Adolf Molanus moeten zijn, hun volgorde is onbekend, We volgen die in de acte:

- Geertruit volgt III-h,
- Antke " III-i,
- Geesjen " III-j,
- Grietje " III-k,
- Geert " III-l,
- Jan " III-m,
- Elsje " III-n,
- Trijntje " III-o,
- Willem " III-p.

IIIe generatie.

Kinderen van II-c: ds. Everwinus Molanus en Geertruit Fledderus

III-a: Adolphus Molanus, geb. circa 1675, overl. te Beerta, 27.09.1729.

Op 19.05.1690 kwam hij aan de Hogeschool te Groningen aan met de aantekening "Onstweddanus, A 15", dus 12 jaar oud.

Hij stond als predikant te Schildwolde sinds 16.11.1704, daarna te Beerta sinds 23.07.1719.

Tweemaal trouwde hij:

- a. op onbekende plaats en datum met Christina Bottichius, dochter van Herbertus Bottichius en Johanna ten Rodengate.
- b. in 1722 met Llizabeth Blencke, ged. Zuidwolde

ged. te Zuidwolde, Groningen, in 1681, overl. na 29.07.1776, dochter van ds. Johannes Blencke en Aaltje Cras.

Er is een zoon met name bekend:

- Harbertus volgt IV-a.

Er moeten meer kinderen geweest zijn, immers in Etstoel 14, 42, 23.11.1724 is sprake van de mombers over de kinderen van ds. Molanus en Christina Bottichius, te Beerta.

III-b: Ernestus Molanus, geb. datum onbekend, overl. te Onstwedde, 25.10.1734.

Op 13.09.1703 kwam hij als theologisch student aan bij de Hogeschool te Groningen. Nadat hij legerpredikant was geweest werd hij, op verzoek van de eigenerfden en collatoren van Onstwedde aldaar predikant, zijn vader opvolgend. Hij wordt dan de jongste zoon genoemd.

Een gedenksteen aan de kerk van Onstwedde draagt zijn naam: "Ernestus Molanus, Pastor, Anno 1713, den 14 Julius, is kerk en toren vernieuwt" (G.D.W. no. 3055)

Te Onstwedde trouwde hij op 4.05.1727 met Talle ter Maars (Maarsing), geb. 1.06.1694, overl. juli 1740, dochter van Geert Aikes ter Maars en Hadewygh Aikes Nannings.

In Vl w,7 wordt zij in 1737 en 1739 genoemd als koopster van mollenwaren over Onstwedder Hammarck en als uitleenster van geld.

III-c: Christina Molanus, geb. datum onbekend.

Gehuwd te Vlagtwedde, 18.06.1709 (hc. VI z,2) met Claes Aykes Nannings, zoon van Ayke Nannins en Anneke Klaassen. Ze vestigden zich op 't Nannings te Onstwedde, broer Boele Nannings kreeg de goederen te Vriescheloo.

Bruid brengt in 1/3 part in 't erve Groot-Voskinge te Noordbarge, mogelijk afkomstig uit Fledderus-bezit?

Zij zijn de ouders van Everwijn Klaassens Nannings, boven reeds genoemd.

Zoon van II-d: ds. Hermannus Molanus en Frouwe Hillenius.

III-d: Hermannus Molanus.

Gehuwd te Veendam, 12.07.1721 (hc. V ll) met Annijgen Jans, dochter van de coopman Jan Egberts.

In de Inventaris Archief Hesse, no. 140, wordt hij op 29.04.1726 genoemd als volmacht van het kerspel Blijham, en in VI e, op 18.05.1730 als boekhoudend diaken aldaar.

Kinderen: - Frouwe, ged. Blijham, 13.02.1722.

- Trijntie volgt IV-b,

- Remke, ged. Blijham, 21.03.1727,

- Jan Egbert volgt IV-c,

- Remke ged. Blijham in 1734, overl. 11.02.1810,

76 jaar oud. Gehuwd 3.06.1709 (hc. V dd 22, 1.06. . 1759) met Jacob Jeltens, van Winschoten.

Kinderen van II-e: Willem Molanus en N.N.

III-e: Lutgert Willems Miolanus, geb. datum onbekend.

In VI w,7 wordt ze op 29.08.1719 voor 't eerst genoemd, ze is dan gehuwd met Hindrik Harms, die op 4.05.1726 in VI w, 6 voor 't eerst Molanus wordt genoemd. Dit herhaalt zich een aantal malen in 1729, 1732 en 1739, maar of hij werkelijk zelf een Molanus was is niet duidelijk geworden. Ze bezaten landerijen te Sellingen, die ze in gedeelten verkopen of verpachten.

We nemen aan dat hun kinderen waren:

- Willem Hindriks volgt IV-d,
- Harm Hindriks " IV-e,
- Everwijn Hindriks " IV-f.

III-f : Stijntje Willems Molanus, geb. datum onbekend.

Voor 't eerst is ze vermeld in VI w,6, op 26.01.1727.

Ze is dan echtgenote **van** Jan Jans Twyst.

III-g: Jan Willems Molanus, geb.datum onbekend, overleden voor 17.02.1773, zou te Onstwedde begraven zijn 23.07.1742. Dat hij zoon was van Willem Molanus blijkt uit de doopschrijving van dochter Else.

Ongeveer in 1727 huwde hij Hadewych Harms, ged. Onstwedde, 17.06.1703, begraven te Onstwedde, 26.09.1707.

- Kinderen: - Geesjen volgt IV-g,
- Elsjen " V-h,
- Antje " IV-i,
- Harm Jans " IV-j,
- Geertruid Jans " IV-k,
- Adolf " IV-l,
- Janna " IV-m.

Kinderen van II-f: Adolf Molanus en Wendel Geerts.

III-h: Geertruit Adolfs Molanus.

Zij is alleen bekend als moeder van Adolf Hindriks, te Roswinkel, die in de acte van 11.03.1765 (VI w,10) namens haar optreedt. Haar echtgenoot heette dus Hindrik.

III-i: Antke Adolfs Molanus.

Alleen bekend als schoonmoeder van Jannes Jansen, te Roswinkel, die in de acte van 11.07.1765 namens haar optreedt.

III-j : Geesje Adolfs Molanus.

Zij trouwde te Sellingen op 8.05.1736 (hc. 23.07.1736 in VI aa) met Hinderik Jans. In dit huwelijkscontract worden haar ouders genoemd, en treedt als getuige op Claas Ernestus. Ze woonden te Laude.

III-k: Grietje Adolfs Molanus.

Voor 1748 is zij getrouwd met Hindrik Watermulder en woonde met hem te Vriescheloo.

III-l: Geert Adolfs Molanus.

Gehuwd te Sellingen, 21.06.1767 met Albertyn Jans Maarsing. (hc. in VI aa, 19.06.1767) Als zijn dedigslieden verschijnen broer Jan en zwager Harm Harms Staal.

Gevonden is de doop van een dochter:

- Swaantie, ged. te Sellingen, 2.12.1768.

III-m: Jan Adolfs Molanus.

Gehuwd te Sellingen, 3.05.1768 met Teube Geerts, ged. 12.02.1736, dochter van Geert Berents Nieuwenkamp en Hendrikje Alberts Warring.

III-n: Elsje Adolfs Molanus.

In de acte van 11.03.1767 treden Geert en Jan Adolfs Molanus namens haar op.

III-o : Trientien Adolfs Molanus.

Eerst gehuwd te Sellingen, 9.10.1770 met Engel Harms, waarbij haar ouders, Griete, Geert en Else verschijnen: Hc. 7.10.1770, tevens oefelgangscontract met haar ouders.

Zij hertrouwde 25.02.1757 met Harm Harms Staal (hc. VI aa)

III-p: Willem Adolfs Molanus.

Bekend geworden doordat in de acte van 11.0.1767 zijn zoon Adolph Willems, van de Pekel A, als zijn gelastede optreedt.

Waarschijnlijk is hij te Onstwedde op 1.02.1731 getrouwd met Geeteruit Roelofs: het diaconieboek vermeldt op die dag ontvangst "uit de bule" bij hun namen. Ze vestigden zich te Oude Pekela, waar zij lieten dopen:

- Adolf ged. 9.03.1731,
- Adolf " 17.03.1757, volgt IV-n,
- Roelof " 23.39.1736,
- Jan " 13.12.1759,
- Trijntje " 7.10.1742,
- Trijntje " 27.07.1744,
- Trijntje " 20.08.1747.

Zoon van IIIa : Adolphus Molanus en Christina Bottichius.

IV-a: Harbertus Molanus, geb. te Schildwolde, 1.11.1713, overl. te Nieuwe Pekela, 20.07.1775 (G.D.W. no. 3170)

Op 8.09.1730 werd hij aan de Hogeschool te Groningen ingeschreven als student in de theologie, met de aantekening: "Scniltwolda"). Als predikant stond hij te Onstwedde sinds 24.07.1736. Zijn opvolger, ds. Harmannus Beekhuis, tekende aan in het doopboek: van 10.08.1766 tot 7.05.1769 is de doop verricht door ds. H.Beekhuis, daar ds. Harbertus Molanus toen "onnozel" was. Dit zal de oorzaak geweest zijn van zijn emeritaat m.i.v. 31.10.1768, zoals G.D.W. no.3178 aangeeft. Volgens dezelfde bron voerde hij als wapen: "Een uit een wolk komende arm, houdend een anker rechtop". Op 26.10.1733 trouwde hij met Assa Doedens, volgens G.D.W. no. 3177 geboren den 17.10.1703, overl. 13.06.1769, evenals haar echtgenoot begraven te oude Pekela.

Assa Doedens was dochter van de brouwer Boele Doedens en van Wyke Aylkes, in wier testament d.d. 22.06.1719, VI D,1, zij genoemd wordt, tesamen met naar reeds overleden broer Doede (geh. met Remke Molanus, zie onder II-a), naar broer Aylko, theologisch student, en zuster Renske.

Dochter: - Christina, gedoopt te Onstwedde, 7.12.1738, begraven te Onstwedde (G.D.W. no. 3059). Zij huwde te Oude Pekela, 29.02.1776: Hubertus Dionisius Uchtman. In hun hc. dd. 27.02.1776, in VI D 1, komen voor ds. A. Doedens te Blijham, oom van de bruid en Frouwe Doedens, dochter van Doede Boelens en Remke Molanus (zie II-a), als nicht van de bruid.

Kinderen van III-a : Hermannus Molanus en Annigjen Jans.

IV-b: Trijntje Molanus, ged. Blijham, 17.12.1727.

Aldaar gehuwd op 5.05.1748 met Jacob Geerts Huis, ged. te Blijham, 24.11.1713, zoon van Geert Huis en Wendel Elses.

Zoon: Harmannus Molanus Huis, geb. Blijham, 15.01.1757, overl. voor 21.09.1818. Gehuwd te Blijham, 27.07.1791 met Zieke Beerents. Uit de huwelijksacte van zoon Jacob blijkt dat haar familienaam was: Kranenburg. hun kinderen waren:

- Jacob Molanus Huis, geb. Blijham, 19.10.1792, gehuwd met Teetje Poppes ten Have, wed. van Hilvert Willems ten Have.
- Berend, geb. Blijham, 3.08.1794.
- Trijntje Molanus Huis, geb. Blijham, 26.10.1796, gehuwd met Helenius Tjarks Schuring.
- Aafjen Molanus Huis, geb. Blijham, 21.03.1800, gehuwd met Hendrik Huizing Sikkens.

IV-k: Geertruit Jans Molanus, ged. te Onstwedde, 26.07.1738, overl. te Smeerling, 5.03.1808.

Gehuwd te Onstwedde, 3.06.1757 met Haye Jans Horlings, geb. te Onstwedde, ca. 1730, overl. te Smeerling, 25.04.1808.

IV-l: Aaolf Jans :dolanus, geb. te Onstweaue, 28.08.1740.
Geen verdere gegevens gevonden.

IV-m: Janna Jans Molanus, geb. te Onstwedde, 17.02.1743, geen verdere gegevens gevonaen.

Zoon van III-p: Willem Adolfs Molanus en Geerteruit Roelofs.

IV-n: Adolf Willems Molanus, ged. Oude Pekela, 17.05.1737. hij treedt in de acte van 11.05.1765 op namens zijn vader en woont dan te Oude Pekela.

Zijn huwelijk is (nog) niet gevonden.

Zoon: Willem Adolfs volgt V-i.

Zoon van IV-b: Jan Egbert Molanus en Marchyn Harms Boer.

V-a: Harm Jans Molanus.

Gortmaker te Wildervank.,

Gehuwd te Veendam, 18.12.1803 met Aaltje Everts.

dochter: Annegien, geb. te Wildervank, 7.11.1815.

Zoon van IV-d: Wiilem Hinariks Molanus en Aaltien Berends.

V-b: Hendrik Willems Molanus, ged. 19.02.1747, overl. voor 26.04.1822. Hij huwde Aaltien Harms.

Zoon: Albert Hendriks, geb. te Sellingen in 1780.

Trouwde te Vlagtwedde, 26.04.1822 met Haike Jans Meendering.

Kinderen van IV- j : Harm Jans Molanus en Alcke Elses Horlings.

V-c: Fenna Harms Molanus, ged. 17.03.1754.

Zij trouwde op 16.04.1781 met Folkert Reynts.

V-a: Hadewych Harms Molanus, ged. te Onstwedde, 16.12.1759, overl. te Onstwedde, 16.05.1831.

Gehuwd te Onstwedde, 30.04.1786 met Boelen Steffens (Duns), ged. 3.02.1760, overl. 14.11.1841.

V-e: Elsje Harms Molanus, ged. 24.02.1762.

gehuwd 25.06.1786 met Jan Jans Schoenmaker.

V-f: Janna Harms Molanus, ged. 27.07.1766.

Genuwd te Onstwedde, 30.05.1810 met Luitjen Harms.

V-g: Willem Harms Molanus, ged. 19.02. 1769.

Gehuwd met Harmina Warners.

V-h: Else Harms Molanus, ged. 20.08.1772.

Op 10.11.1795 gehuwd met Aeltien Harms.

Kinderen: - Jantien, ged. 11.12.1795.

- Alcke, " 26.12.1802,

- Harmina, " 27.09.1807.

Zoon van IV-n: Adolf Willems Molanus en

V-i: Willem Adolfs Molanus, geb. in 1755, overl. te Oude Pekela 5.02.1826. Te Oude Pekela trouwde hij op 17.01.1743 met Grietje Lammerts.

Kinueren, allen geb. en ged. te Oude Pekela:

- Lammert, ged. 23.11.1783,

- Wupke " 11.12.1785,

- Antje " 4.11.1798,

- Willem " 13.10.1798,

- Geertruid " 19.08.1792.

BIBLIOGRAFIE

WESTERWOLDE

-
54. Reglement van Borgemeesteren ende Raadt in Groningen, voor de Schoolmeesters in beide Oldambten, Wester-woldingelandt, Sappemeer en 't Goregt. Groningen, b. Gesina Elma, Ordinaris Stadts Boekdrukkerche, 1731. 13 blz. (pamflet).
55. Reis Boertige reis, van Winschoten: ter Ter Apel, Bedaan in den Jare 1817; geschreven in eenen Osterschen Stijl. Winschoten, Huisingh, 1818. Pamflet, 14 blz.
56. Rietema, J. "Westerwolde". Maandblad Groningen 1930, jrg. 13, no. 3 : blz. 41-44, no. 4 blz. 62-67 (vervolg) no. 5 : blz. 87-89 (slot).
57. Rookmaker, H.E. "Woningtoestanden in Westerwolde"; bijdrage tot de kennis der woningtoestanden ten plattelande. Groningen De Waal, 1924, VIII, 88 blz. (dissertatie).
58. Rijkens, J.G. "Een reisje van Winschoten naar Ter Apel". Alm. goede smaak, 1836, jrg. 9, blz. 12-45.
59. Schippers, W. "Korte mededelingen omtrent het aanwezig zijn van enkele wilde zoogdieren in Westerwolde". Bijdrage tot de kennis der provincie Groningen en omgelegen streken. Vanwege het Natuurkundig genootschap te Groningen; uitgegeven door het Centraal bureau voor de kennis van de provincie Groningen en omgelegen streken. Groningen, Wolters, 1918, Dl. I, blz. 167-170. 410
60. Siemens, B.W. Toelichting behorende bij de Historische atlas van de provincie Groningen. Centraal bureau voor de kennis van de provincie Groningen en omgelegen streken. Groningen, 212 blz.
61. Sitter, A.J. de en Modderman, T'aTegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden". Amsterdam, 1793/1794. Dl. 31 en 32.
62. Smith, A.H. Wolven in Westerwolde. Maandblad Groningen, 1925 jrg. 8, blz. 153-154.
63. Smith, A.H. Wandelingen door Westerwolde. Mooi Groningen, 1917 jrg. 2. blz. 2-6.
64. Smith, A.H. "Veur zestig joar in Westerwolde". Maandblad Groningen, 1932. jrg. no. 10 blz. 190-192; no. 11, blz. 212-214; no. 12, blz. 248-251; 1933, jrg. 16, no. 1, blz. 16-19; no. 2, blz. 37-40; no. 3, blz. 58-60; no. 5, blz. 98-100; no. 6, blz. 117-118; no. 9, blz. 168-172; no. 49, blz. 198-200; no. 11, blz. 215-218; 1934, jrg. 17, no. 1, blz. 17-19; no. 2, blz. 37-39; no. 3, blz. 51-52.

65. Smith, A.J. "Westerwolde, Geschiedenis, sagen en mythen". Groninger volksalmanak, 1894, jrg. 5, blz. 99-118.
66. Smith, A.J. "Westerwolde, een oud domein, -Westerwolde, een leen van Corvey, -een leen van Munster.". 't Noorden, 1904, jrg, 1, blz. 300-310.
67. Smith, A.J. "Zwerftochten in Westerwolde". Aarde en volk, 1904, jrg. 40, blz. 265-280.
68. Smith, A.J. "De eerste Bisschoppelijke invasie". Groninger Volksalmanak, 1903, blz. 116-178.
69. Stoel, H. "Het landrecht van Westerwolde". Groninger Volksalmanak, 1921, jrg. 32, blz. 116-127.
70. Stoel, H. Willekeuren en Gildeboeken van Westerwolde. Groninger Volksalmanak, 1922, jrg, 33, blz. 32-50.
71. Sijpkens, B. Van Westerwoldse families. Groninger Volksalmanak, 1951, jrg. 62, blz. 72-77.
72. Sijpkens, J. Bijdrage tot de geschiedenis van de waterstaattoestanden van Westerwolde. Groningen, Hoitsma, 1924, VIII 391 blz.
73. Teenstra, M.D. Stads- en dorpskroniek Groningen, Friesland, Drente. Verzameling feiten en berichten van uiteenlopende aard van de vroegste tijden tot 1860. 1974, 2 dln. 929 blz. (Herdruk van; Uithuizen, 1859/1860.
74. Tilbusscher, J. Het Westerwoldsche heksenproces, (1597). Groninger Tijdschrift, 1917, jrg, 2, blz. 220-223.
75. Tjalma, F. Westerwolde. Eigen Haard 1895; jrg. 21 no. 3, blz. 36-40; no. 4, blz. 59-60 met 11 afbeeld.
- . Tuinstra, U. "De Provincie Groningen buiten de Veenkolonien", punt III : Het landschap Westerwolde. Handboek der geografie van Nederland, onder redactie van G.J.A. Mulder. Zwolle, Tijl, 1958, Dl. 5, hfdst. II: blz. 104-108.
77. Veen Czn, B.v.d. Iets over de geschiedenis van de windmolens in Groningen. Groninger Volksalmanak 1931, blz. 136.
78. Venema, G.A. Fragmenten uit de schets van den natuurlijk-en toestand van Westerwolde, uitmakende het zuidoostelijk deel van de provincie Groningen. Driemaandelijkse Bladen, 1966, jrg, 18, no. 1,2 en 3: blz. 123-124. Overdruk uit Boeren-Goudmijn, 1857.
79. Vries, W. de Groninger plaatsnamen. Werken van het centraal bureau voor de kennis van de provincie Groningen en omgelegen streken, no. 1. Groningen, Wolters 1946, 336 blz.

80. Wattum, S. van Uit de historie van Westerwolde.
Driemaandelijkse bladen 1966,
jrg. 18, no. 1,2 en 3, blz.70-76,
81. Westendorp, N, Jaarboek van en voor de provincie
Groningen.
Groningen, Oomkens, 1829, 2dln.
(Herdruk 1974).
- 82 Westerwolde in woord en beeld, met
21 gravures en een kaart.
Groningen/Kroonpolder, Lubberts-
Tiemersma, 1897, 105 blz.
83. Winter, P.J. van Hoe heeft de provincie Groningen
haar grenzen gekregen ?, (Grenzen
van Westerwolde)
Groninger Volksalmanak, 1942, jrg.
53, blz. 40-63,
84. Winter, P.J. van De lijsten der hoogstaangeslagenen
in het departement van de Westereems.
's Gravenhage, Nijhoff, 1951 Dl. 1, 01,
1955, Dl. 2, (Werken uitgegeven door
de Ver. Het Nederlandsch economisch-
historisch archief; no. 12-13).
deel 1 : blz. 37-46; deel 2₀ blz.
485-541. De redemptie der verponding
in Westerwolde. De Oldambten en
Westerwolde.
85. Winter, P.J. van "Westerwolde Generaliteitsland".
Assen, Van Gorcum, 1948, II, 119 blz.
(Serie Stad en lande).
86. Winter, P.J. van Willem van den Hove, Heer van Wedde
en Westerwoldingeland, Bellingwolde
en Blijham.
Historische avonden (4e bundel)
1961p blz. 141160,

(wordt voortgezet) GW.

Hoptuin in

Smeerling

a. mannelijke bloemen
b. vrouwelijke bloemen
c. tekje met vruchten

Hop (*Humulus lupulus*)

Een Lezer wil de Leden attenderen op het feit dat in onze streek vroeger ook hop werd verbouwd en zond een knipsel (moet uit het Nieuwsblad v.h.Noorden zijn) zonder tekst, alleen tekening hop-vrucht en .saam van de teler, die in. 1729 een mudde hop verkocht voor 18 stuiver; het was dhr. Boele Nannings te Smeerling. Hop is een overblijvend klimplant (5-10mtr). kan worden verbouwd in gematigde streken. In ned. in 1886: 286 ha.; thans niet meer. De vrouwelijke vruchten worden in september geplukt en gedroogt en bevatten harsklier-tjes, die lupuline bevatten. Behalve bij het bier(bitter)-brouwen, werd het gebruikt als geneesmiddel. Het werkt sterk kalmerend en slaapverwekkend. Des voorjaars ging men de jonge spruiten ook wel plukken en als asperges bereid tot een feestelijke groente.- JD.

N o g e e n s H a z e l h o f f

In de tweede jaargang nummer twee van dit tijdschrift: (1981-1982) blz. 4 e.v., verscheen (voor het eerst) een artikel over de vijf oudste generaties behorend tot de "Westerwoldse-tak" van de familie Hazelhoff. Dit artikel, ruwweg de periode 1625-1800 beslaand, was gebaseerd op onderzoeksgegevens, welke aan het eind van de zestiger jaren door Ing B. Hazelhoff te Leens waren verzameld. Zulks in verband met een door hem gewenste naamscorrectie.

Echter, na publicatie van dit artikel, werd al ras duidelijk, dat een aantal van deze gegevens, met betrekking tot een aantal familie-verhoudingen (voornamelijk binnen de "Evert-tak"), teveel hypotheses van mogelijke samenhang hebben aangegeven, die, na achteraf is gebleken, uiteindelijk toch niet "wetenschappelijk" onderbouwd konden worden. Meerdere personen met overeenkomende namen, voorkomend op eenzelfde plaats en tijdstip, moeten hieraan debet zijn geweest. Op dezelfde wijze en ten aanzien van diezelfde (Evert)tak, zijn het Nederlandsch Patriciaat van 1944 en Ritsema van Ikema in zijn tweede druk (1957) van "Ommelander Geslachten", evenzeer misleid geworden.

Op basis van een, gedurende de drie laatste jaren, uitgevoerd, hernieuwd, systematisch onderzoek van dezelfde periode door Drs A. Hazelhoff te Groningen, zal hieronder enige aanvulling en correctie kunnen volgen. Dit evenwel zonder vooruit te willen lopen op een totaal-publicatie, welke naar verwachting, binnen afzienbare tijd haar beslag zal kunnen krijgen.

E v e r t H a s e l h o f, borggraaf tot Wedde (overl. 1690), genoemd op blz. 16 onder D II (verwezen wordt naar de tweede jrg. nr. twee) heeft inderdaad in elk geval twee kinderen gehad: Elso en Lucretia. Onduidelijk is tot op heden, wie van beide het oudste is.

E l s o H a s e l h o f, borggraaf tot Wedde (blz.16 onder III) heeft uit zijn eerste huwelijk (h.c.Vlagt-wedde RA VI z1 29, 28.9.1692) met Anna Hubbelink in elk geval als kinderen (het doopboek van Wedde begint pas in 1701)

1. beelke (blz.16 IVa), volgt zoals is aangegeven.
Hieruit de tak Hazelhoff Roelfzema.
2. Ds Albertus, waaruit Drents-Fries nageslacht
Uit Elso's tweede huwelijk met Swaantijn Folkerts
Haselhof volgen,
3. Evert, ged Wedde 28.5.1708
4. Magdalena, ged Wedde mei 1710
5. Ettjen, ged Wedde 5.2.1713
6. Elzo, ged Wedde 13.9.1716, borggraaf-landbouwer
tot Wedde (blz. 17 onder IVc), volgt verder zoals is
aangegeven.

L u c r e t i a H a s e l h o f, (blz. 16 II 2) heeft
uit haar huwelijk met Conraat Abels (Braamhorst) als
kinderen:

1. Evert, geb vóór 1701, (blz. 17 onder IVb), volgt
zoals is aangegeven. Zoon Koenraad's (blz. 17
onder Vb) nakomelingschap, oefent vrijwel uit-
sluitend het beroep van schipper uit en is gevestigd
ten noorden van de stad Groningen. Drie kinderen (
Evert, Barteld en Frans) van zoon Jakob (blz. 18
onder Vc) trekken naar de Friese hoofdstad.
2. Trijntjen, ged Wedde 30.10.1701
3. Abel, ged Wedde 26.8.1703
4. Derk, ged Wedde 7.2.1706 (volgt_ hieronder)
5. Gesina, ged Wedde 3.6.1708
6. Pieter Rustebij, ged Wedde 21.2.1710
7. Gerardus, ged Wedde 28.3.1712

D e r k H a s e l h o f, ged Wedde 7.2.1706, overl
Groningen vóór 1781, raadsdienaar te Groningen, heeft
uit het huwelijk met Fennechien Ottenhof de navolgende
kinderen,

1. Conraadt, ged Groningen 26.9.1734
2. Trijntien, ged Groningen 19.2.1737
3. Trientien, ged Groningen 15.4.1739
4. Albert, ged Groningen 14.5.1741
5. Lucretia, ged Groningen 2.2.1744
6. Derk, ged Groningen 17.1.1745 (volgt hieronder)
7. Gerrit, ged Groningen 3.7.1746
8. Gerhardus, ged Groningen 3.11.1747
9. Gerardus, ged Groningen 13.9.1750

D e r k H a s e l h o f, ged Groningen 17.1.1745 (blz.
8 onder V), overl. Engelbert 19.1.1826, makelaar-koop-
man Groningen, heeft uit eerste huwelijk met Jacoba
Luitjes Colhard (Groningen 17.5.1776) als kinderen

1. Fennegien, ged Groningen 15.6.1777
2. Katarina, ged Groningen 12.11.1778

In de 28e jaargang (1983) van het tijdschrift Gruoninga
is op blz. 3 e.v. de genealogie van de 'Stads-Groningse
familie Collard, van de hand van P.J.C. Elema te vinden
Uit Derk's tweede huwelijk (Groningen 23.2.1786) met
Thetasina Johanna Hemmes, volgen

3. Fenna, ged Groningen 21.1.1787, overl Schildwolde 29.
8.1854 (blz. 8 onder V 1)
4. Derk, ged Groningen 27.11.1791, overl Groningen 23.5.
1859, koopman, klerk van het Prov. Bestuur, koster
van de Martinikerk, huwt 1 Groningen 24.6.1819 Maria
Groenveld, 2 Groningen 29.11.1821 Alberdijna Wichers
5. Ds Hemmo Wilhelmus, ged Groningen 16.10.1794, (blz. 8
onder V 2), huwt Groningen 17.5.1821 Elizabeth Brands

6. Albertinus, ged Groningen 3.12.1797, overl Groningen 29.4.1837, koopman te Groningen, huwt 1. Groningen 26.5.1823 Anna Knoop, 2. Groningen 26.11.1828 Eelje Heikens

7. Alberdina, ged Groningen 28.6.1804, overl Groningen 20.10.1850, tr Groningen 5.11.1829 Jan Harm Boss

Lucas Haselhof, geb/ged Blijham 2-7-1695 (blz. 12 onder IVe), heeft uit zijn huwelijk met Sara Haselhof als kinderen:

1. Anna, geb/ged Winschoten 8.5.1716 (blz. 21 onder Iiie) huwt Roelof Haitzema, met als kinderen onder andere Margaretha (blz. 21 onder IVa) en Berend Haitzema
2. Lucretia, geb/ged Winschoten 17.2.1719, gehuwd met Jannes Warendorp

J . H . A . H .

Op reis geboren

Kinderen, die in het kerspel VLAGTWEDDE werden gedoopt, en waarvan de ouders e l d e r s woonachtig waren.

- 12-01-1696 Katelijne, d.v. Kristiaen Kristiaens en Klaere Pieters; vluchtelingen.
- 26-10-1704 Annechien, d.v. Willems Jans en Eva Jans uit de Meijerije van den Bosch, op doorreis is de vrouw tot Ellersinghuizen in de kraam bevallen.
- 20-10-1709 Geertruit, d.v. Coenraet Cuens en Geertruit Ramaeckers van Groningen gekomen en alhier in de kraam bevallen ten huijse van Karsien Hoitingh.
- 16-11-1710 Antie, d.v. Wilcke Klaesens saelige en Annecke Tobias woonachtig in de Beerta, dewelcke bij ongeluk hijr in de kraam bevallen is, doordien sij ijets tot haar onderhoudt hijr was versoekende.
- 21-08-1718 Aaltien, d.v. Jan Joesten en Maria Adams, welckers moeder hijr passant in de kraem is bevalen (in de Stubben in Aeltiens Willems huis) welke haere wooninge anders tot Groningen in de Hanebijtersganck bij het Zuiderkerckhoff.
- 22-01-1746 Lammegie, een dochttertje van een vrouwspersoon die bij doortocht te Veele is bevallen, maar niet getrouwt dog an een knegt verlooft, sijnde genaamt Sophia.
- 18t--02-1781 Simon Martinus, z.v. Antoon Sandbrinck en Anna Maria Lena geboortig de vader van Maastrigt en de moeder van Kirck Heespe in Munsterland, beide roomsch sijnde, de moeder't doorreisen hier bevallen te Veele ten huize van Reind Eemsing. ,(Hesepe bij Bramsche t.h.v. Osnabrück).
- 30-03-1798 Wijke, d.v. Jan Jacoba en Geertje Sjammes, wonende de man tans te Groningen en de vrouw bij derselver vader Sjamme op de Stobben. G.P.I.H-K.

STEE NHUIS

De heer F.H. Steenhuis te Stadskanaal zond ons enige correcties en aanvullingen op de kwartierstaat Steenhuis-Wubs. (Zie 3e jaargang nr. 2 dec.1982).

De correcties zijn:

<u>no.</u>	<u>moet zijn:</u>
123 Wendelke Jans Klein, ged. 2-12-1768 te Sellingen?	ged. 5-12-1779 te Sellingen.
247 Aaltje Hindriks Huizing:	Trijntje Alverigs (ter Haar) geb. ca. 1730 te ter Haar, overl. te Laude 20-10-1817, begr. te Sellingen.
494 Hindrik Hiskes Huisinght	Alverig Wubbes Sijms, geb. te Vlagtwedde 13-09-1691, landb. te ter Haar, geh. le X met Lukke Boelmans ter Haar, erfd. huwt 2e X met Trientien Adolphs Molanus.
495 Rixte Jans T,uth:	Wubbe Boelmans Eelsingh, geh. 6-06-1680 met
988 Hiske Geerts Huisingh:	Hadewijgh Hindriks Sijms.
989 Teube Hendriks:	Adolph Willems Molanus, geb. ca. 1700, geh. met
990 Jan Luth:	Wendel Geerts (v. ter Wisch).
991 Aaltje Meems:	Boelman Eelsingh, geb,, ca. 1620, overl. voor 1652, geh. ca. 1645 met
1976 Geert Huisingh:	Rixste Wubbes ; later huwde zij met Berend Aisinck.

De aanvullingen op de kwartierstaat Steenhuis-Wubs zijn als volgt:

770 Elso Horlings op 't Folckerts;	geb. ca. 1633 te Smeerling, overl. ca. 1694 te Onstwedde, geh. ca. 1662 met
771 Annecke Folckerts	geb. ca. 1640, erfde te Onstw.
828 Reint Hindriks Coets:	geb. ca, 1630 te ter Wupping, geh. ca. 1600 met
829 Jantien Hiskes ten Velthuis:	geb. ca. 1630, weduwe van Geert Boelmans.
830 Frerick Reints Hardingh:	geb. te Onstwedde, overl. bet. voor graf 20-10-1712. geh. met
831 Geetert (Geertruid) Nannes, overl.:	te Onstwedde na 28-10-1712.
986 Aijcke Jans ten Velthuis:	geb. ca. 1670, 2e X geh. met
987 Wendel Jacobs ter Borg:	
1540 Wubbe Halmingh op't Horlings:	geb. te Smeerling ca.1600, overl. ca. 1664, geh. ca.1630 met
1541 Albertien Horlings:	geb. ca. 1605, erfd. te Smeerling.

1542 Folcker Foickerts: geb. t Onstwedde ca. 1600,
geh, ca. 1635 met

1543 Alcke geb. ca. 1610.

1656 Hindrik wonende te Terwupping.

1658 Hiske Coets op 't
ten Vetthuis overl. voor 29-06-1675.
geh. met

1659 Alcke ten Vetthuis:

1660 Reint Naeninck op
't Harding: wonende te Onstwedde,
geh. met

1661 Gepke Frericks Harding:

1972 Jan ten Vetthuis: wonende te Veerster Vetthuis.
geh. met

1973 Geeske Tijmens:

1974 Jacob ter Borgh: geb. ca. 1633,
geh. met

1975 Geertien Hindriks Swiers: geb. ca. 1640.

1978 Hindrik Gerrits: van Weerdingh (Drenthe)
geh. met

1979 Jantien Sijmens: geb. ca. 1630, erfd.

3080 Engelcke Halmingh: geb. te Smeerling ca. 1555,
overl. tussen 1591-1621
geh. ca. 1585 met

3081 Rixte Hays: geb. ca. 1560, bet. voor
graf 5-11-1635.

3082 Heije Horlings: geb. te Smeerling ca. 1555,
geh. ca. 1585.

3084 Volcker Volckers: geb. te Onstwedde ca. 1565.
geh. ca. 1600.

3322 Frerick Frericks Hardingh: genoemd in breukenregister
24-5-1628. geh. met

3323 Swaentje Engelckes Halmingh: genoemd in breukenregis-
ter 16-12-1660.

3948 Jurrien ter Borgh: geb. te Sellingen ca. 1600,
2e X gehuwd met

3949 Geeske

3956 Gerrit Weerdingh: geh. met

3957 Janna Egberts; zij hertrouwde met Hindrik Wil-
ting van Valthe.

3958 Alverig Sijmens:

6160 Else Halmingh: geb. te Smeerling ca. 1525,
overl. tussen 1574-1589.
geh. ca, 1555e

6164 Johan Horlings: geb. te Smeerling ea. 1520
overl. ca. 1569.

6646 = 3080.
6647 = 3081.
13292 = 6160.

jachtwet 1752

Deze jachtwet is de voorganger van de landelijke Jachtwet van 1814, bedoeld in ons vorig Verenigingsblad, onder het kopje: Leporarie (konijntuin), Ompalen en Vogelmesten. In een kadertje plaatste ik wie de engelse kroon-princes ANNE: en de nederlandse gouvernante ARNA was, die deze instructie voor het Jagt Gerichte, den 2den Augusti 1752, ondertekende.- JD.

WIE WAS ANNE ?

(Antwoord geeft Gron. 1 Encycl. van Ter Laan)

==

Anna van Brunswijk Lunenburg, 1709 - '59 dochter van koning George II van Engeland, gemalin van Stadhouders Willem IV, 1734 moeder van Willem V.

Bij de dood van Willem IV in 1751 trad zij op als de GOUVERNANTE in de Zeven Verenigde Nederlanden. Zij kreeg moeite met de Staatsgezinde regenten, vooral in Holland. In 1758 bepleitte zij versterking van leger en vloot, dit (tegen de Hollandse kooplieden, die alleen geld over hadden voor de vloot.

In Groningen volbracht (zij niet wat er nodig (was vlgs het Reglement R eformatoir: het breken van de macht der familieregering. Toch zorgde zij ervoor, dat de bepalingen omtrent de Zijlvesten werden uitgevoerd ten dat was van zeer groot belang. Zij stelde in 1755 de reglementen vast voor de zijlvesten en dijk rechten in de Ommelanden. Uit die reglementen verkrijgt men een overzicht van wat er toen bestond op waterstaatgebied.-

INSTRUCTIE

VOOR HET

JAGT GERICHTE

MITSGADERS

REGLEMENT OP DE JAGT EN VISSERYE,

In de Provincie van Groningen en Ommelanden, benevens de Heerlykheid van Wedde en Westervoldingerlandt,

Te Groningen, by NICLAAS JACOB CRANS, Ordinaris Provincie en Academie Drukker, in de Heerestraat. 1752.

INSTRUCTIE

VOOR HET

JAGT GERICHTE.

WY, ANNE, by der Gratie Godts Kroon-Princesse van Groot Brittannien, Princesse Douariere van Orange en Nassau, Gouvernante en Voogdesse van Zyne Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau, Erf-stadhouder, Capitain en Admiraal Generaal van de zeven vereenigde Nederlanden; als mede Erf-Capitain en Admiraal Generaal van de Unie &c. &c. &c.

Alzoo Wy tot conservatie van de goede ordre op het stuk van de Jagten Visscherye en van het Wild en de Wildbaene in de Provincie van Groningen en Ommelanden, benevens de Heerlykheid van Wedde en Westervoldingerlant hebben goedgevonden, neffens Onzen Lieutenant Houtvester aan te stellen zes Meesterknaapen, en daar uit te formeeren een Jagtgerichte over de voorsz. Provincie, benevens Wedde en Westervoldingerlant, en dat het zelve met nodige instructien dien einde moet worden voorzien, Zoo hebben Wy gestatueert en statueren mits dezen.

In feite is van een Jachtwet 1752, geen sprake, zoals uit het gereproduceerde titelblad en eerste pagina van de "Instructie" blijkt; het is een Plakaat of O r d o n n a n t i e (verordening) die in elk geval voorafgaat door een Instructie voor de goede orde bij jacht en visvangst, alsmede voor het wild en de wildbanen (Wildbaene) in het Groningerland. Een wildbaan is een omheind jachtgebied, dat dus ook voor Westerwolde gold.

Naast een Luitenant Houtvester werden zes "Meesterknaapen", dus gediplomeerde medewerkers, in dit geval Gerechtdienaars, aangeesteld die een "Jagtgerichte" vormde. Een controlerende en rechtspreekende College voor de jacht en visserij.

Hieraan toegevoegd werden een Fiscaal en Secretaris. Indien bij een zitting de Houtvester zelf Eisser of Verweerder was, nam de eerste "Meester knaap" de stemmen van de overige Meester-Knaapen op. Het arrest(vonnis) van het Gerichte was zonder revisie, appel of provocatie (zonder herziening of beroep) en de Deurwaarder van het Jagtgericht moest onverwijld alle Sententiën (uitspraken) executeren (uitvoeren)

De zittingen van het Gerecht vonden als regel vier maal's jaars plaats. Vermeldingswaard is ook, dat de Breuken (boeten) voor 2/3 part ten profijte van den Lieutenant Houtvester kwam en 1/3 part voor de Aanbrenger.

REGLEMENT

In grote trekken naverteld regelt men de gang van zaken betreffende de jacht, zoals die in oude tijden hebben gegolden.

Niemand zal mogen jagen, dan die uit hoofde van hun goederen, hierna vermeld, of uit hoofde van functie, daartoe gerechtigd zijn. Ten aanzien van het interesse gebied van onze Vereniging "Westerwolde", geef ik onderstaande artikel onverkort weer.

Dat in de Oldambten, het Gorecht, de Heerlykheid Wedde en Westerwoldingerland, Blyham en Bellingwolde, zullen mogen Jagen, als van oudts, de Heeren Burgemeesteren en Raden Oud en Nieuw, des Stads Syndicus, de Rentmeester en de beide Secretarissen; In de Oldampte de Drossart van den Oldampte als mede de Amptman van't Cley Oldampt in zyn district, in't Gorecht de Amptman, en in de Heerlykheid Wedde en Westerwoldingerlandt de Drossaardt, de twee Rigteren en de Rentmeester der Clooster Goederen; Item alle de Erfgezetenen bezittende ende in Eygendom hebbende ofte pagt 24 Schadt Deimatten

ofte 30 grazen Land, ofte 100 Deimatten Veene, ofte een half waardeel boven 20 grasen agt Caroli guldens in schatting doende: En diensvolgens zal een volle Erfgeseeten mogen Jager door de geheele Juridictie daar de voorschreven Landen in gelegen zyn, zonder te mogen Jagen in eenig ander der voorschreven Districten daar zy in voegen als boven, niet zyn gegoe-digt of gequalificeert

In het Wedder en Westerwoldingerland mochten personen die daar buiten woonden niet Jagen of Schieten. Een uitzondering gold voor de Officiieren Commandeurs van Schanssen en Fortresses, voor zover hun "Canon kan afrekken".

Op verboden jacht stond een boete van 20 Caroli guldens, vermeerderd met 10 car.gld. voor elk gevangen of geschoten stuk wild. Het wild, de honden en. jachttuig werd verbeurd verklaard. Ook mocht men niet met geleende honden of"zaamen geraapte" honden jagen, op boete van vijftig gulden en voor een jaar uitsluiting van de jacht.

Om te voorkomen dat "ten platten Lande" loslopende honden alleen het veld ingingen, dienden deze gekoppeld of gebengeld te worden van 1 mrt tot 15 sept.

Op hazen, patrijzen of ander wild mocht tussen 1 jan en 15 sept.

gejaagt worden op poene vijftig Caroli guldens voor iedere contraventie (overtreding) en tien gld voor ieder stuk gevangen wild en natuurlijk weer met verbeurd verklaring van hond en geweer.

Alle patrijzen die met een voorstaande hond levendig werden gevangen, moesten weer worden losgelaten.

Op Son-, Beede- en andere Feestdagen en vóór Sonnen opgang en na Sonnen ondergang was de jacht streng verboden.

Niemand zal zich verstouten om als er sneeuw ligt op haas, patrijs of ander wildt te jagen.

Streng straffen stonden ook op het jagen door "op de Loer" zitten of staan in bossen of struiken, of het hebben of gebruiken van strikken, steekgarens, vallen, klemmen enz.

Evenmin mocht men eieren van veldhoenderen of ander edelgevoegelte rapen, verkopen of vervoeren op poene van vijftig Caroli guldens.

Generale vosse jachten mochten alleen met permissie van de Houtvester worden gehouden; hetzelfde gold ook voor het vangen van otters, vossen en roofvogels.

Bij kooien of horden wild mocht op een afstand van 400 Konings Roeden niet geschoten worden op poene van telken reize te verbeuren 50 Caroli guldens boven het Roer of ander schietgeweer.

SWAANE JACHT

Hier is plotseling sprake van Jacht inplaats van Jagt

Men zal geen zwanen mogen ontwennen of gebonden aan een touw zetten, die een ander eigenaar hebben, en vanzelfsprekend geen eieren uit vreemde nesten halen.

Het pennezoeken moest uitsluitend overdag gebeuren.

Wanneer een Swaan op buurmans land broed, dan mag deze niet verjaagt worden, maar de buurman ontvangt van elk paar één jong of naar keuze van ieder nest één Caroli gulden.

De aan bolstaart en de vleugels gemerkte dieren mogen niet gevangen of geschoten worden.

V I S S C H E R Y E N

Allen langs de publieke weg mag gehengelt worden in lopende wateren. De eigenaars of gerechtigden van particuliere grachten sloten, kolken of meren, dienden zich wel te laten registreren, om controle mogelijk te maken.

Het vissen diende te geschieden tussen 3 weken vóór en 3 weken na Primo May op poene van vijftig Caroli gld

Om het innen der boeten te vergemakkelijken werd bepaald, dat die van onmondige kinderen of dienstboden, op hun ouders, voorombers en Broodheren, verhaalt mochten worden.

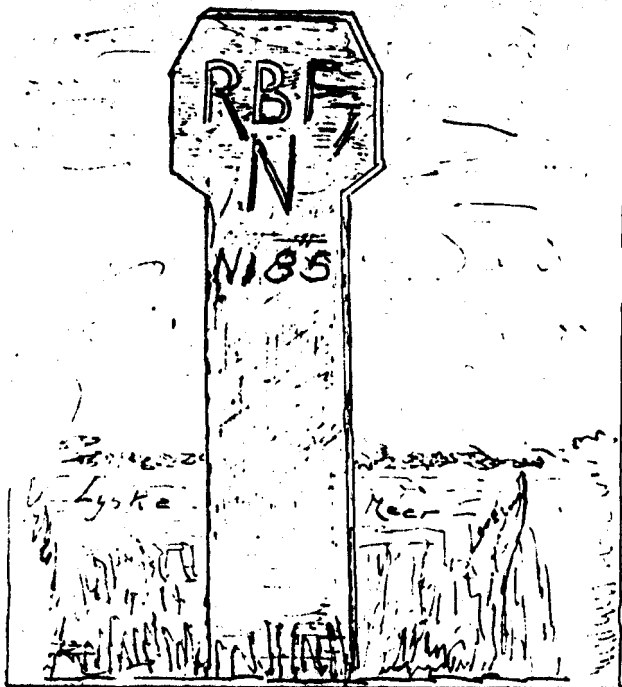
Het uitvoeriger orgineel Instructie en Reglement eindigt met:

Gegeven te Dieren onder onze Handtteekening en het Furstelyk zegel den 2 den Augusti 1752.

A . N . N . E

Ter Ordonnantie van Haare
Koninklyke Hoogheid

J: de B A C K

om en nabij
de
Rijksgrens van
WESTERWOLDE
K.T Vrieze Meppel

—
Françe paal no. 185,
staande aan de zuid-
rand van het voorma-
lig LYSKEMEER, ach-
ter Bellingwolde.

De Benedicter monniken
van de Abdij van Cor-
vey zijn het meest wes-
telijk, woudrijk deel
van hun missiegebied na
835 het WESTERWALD gaan
noemen. -----

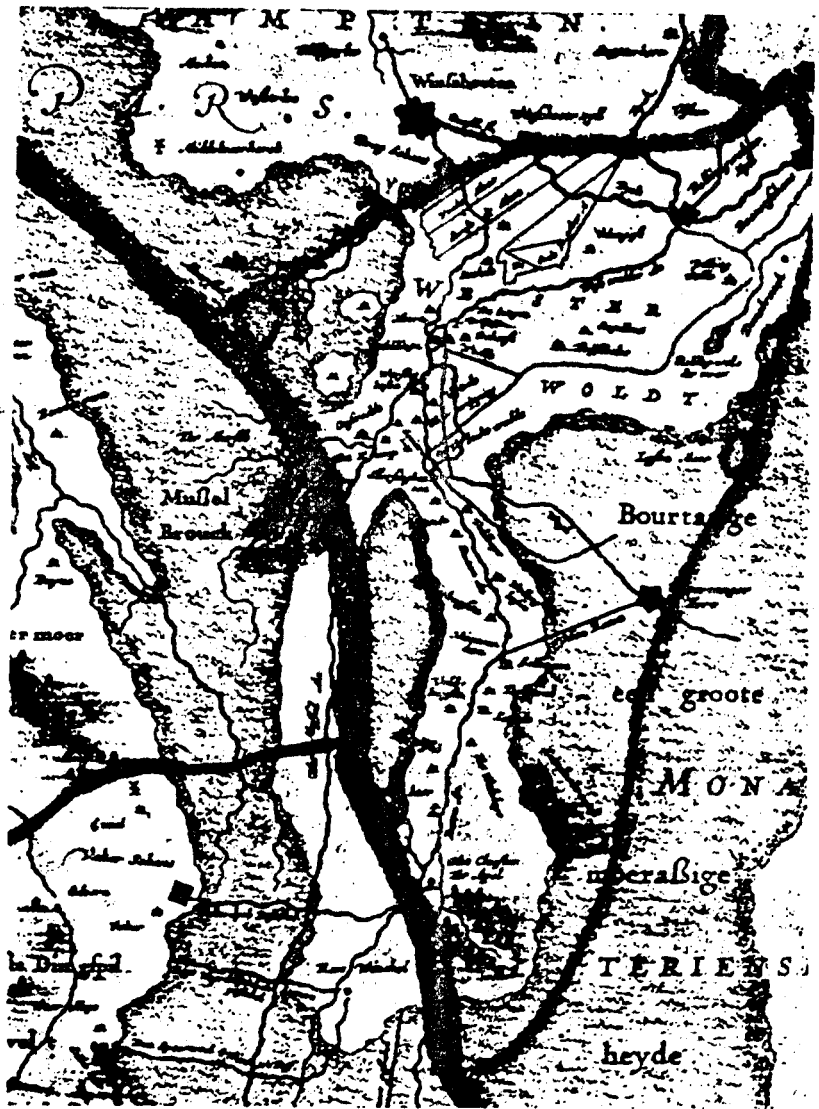
Nevenstaande kaart geeft
de situatie omstreeks
1700 weer. Het landschap
ligt wigvormig in hoog-
veengebieden opgesloten.
Op de grens met het Eems
land ligt het uitgestrek
te BOURTANGER MOOR

De Nieuwe Ruiten A(1672)
is reeds ingetekend.

Karsien Tekke Vrieze

schreef o.m. 28 opstel-
len over WESTERWOLDE
(niet i.d. handel). Zijn
ouders woonden vele ja-
ren in Blijham en Bel-
lingwolde; en in Win-
schoten ging hij naar
de Kweekschool. Lang
stond hij niet voor
de klas, maar kwam bij
de Douane, o.a. in Bel-
lingwolde. De interesse
voor Westerwolde zit
de, inmiddels gepensi-
oneerde, heer Vrieze
ingebakken en daarom
kunnen wij zo nu en dan
een impressie in ons
Verenigingsblad lezen.

Red.

Het landschap Westerwolde gaat naar het oosten in het (Duitse) Emsland over; eens waren beide landstreken samen één, maar gedurende vele eeuwen al zijn ze door een staatsgrens van elkaar gescheiden.

De grens tussen het nu tot de staat Nedersachsen behorend Emsland en het Nederlandse Westerwolde, maakt thans deel uit van de linie, waar het Koninkrijk der Nederlanden en de deelstaat Nedersachsen van de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) zich langs de provinciën Overijssel, Drenthe en Groningen aanéén sluiten.

Grenspaal No.185, staande aan de zuidrand van het voormalig Lyskemeer achter Bellingwolde, is één van de vele grensstenen die de Rijksgrens van Westerwolde markeren.

Grenspaal No.185 is één van de weinige zogeheten Franse palen, die als zijnde de oudste nog aanwezige, uit de Franse tijd (1795-1815) DATERENDE GRENSPALEN

Deze forse Franse palen, van Bentheimer(zand)STEEN vervaardigd, hebben een verdikte kop, waarin aan de voorzijde(westerwoldse) kant) de hoofdletters R B.F. (Republique Batave Francaise) staan gebeiteld.

De grenslijn tussen Westerwolde en het Emsland werd in het verre verleden van zuid naar noord door het welhaast onbegrensde Bourtanger Moor getrokken.

Voordien lag het kilometers brede, onbewoonde Bourtanger veen als een natuurlijke grensscheiding tussen de woongebieden van het Emsland en Westerwolde.

In de dalkommen tussen de zandruggen langs de Eems en die langs de Ruiten A; nam zo'n 7000 jaar vóór het begin van onze jaartelling, -in de klimaatperiode Boreaal-, de veenvorming een aanvang. In de loop der eeuwen werd een metersdikke hoogveenlaag opgebouwd, maar de hoge zandranden var, de vroegere dalkommen bleven als zandbanen door het hoogveen gaan. Wij zijn die zandstroken „tangen” gaan noemen; zij werden nadien de verbindingswegen tussen het Emsland en Westerwolde.

Voor de boerentange werd een belangrijke passage-weg; de handelsweg van de stad Groningen naar Munster leidde over deze tange door het Bourtanger Moor naar Heede. Op en aan deze belangrijke invalsweg vanuit het toen tot het „buitenland” te rekenen Emsland, werd in 1580 met de aanleg van een militaire versterking begonnen. In 1593 kwam de for-tresse Bourtange tot stand.

Toen de Rhederweg, gaande van Bellingwolde naar Rhede nog niet was aangelegd, de weg kwam in 1863 gereed-, trokken Westfaalse kiepkerels over de tange nabij het Lyskemeer, over de Heiligenlaan naar en van Brual.

Voor bisschop Bernard von Galen was de tange-overgang bij de Hasseberg in 1665 niet. goed genoeg om daarover zijn leger Westerwolde binnen te laten trekken. Hij liet vanaf Walchum een brug van takkebossen, balken, deuren en al wat 'maar als brugdek dienen kon, over het veen aanleggen.

Via de nabij het klooster van Ter Apel gelegen Hanetang kwamen vele zwervers op het gasthuis van het klooster af om er gratis logies met ontbijt te vinden.

000

0

De Rijksgrens van Westerwolde vond in 1648 haar ontstaan; toen werd de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden internationaal als een zelfstandige staat erkend en werd ze krachtens de Westfaalse vrede onafhankelijk van het aloude Heilige Duitse Keizerrijk..

Westerwolde was in 1593 als Generaliteitsland deel van de Republiek gaan uitmaken.

Aan de oostzijde van het landschap Westerwolde lag, nog altijd het bisdom Munster. In 804 was missionaris Liudger er de eerste bisschop geworden; hij oefende enkel het ambt van kerkopziener uit en bezat geen wereldlijke macht.

Na 950, toen de Duitse koning Otto de Grote door de paus tot keizer van het Duitse Rijk was gekroond, werden de bisschoppen ook staatkundig opgeleid en, veelal ten koste van graven en hertogen, met wereldlijke macht bekleed.

Gravin Jutta von Ravensberg zag zich in 1252 genoodzaakt het Eemsland aan Otto von der Lippe, bisschop van Munster over te dragen. Bisschop Otto liet de overdracht door graaf Willem II van Holland en Zeeland, van 1247-1256 tevens Rooms Koning van het Duitse Rijk, bevestigen.

Zo waren Westerwolde en het Eemsland, -eens te samen als zelfstandige gebieden uit de Karolingische gouw Agrotingo ontstaan, gescheiden in twee verschillende staten opgenomen.

Westerwolde bleef tot 1803 aan het Fürst-bistum Munster grenzen; in dat jaar werd het bisdom grotendeels bij Pruisen ingelijfd.

Het Bourtanger Moor, een urengaans brede strook van hoogveen, begroeid met struikheide op de drogere delen, maar met veel dopheide, pijpestrootjes en veenpluis op de drassige gedeelten bleef de natuurlijke grensscheiding tussen het Eemsland en Westerwolde vormen.

De Staten-Generaal der Nederlanden lieten het Bourtanger Veen aan de Westersoldse kant uit een defensie-oogpunt opzettelijk drassig houden door het afloopwater uit het veen middels leidijken, ook veendijken genoemd, te keren. Deze leidijken, waarvan achterlangs Bellingwolde, nabij de Leidijksbrug nog enkele stukjes aanwezig zijn, strekten zich eens van Munnekemoer tot in de Lethe achter Bellingwolde uit, alwaar de Bellingwolder-venen, als zijnde de noordelijkste gebieden van het Bourtanger Moor, eindigden. Aangevuld met de hiervan ten noorden gelegen Bonerschans, aangelegd in 1589, en Nieuweschans ofwel Langakkerschans, in 1628 gebouwd, moest het natte Bourtanger Moor, bewaakt door de garnizoenen van Coevorden en BOURTANGE, de toegang naar de stad Groningen militair afschermen.

1

In 1648 zal er niet direct een Rijks grenslijntje door het Bourtanger Moor zijn getrokken, maar blijkens het vermelde in artikel 10 van het in 1824 te Meppen gesloten grenstractaat, troffen de geometers van toen op de grens tussen het voormalig graafschap Bentheim en het gewest Drenthe, grensstenen met het jaartal 1659 aan.

Blijkens de in artikel 1 van het tractaat van Meppen gememoreerde vroegere grensverdragen, werden er in 1764 en 1784 tussen de gewesten Groningen en Drenthe enerzijds en de Kreits Meppen anderzijds, alsmede in de jaren 1700, 1706 en 1723 tussen Groningen en Oost-Vriesland; grënsregelingen getroffen. Zo te lezen was het vaststellen vande Rijksgrens, ten tijde van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden een gewestelijke aangelegenheid..

Over en weer hadden de Katholiek gebleven Eemslanders en de gereformeerd (Hervormd) geworden Westersolders genoeg aan de wetenschap dat de grens ergens door het Voor liep, waar precies deed-er minder toe, want in het veen zag men op een turfje niet en via de tangen ging men gezellig met elkaar buurten.

Zelfs de bisschop, in de persoon van Bernard von Galen, kwam tot tweemaal toe, in 1665 en in 1672, in Westerwolde op bezoek. Zijn bezoek werd echter minder op prijs gesteld!!

Bourtanger Moor, Het kostte de Staten-Generaal der
Defensie-barrière. Nederlanden veel zorgen en moeite
de Rijksgrens van Westerwolde als de-
fensiebarrière in stand te houden. Ondanks de voorzorg
van de leidijken, droogde het Bourtanger Moor op en kwam
er vooral rondom de vesting Bourtange te weinig water te
staan.

Carel Rabenhaupt, -in 1672 de verdediger van de stad Groningen-,
loste het te-weinig-water probleem voorshands op door de
Ruiten A even ten noorden van Sellingen af te laten dammen,
Rijsdam, om zo het A-water door een nieuw gegraven waterloop,-
de Nieuwe Ruiten A-, naar Bourtange te kunnen laten stromen.
In 1681 echter al, toen stadhouder Willem III in zijn hoe-
danigheid van kapitein-generaal de Bourtanger Moorlinie
kwam inspecteren, was het moeras rondom Bourtange geheel
opgedroogd. Er werd bevel gegeven nieuwe leidijken aan
te leggen; hetgeen in de jaren 1687 en 1688 geschiedde.
De Fortresse werd van 1738-1742 op haar „huidige” sterkte
gebracht en aan de Munsterse kant kwam een natte horizon
te liggen.

In 1744 ging Oost-Friesland tot het koninkrijk Pruisen
behoren en kwam het noordelijk deel van Westerwolde dus aan
Pruisen te grenzen. De Staten-Generaal achtten het toen
raadzaam ook de Langakkerschans een flinke opknapbeurt te
geven. De Langakkerschans, oftewel de Nieuweschans was in
1628 op Oostfries grondgebied aangelegd. Groninger stads-
bestuurders verguldden de toenmalige, armlastige graaf
Enno van Oost-Friesland met wat geld, waardoor het voor-
dien omstreden gebied van de Lange Akkers definitief tot
Westerwolde kwam te behoren.

Driehoekig steekt de Linteloo-polder als een doorn in het
Duits grondgebied en op de punt van deze doorn kwam later
de Bonderpaal, grenssteen no.196 te staan.

In alle rust kwam prins Willem V in 1773 de garnizoenen.
van Nieuweschans en Bourtange nog eens inspecteren. Tot
1795 zou het om en nabij de rijksgrens van Westerwolde
rustig blijven.

Keizer Napoleon De Franse generaal Pichegru liet zijn
wiste de Rijksgrens militairen in het vroege voorjaar van
van Westerwolde weg. 1795 heel het gebied van de Republiek
der Zeven Verenigde Nederlanden bezetten.

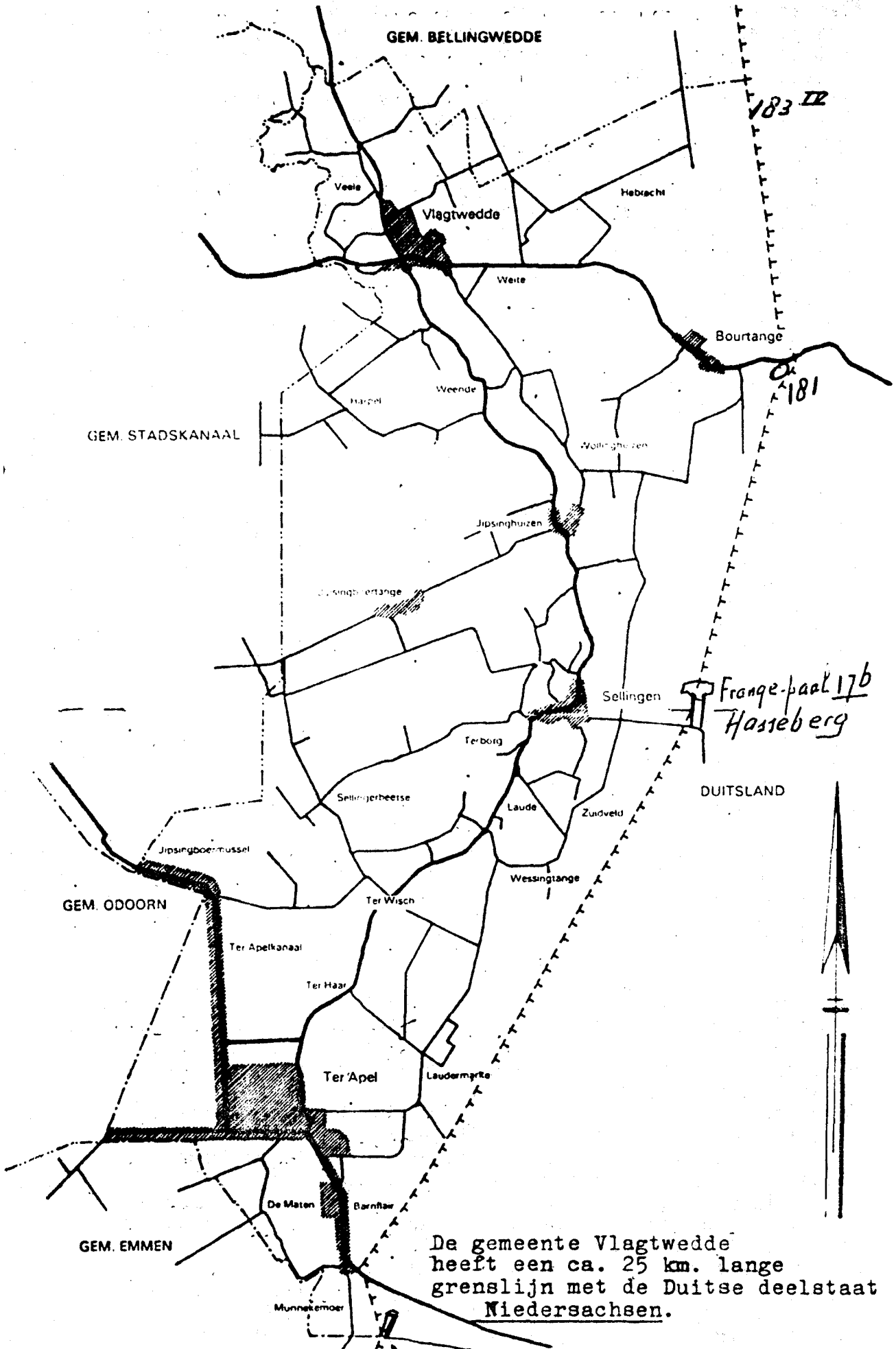
Bondgenoot Engeland stuurde nog wel
soldaten naar het bedreigde Westerwolde om de voortsnellende
Franse broeders te weerstaan, maar op 1 maart 1795 al mar-
cheerden de Franse sansculotten Bourtange binnen en zij
ontmoetten er geen Prott meer.

Op 16 mei 1795 kwam het vredesverdrag van Den Haag tot stand.
De oude republiek van de Zeven ging roemloos ten onder, maar
herrees als Bataafse Republiek en zij ging met de Franse
staat een of- en defensief verbond aan.

Westerwolde werd generaliteitsland af en ook de stad Groningen
was niet langer baas over Westerwolde.

Pruisen, ook een voormalig bondgenoot in de strijd tegen de
Fransen, sloot in 1795 te Bazel vrede met de Fransen. Engeland
echter bleef de Fransen, vooral ter zee bevechten; de vrede
van Amiens, in 1802 gesloten, bleef maar een jaar in stand.

Het zou voorshands rustig blijven langs de Westerwoldse
grenslijn. Niettemin togen de Franse militairen nijver aan
het werk; je wist maar nooit, wie er nog eens onuitgenodigd
op bezoek zou kunnen komen!

De gemeente Vlagtwedde heeft een ca. 25 km. lange grenslijn met de Duitse deelstaat Niedersachsen.

Van grenssteen 168 tot voorbij grenssteen 183^{IV}

Het keurvorstendom Hannover lag niet ver af en het was door een personele unie met Engeland verbonden en dus was het vijandelijk gebied. De keurvorsten waren sinds 1714 ook koning van Engeland.

De Fransen paalden de Rijksgrens van Westerwolde met de als Franse palen bekend gebleven grensstenen af.

Opvallender echter was de drift waarmee de Fransen de grenslijn als verdedigingslijn versterkten. Voorlangs de niet meer zo natte horizon van de vesting Bourtange legden zij een nieuwe, 637 meter lange verdedigingslijn aan. Wij kunnen er tot op vandaag nog van genieten, want de lijn tussen de grenspunten 181 en 182, tussen het douanekantoor en de bakovenpomp, is tot een mooi stukje natuurgebied vergroeid.

Nabij de Wymeestersbrug, tussen de grenspalen 187 en 188 is de redoute, die de Fransen er in 1796 aanlegden nog te herkennen.

De Bonerschans, als ook de in 1747 aangelegde Oude Staten-zijl verkregen nieuwe verdedigingswerken.

Er verschenen geen vijandelijke legers voor de defensiebarrière van Westerwolde, maar naar mate de Franse expansiedrift groeide en Napoleon als een rijzende zon aan het firmament verscheen, stormden er steeds meer sansculotten, -inmiddels goed gevoed en goed gekleed-, de grens over om alom in het buitenland de Franse heerschappij te vestigen.

De Bataafse Republiek bleef tot in het jaar 1806 overeind, maar de Fransen hadden het Hannoverse grondgebied in 1803 al bezet en versnipperd. De bisschop van Munster werd zijn land in 1803 ook kwijt; het werd aan Pruisen cadeau gegeven

In 1806 vertoefde keizer Napoleon in Berlijn, niet meer als vriend, maar als overwinnaar van de Pruisische koning Frederik Willem III

Napoleon vaardigde er op 21 november 1806 het zogeheten „Decreet van Berlijn“ uit; beter bekend gebleven als de invoering van het Continentaal Stelsel. Alle handel met vijand Engeland werd verboden. Het gevolg was dat er een levendige smokkelhandel langs de kusten ontstond. Ook Westerwolders namen eraan deel. Men leze het mooie verhaal "Oet de Fransche Tied"; geschreven door de voormalige Sellinger schoolmeester J.H. Neuteboom er maar eens op na. Koffiebonen, suiker, cacao en tabak waren gewilde waren.

Om meer vat op de gang van zaken in het land van de Bataven te verkrijgen, stuurde keizer Napoleon, -hij had zich op 2 december 1804 tot Keizer der Fransen laten uitroepen-, zijn broer Lodewijk, de Corsicaanse douanier naar hier om Koning van Holland te worden.

Mede om de smokkelhandel op de Oostfriesse kust beter te kunnen bestrijden, werd Oost-Friesland op 11 november 1807 aan Pruisen ontnomen en bij het Koninkrijk Holland gevoegd. De Rijksgrens van Westerwolde werd op het punt, waar thans grenspaal 186 staat, naar het oosten omgebogen. Ten zuiden ervan ging Westerwolde aan de nieuw gestichte staat RIJNVERBOND grenzen.

Koning Lodewijk oefende zijn douanierschap naar de zin van zijn grote broer maar matig uit. De smokkelhandel bloeide als nooit tevoren en Engeland ging ook economisch niet ten onder. Heel de Europese kustlijn moest onder het directe gezag van de Keizer komen te staan. Het koninkrijk Holland werd daartoe op 1 juli 1810 bij het Franse Keizerrijk ingelijfd. De Westerwoldse Moorgrens werd volledig weggewist.

's Keizers grens ging vanaf Wezel, via de stad Münster naar Lübeck aan de Oostzee lopen. Wonder, o wonder, het Eemsland en Westerwolde waren samen weer één: nu binnen het grote Franse Keizerrijk:

De stoere Franse palen bleven als eenzame wachters in het onbegrensde Bourtanger Veen achter. De Bourtanger vesting werd niet opgeheven. Sous-prefect Modderman liet de Nieuwe Ruiten A, -inmiddels het Sellingerdiep geheten-, opschonen om meer water rondom de fortresse te verkrijgen. Lang nog heette het Sellingerdiep nadien het Moddermansdiep. De oude RIJKSGRENS van Westerwolde had afgedaan, maar langs de Eems- en Dollardrand tierde de smokkelhandel welig. Franse douaniers en gendarmes waren naar hier gezonden om op de contrabande te gaan jagen; zij werden de meest gehate ambtenaren hier te lande.

Hannover herrees
en werd

Nadat keizer Napoleon op 18 juni 1815 nabij Waterloo zijn laatste nederlaag geleden had, was het met zijn Keizerrijk gedaan.

Westerwolde's buur

De inmiddels reeds op het Congres van Wenen samengekomen voormalige Europese vorsten en ministers konden de kaart van Europa opnieuw gaan indelen. Westerwolde ging deel uitmaken van het Koninkrijk der (herenigde) Nederlanden.

Het keurvorstendom Hannover werd in ere hersteld en met Oost-Friesland en een deel van het voormalig bisdom Munster vergroot. De keurvorst verkreeg de titel van koning. Het Eemsland ging alzo tot het Koninkrijk Hannover behoren. Het nieuwe koninkrijk strekte zich naar het zuiden tot aan het zogeheten Driepunt (nabij Overdinkel) langs de grens van het Koninkrijk der Nederlanden uit. Westerwolde verkreeg over de gehele lengte van Munneke- moer tot Nieuweschans het Koninkrijk Hannover tot buur. Als Rijksgrens werd voorshands de nog door de Fransen afgepaalde linie aangehouden.

Het op den 2^{den} Julij 1824

te Meppen gesloten en getekend

G R E N S T R A C T A A T.

Nodig geoordeeld hebbende,
tot meerdere bevestiging
der tussen de beide
Koningrijken der Neder-
landen en van Hannover

zo gelukkig bestaande oprechte vriendschap èN TOT onder-
houding der rust op de grenzen, dezelve over de gehele linie,
waar de beide Rijken aan elkander sluiten te regelen en
vast te stellen èN tevens de tussen wederzijdse grens-
bewoners, wegens wederkerige betrekkingen, hier en daar
bestaande onenigheden zo mogelijk te vereffenen, alsmede,
ten opzichte der grens-afwaterings-inrichtingen, de voor
beide Staten meest doelmatige bepalingen te treffen.....
kwamen Zijne Majesteit de koning der Nederlanden en Zijne
Majesteit de koning der Verenigde Rijken van Groot- Brit-
tanje en Ierland, auch König von Hannover und herzog zu
Braunschweig-Liineburg OVEREEN, met dit oogmerk wederzijds
Commissarissen te benoemen, die te samen een grensregeling
dienden overeen te komen.

Het grenstractaat tussen de bevriende koninkrijken kwam tot stand, toen Willem I koning der (herenigde) Nederlanden was en de frivole George IV als koning over Groot- Brit-
tanië/Ierland èn Hannover regeerde.

Eén der door koopman-koning Willem I benoemde commissarissen was Mr. Hendrik Guichart, lid der Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen.

De commissarissen hadden tot taak:

1. een grenslijn vast te stellen,
2. de grensafwateringen afdoende te regelen en
3. bestaande onenigheden tussen wederzijdse grensbewoners weg te nemen,

opdat er zo min over het één als over het ander in het vervolg enig verschil plaats zoude vinden.

De commissarissen kwamen een uit 45 artikelen bestaand tractaat overeen, dat door koning Willem I op 18 augustus en door koning George IV op 24 september 1824 werd bekrachtigd.

Het uitmeten van de grenslijn.

De geometers begonnen hun meetwerkzaamheden bij het punt Drieland, zijnde het punt, waar de koninkrijken Pruisen, Han-

nover en dat der Nederlanden elkaar nabij het Overijsselse Overdinkel ontmoetten. Aldaar stond reeds een met het jaartal 1659 gemerkte grenssteen.

Van hier ging men noordwaarts verder meten, waarbij de reeds bestaande grenspunten werden gerespecteerd. In artikel 33 van het tractaat zijn de landmeters op den vooruitspringenden oostelijken hoek van Monnekenmoer aangeland, alwaar zij grenssteen no. 5 aantreffen (werd nadien grenspaal 168). Hun ogen op de toren van Ter Apel richtende trokken zij de grenslijn naar Barenfleer en van daar over de Hanetang naar de op den Hassenberg staande grenssteen no. 8.

De Zilverberg achter zich gelaten hebbende, spanden de meters het meetlint naar den met no. 9 gemerkte steen, welke omtrent 376 Nederlandse Ellen en zeven Palmen ten zuiden van Abel-tjes-kamp verwijderd was. (Krachtens het Nederlands Metriek Stelsel van toen- Wet van 1820- was een El een meter en een Palm gelijk aan een decimeter.)

Aan de (zand)weg van Bourtange naar Rhede werd alsdan grenssteen no. 10 opgezocht. Aan het noordeinde van het retranschement (de in 1796 door de Fransen aangelegde linie) markeerde steen no. 11 de grens. Van hier tot aan het Lieskemeer viel geen enkele grenssteen te ontdekken. Door het tot dan onbegrensde Rhederveld werd linie-recht een grenslijn getrokken en door Hannover-stenen afgepaald.

Vanaf het Lieskemeer ging het vervolgens in regte en bijna noordelijke rigting op den gezonken steen no. 13 aan, zich bevindende aan den Lether Heerenveendijk bij de voormalige Oostvriesch-Munstersche grenzen. Op dit punt treffen we thans grenssteen no. 186 aan.

Het verdere verloop van de grens staat in artikel 36 van het tractaat omschreven. De grenslijntrekkers troffen na de Lether veendijk geen grensmarkeringen meer aan.

Na via de Heerenpaal bij Nieuweschans, op de Dollarddijk te zijn aangekomen, zag men naar Emden toe de kerktoren van Nesserland nog staan. Deze toren was in 1723 het richtpunt geweest voor de vaststelling van het terminus a quo in den Dollart. De stormvloed van 1828 legde de toren van Nesserland in puin.

Regelingen voor Grens-afwateringen.

Bij artikel 34 van het tractaat werd voorzien in de afwatering van Ruitenbroek op de (Ruiten)A nabij het Ossenschot; de leidijken mochten niet meer worden doorgestoken.

De waterafvoer in den omtrek van Bourtange werd in artikel 35 geregeld. De sluis in de kade tussen de Redout Bakoven en Abeltjes huis moest worden opgeruimd, maar er mocht een

nieuwe pomp(waterdoorlaat)van negen palmen en vier duim(= 94 cm: een duim in het metriek stelsel van toen was 1 cm.). worden aangelegd. Het Bourtanger vestingwater kon dus deels naar de Hannoverse kant worden afgevoerd.

In het noorden werd de grens-afwatering van Wymeer via Nieuweschans verbeterd.

Kennelijk bestonden er tussen de wederzijdse grensbewoners van Westerwolde en het Eemsland geen onenigheden, in het tractaat wordt hier althans niet van gerept.

Ingevolge artikel 42 van het Meppener Grenstractaat, dienden de reeds voorhanden zijnde grensstenen, indien nog bruikbaar, van de nodige letters en nummers te worden voorzien. De nieuw te plaatsen stenen werden aan de Nederlandse kant van de letter- N -en aan de Hannoverse zijde van de letter- H -,alsmede van een doorlopend nummer,-van het eerste grenspunt bij Drieland af te beginnen-,voorzien.

Het Bourtanger Moor
geen verdedigingslinie
meer.

Ingevolge het Tractaat van Meppen was er tussen Westerwolde en het aanliggend Eemsland, na 1824 een duidelijk gemarkeerde Rijksgrens

ontstaan. Het Bourtanger Moor had als verdedigingslinie afgedaan. Het werd van Nederlandse zijde niet meer opzettelijk drassig gehouden. Er waren zelfs grens-regelingen getroffen om het water af te voeren.

De eertijds aangelegde militaire verdedigingswerken konden worden opgeruimd. In 1819 leek het er nog even op alsof het aloude fort Bourtange gemoderniseerd zou worden,maar besloten werd de zaak geleidelijk aan op te heffen. Het garnizoen bestond in 1835 uit maar enkele militairen meer en in 1851 werd Bourtange als vesting opgeheven.

Van de voormalige vestingwoningen restten tot slot slechts enkele officiershuizen, maar het stervormig marktpleintje met de daarop uitkomende straatjes bleven bewaard en de lindebomen rond het pleintje overleefden de afbraakramp tot op heden.Er vestigden zich door de Russen uit Polen verdreven joden in Bourtange;zij gingen er handel drijven, ook met de Hannoveranen en bouwden in 1842 een synagoge in Bourtange.

De vesting Langakkerschans bleef langer overeind.Eerst in 1870 werd besloten de vesting op te heffen;de poorten gingen toen open, maar met het slechten van de wallen kwam men pas rond 1900 klaar. Alleen de Hoofdwacht met het lage torentje herinnerde toen nog aan de vesting van weleer. De langs de grens aangelegde redouten, zoals bij de Lethe en de linie tussen de Bakoven en het Abeltjes huis, werden aan de natuur prijsgegeven.

Gedurende de jaren 1939/1940 zou er langs de Rijksgrens van Westerwolde, maar nu meer landinwaarts, westelijk langs het Ruiten A- en het Boelo Tijdenskanaal,opnieuw een verdedigingslinie worden aangelegd.

0 0

0

Het Bourtanger Moor
Door Grisebach bekeken.

Welke veranderingen er om en nabij de Rijksgrens van Westerwolde ook plaats mochten vinden, het Bour-

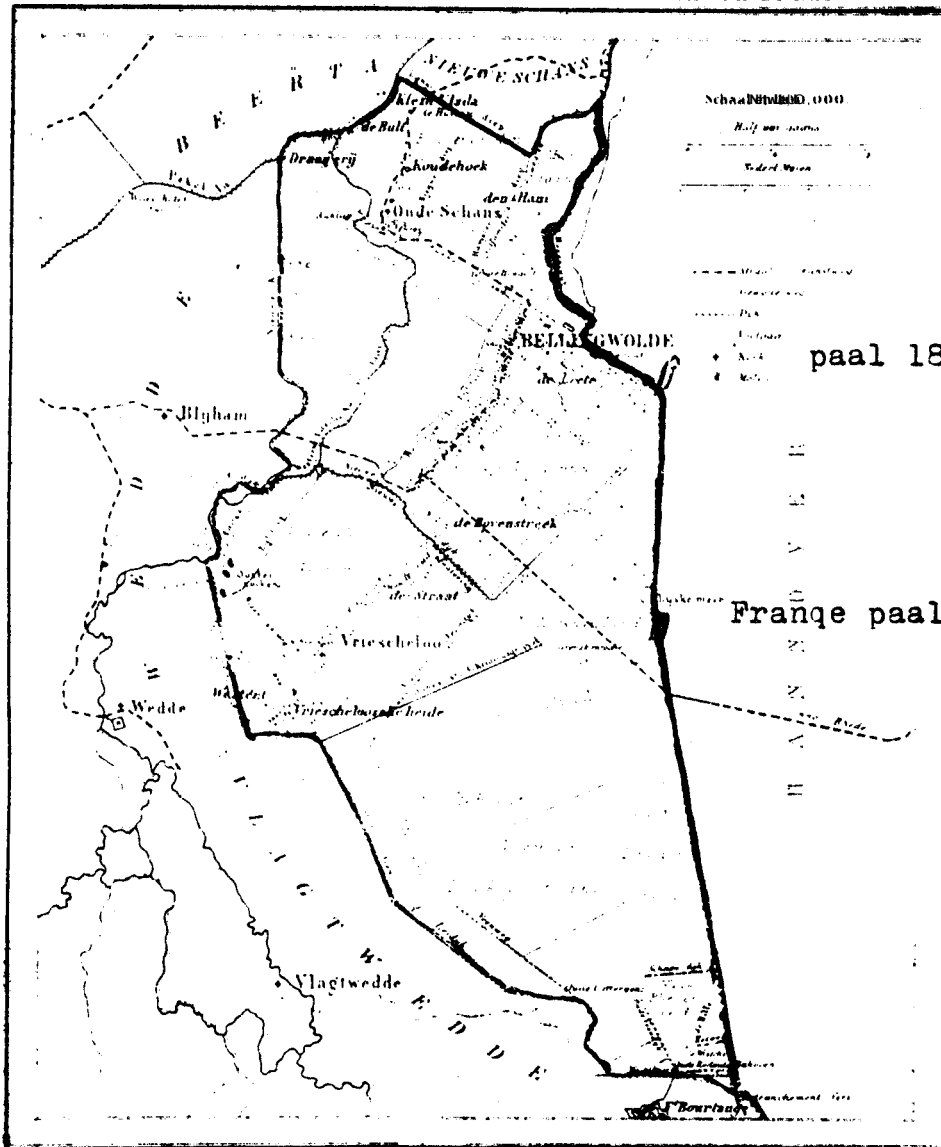
tanger Moor bleef er tot ver in onze eeuw onveranderd liggen. De buurtbewoners staken er voor eigen gerief turf en verbouwden er in de verbrande bovenveenlaag hun boekweit. Ontginningen op grote schaal kwamen eerst in de crisisjaren dertig tot stand.

Heinrich Grisebach een plantengeograaf, verbonden aan de Göttinger Universiteit beschreef in 1845 het Bourtanger Moor

- "Aan de Hannover...-

PROVINCIE GRONINGEN.

GEMEENTE BELLINGWOLDE.

De Suringar-kaart van de gemeente Bellingwolde uit 1867 toont m.b.t. de situatie langs de Rijksgrens van noord naar zuid gezien:

- de Moersloot als grensscheiding,
- de Redoute (tussen de grenspalen 187 en 188),
- het Lyskemeer (met de Françe grenspaal no.185),
- de in 1863 deels over het hoogveen aangelegde weg van Bellingwolde naar Rhede, _en
- het Wachthuis van de Redoute Bakoven (nabij grenspaal 182).

Grenspunt-186 was eens het Drielandenpunt, waar Oost-Friesland, het bisdom Münster en de Heerlijkheid Westerwolde elkaar ontmoetten.

In 1807 werd de grens hier (tijdelijk) naar het oosten omgebogen en kwam Oost-Friesland tot het Koninkrijk Holland te behoren.

„Aan de Hannoveraans-Hollandse grens ben ik het Bourtanger moeras doorkruisend op een plek aanbeland waar de horizon als in volle zee, de bodem als een zuivere cirkellijn omzoomt en waar geen boom, geen struik, geen hut zich boven de schijnbaar oneindige woestenij verheft. Ook de veraf gelegen dorpen en gehuchten, die tussen de berken verborgen, heel in de verte lange tijd nog op blauwe eilanden lijken, zinken op het laatst onder de vrijt horizon weg. Dit schouwspel, waarbij overal op de vaste grond, als nergens anders, het oog beperkt wordt tot de afgeronde heidepollen en de in massa boven de modder zwevende cypergrassen, vervult tegelijk het gemoed met ontzag voor de macht van het grenzenloze en verplaatst ons naar de oorspronkelijke toestanden in de natuur, waar een éénvormige organische kracht alles naar haar wetten stelde. Het is het gebied van de grootste samenhangende vormingen van turf, welke Duitsland bezit. Men kan deze organische massa, welke het bekken tussen de Oostfriese geest en de Hümling van de Hunte tot de Dollardpolders opvult, op 50-60 vierkante geografische mijlen schatten" (een geografische of Duitse mijl=7407 meter.)

Grisebach schatte de grootte van het Bourtanger Moor dus op ca.300.000 ha.; een andere opgave luidt: ca. 200.000 ha. In het veen kijken we op een ha. niet; in elk geval: het Bourtanger Veen nam nogal wat ruimte weg.

Geen Gebouwen nabij de grens.

Waarom moest er tussen Westerwolde en het Emsland een Rijksgrens worden getrokken,

Op het „waarom" is moeilijk antwoord te geven, maar feit is dat de krachtens het Tractaat van Meppen in 1824 afgepaalde scheiding tussen het Emsland en Westerwolde tot op heden in stand is gebleven.

Een grens dient geëerbiedigd te worden; er mag geen ongeoorloofde grenspassage van personen en goederen plaatsvinden. Er moet toezicht op het grenslijntje uitgeoefend kunnen worden; het is daarbij van belang dat het uitzicht op de grens onbelemmerd is: derhalve geen huizenbouw nabij de grens!

In artikel 5 van het Tractaat zijn hieromtrent regels opgenomen. Nader bij de grenzen dan op eenen afstand van 376 Nederlandse ellen en zeven palmen of honderd Rijnlandse roeden(=376,7 m.)mogen geene gebouwen worden opgericht. Deze bepaling geldt echter niet voor staatsgebouwen en verdedigingsinrichtingen

Het voorafgaand artikel 4 van het Tractaat voorziet in de gevallen dat de grenslijn gebouwen zou gaan doorsnijden of door grenstuinen zou gaan lopen of woonhuizen en bijgebouwen zou gaan scheiden.

In de gevallen waarop vorenstaande bepalingen van toepassing werden gemaakt, moest zulks bij het stellen der grensstenen en in de topische beschrijving bijzonder worden vermeld, alsmede op de kaart worden aangegeven.

Aldus geschiedde en geschiedde ook nog bij de laatst plaatsgevonden hebbende grensbeschrijving in 1982:

De Rijksgrens van Westerwolde doorsnijdt nergens gebouwen of erven, maar wel staan er op meerdere plaatsen binnen een afstand van 376,7 m. gebouwen, -niet zijnde staatsgebouwen of verdedigingsinrichtingen-, langs de grens. Zo deze huizen, zoals in de Lethe, bij de Hasseberg en de Hahnentange (op Duits gebied) er in 1824 al stonden is zulks reglementair, maar vele van die bouwsels op hun ouderdom taxerende, moeten na 1824 zijn opgericht.

In deze mogelijkheid kan de nadere verklaring van 1846, inzake artikel 5 van het Tractaat, -als K.B. van 29-01-1847 in het Staatsblad opgenomen-, hebben voorzien. Ingevolge deze nadere verklaring werd de 376,7 m.-strook wel instandgehouden, maar bestaande gebouwen binnen deze limiet, die door brand of anderszins vernield mochten worden, mochten op de oude plaats weder hersteld worden. Bedoeld wordt: opgebouwd, hersteld=een foutieve vertaling van hergesteldt.

Blijkens sub 10 van de verklaring werd de clandestiene bouw van na 1824 gelegaliseerd. Dit gevoegd bij de mogelijkheid tot herbouw en mogelijke latere wederrechtelijke bouw, mag verklaren dat er thans nog op meerdere plaatsen binnen de 376,7 meterlijn woningen nabij de grens staan.

De nadere verklaring inzake art. 5 van het Tractaat van Meppen werd gedaan, toen Willem II, -de gouden Willem-, koning van Nederland was (1840-1849), niet echter meer van de Verenigde Nederlanden, want de Zuidelijke Nederlanden hadden zich in 1839 onder de naam van België van de Noordelijke Nederlanden weten af te scheiden.

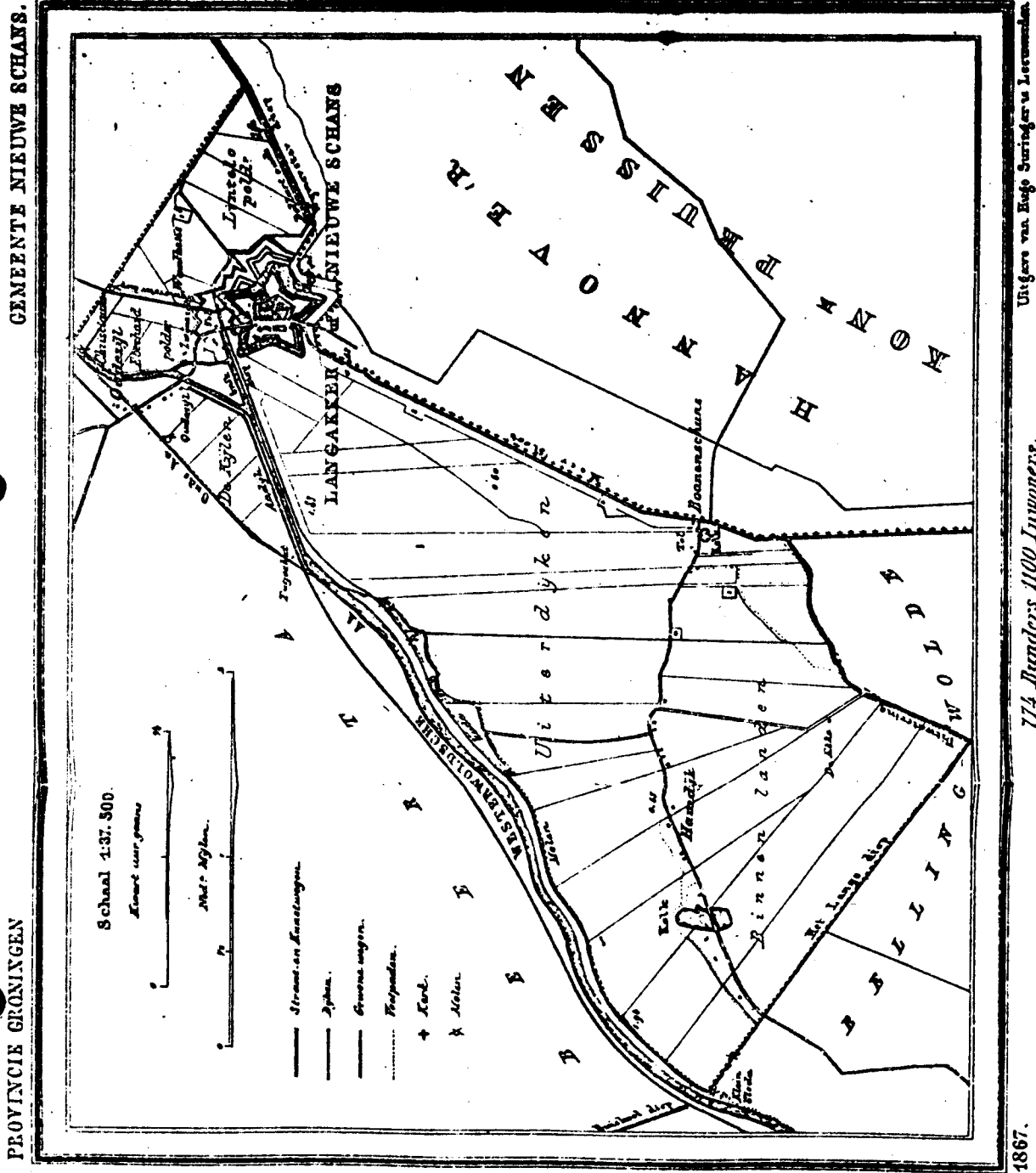
Ernst August I (1837-1851) was toentertijd koning van Hannover; hij was echter geen koning van Groot-Brittannië geworden, aldaar kwam koningin Victoria I in 1837 aan het bewind.

Pruisen palmt Hannover in Op het Wener Congres (1815) werd het koninkrijk Pruisen een groot deel van Noord-Duitsland toegewezen. Het koninkrijk Hannover was in de tang van het westelijk en oostelijk deel van Pruisen komen te liggen. Het gevaar was groot dat deze tang eens dichtgeknepen zou worden; in 1866 ging zulks gebeuren.

In de strijd om de macht over Duitsland, benoemde koning Wilhelm I van Pruisen in 1862 Otto von Bismarck tot minister-president. Door diens toedoen werd het koninkrijk Hannover in 1866 door Pruisen geannexeerd.

Het Emsland was daarmee tot Pruisen komen te behoren en Westerwolde ging aan Pruisen grenzen. Het Bourtangere Moor bleef liggen waar het lag en er werden geen nieuwe grensstenen geplaatst. Uiterlijk bleef alles bij het oude. De blinde koning George V (1851-1866) had zijn koninkrijk Hannover niet zien ondergaan.

Pruisen, sinds 1701 een koninkrijk, werd in 1918, na wereldoorlog I een republiek. In 1933 verloor het zijn soevereiniteit en op 25 februari 1947 werd de aloude staat Pruisen door de Geallieerde Controleraad geliquideerd, maar „Pruuzen“ is in Westerwolde een vertrouwde klank gebleven. Tot 1940 bleven er goede betrekkingen met het buurland Pruisen bestaan. Vele werkers uit Westerwolde, verdienden, in het bijzonder vóór 1914, hun kostje in Pruuzen.

Deze kaart van de grensgemeente Nieuweschans was in 1867 goed bij de tijd. Als buurland werd opgegeven: HANNOVER, maar met de bijvermelding: koninkrijk: PRUISSEN. (sinds 1866.) De Langakker of Nieuweschans staat nog als vesting ingetekend. (opheffing in 1870). Langs de oude Dollardijk steekt de Lintelopolder als een doorn in het vlees van het koninkrijk Pruisen. De weg langs de grens via de Hamdijk naar Bellingwolde -in 1857 verhard-, laat bij de Boonenschans een Tol en een kolk zien.